

รายงานสืบเนื่องจากการประชุม (Proceeding)

งานประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 7 และระดับนานาชาติ ครั้งที่ 5
The 7th National and 5th International Conference 2025

อีสานเปลี่ยนโลก

พุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft Power
เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

*"Isan: Changing The World: Buddhist Innovations for
Developing Soft Power Toward
a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"*

วันที่ 25 กรกฎาคม 2568

DATE : 25 JULY 2025

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น

รายงานสืบเนื่องจากการประชุม (Proceeding)

การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๗ ระดับนานาชาติ ครั้งที่ ๕

“อีสานเปลี่ยนโลก : พุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft Power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI”

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

ที่ปรึกษา :	พระพรหมวัชรธีรอาจารย์, ศ.ดร. พระธรรมวชิโรดม, รศ.ดร. พระเทพวัชรสารบัณฑิต, รศ.ดร. พระปัญญาวัชรบัณฑิต, รศ.ดร. พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร. ศ.ดร.ประยงค์ แสนบุราณ ศ.ดร.วัชระ งามจิตรเจริญ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
บรรณาธิการ	พระราชพัฒน์วัชรบัณฑิต, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยบรรณาธิการ	รศ.ดร.สุรพล พรหมกุล	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กองบรรณาธิการ		

สาขาศาสนา/ปรัชญา

พระครูภาวนาโพธิคุณ, รศ.ดร. พระครูสุธีคัมภีร์ญาณ, วิ. รศ.ดร. พระครูปริยัติพัฒนบัณฑิต, รศ.ดร. พระครูสุธีพุทธบัณฑิต, ผศ.ดร. รศ.ดร.ประพันธ์ ศุภษร รศ.ดร.ธีระพงษ์ มีไธสง รศ.ดร.รัตน์ ปัญญาภา ผศ.ดร.หอมหวล บัวระภา ผศ.ดร.ชาญชัย ฤทธิร่วม ผศ.ดร.สุวิน ทองปั้น ผศ.ดร.จรัส ลีกา ผศ.ดร.จำรัส บุตดาพงษ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
---	---

สาขาสังคมศาสตร์

รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม

พระมหาวิรุฬ วิโรจน์, ผศ.ดร.

รศ.ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง

รศ.ดร.พงษ์เสฐียร เหลืองอลงกต

รศ.ดร.ภาสกร ดอกจันทร์

รศ.ดร.กตัญญู แก้วหานาม

รศ.ดร.วินิจ ฝาเจริญ

รศ.ดร.ปิยะลักษณ์ โพธิวรรณ

รศ.ดร.รภัศรณ คณจารุอนันต์

รศ.ดร.อังคณา ตุงคะสมิต

ผศ.ดร.นิเทศ สนั่นนารี

ผศ.ดร.อรุณ ไชยนิทย์

ผศ.ดร.ศิริศักดิ์ อาจวิชัย

ผศ.ดร.สมปอง สุวรรณภูมา

ผศ.ดร.คุณากร กรสิงห์

ผศ.ดร.ณัฐชัย นิมนวล

ผศ. ดร.ประภาส แก้วเกตุพงษ์

ผศ. ดร.สุรธัชกุล นุ่นภูบาล

ผศ.ดร.อรุณ ไชยนิทย์

ผศ.ดร.วรวิทย์ นพแก้ว

ผศ.ดร.สนุก สิงห์มาตร

ผศ.ดร.วรเชษฐ์ โตอิน

อ.ดร.สุธีร์กิตต์ ฝอดสูงเนิน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยบูรพา

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลย์สงคราม

มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

มหาวิทยาลัยแม่โจ้

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยแม่โจ้

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

สาขาการศึกษา

ศ.ดร.กนกอร สมปราชญ์

พระมหาศุภชัย สุภกิจโจ, รศ.ดร.

รศ.ดร.วิทยา ทองดี

รศ.ดร.สมชัย ศรีนอก

รศ.ดร.เอกฉัตร จารุเมธีชน

มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รศ.ดร.สิทธิพล อาจอิน	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
รศ.ดร.สุขพัฒน์ อนันทจารย์	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.ณัฐพัชร อนันตธีรกุล	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ผศ.ดร.จิราพร ผันสว่าง	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.สาริตา สุขคง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
ผศ.ดร.วรวิทย์ ตัญยวิสุทธิ	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ผศ.ดร.บุญชู ภูศรี	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ผศ.ดร.พชรภฤต ศรีบุญเรือง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระปลัดฮอนด้า วาทสโท, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อ.ดร.สุนทร สายคำ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สาขาอีสาน

รศ.ดร.สัญญา สะสอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
รศ.ดร.สมชัย ศรีนอก	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รศ.ดร.สุขพัฒน์ อนันทจารย์	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระครูสุธีพุทธวิปัติ, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ. ดร.ประภาส แก้วเกตุพงษ์	มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ระดับนานาชาติ

พระสิทธิวัชรบัณฑิต, ผศ. ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รศ.ดร.ดิปติ มหันตะ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.นิเทศ สนั่นนารี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.วรวิทย์ ตัญยวิสุทธิ	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ผศ.ดร.นิรัช เรืองแสน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.สัญญา เคนาภูมิ	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
ผศ.ดร.พงษ์ศักดิ์ ผกามาต	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
คณะทำงานเอกสารวิชาการ รศ.ดร.สุรพล พรหมกุล	พระมหาพิสิฐ วิมลฐปญโญ, ดร.
อ.ดร.สุธิพงษ์ สวัสดิ์ทา	อ.จิรวัดน์ สิทธิธรรม
พระมหาปรเมศวร์ ปรมิสโร, ดร.	พระมหาปรีชา เตชธมโม

พิมพ์เมื่อ

กรกฎาคม 2568

บรรณาธิการแถลง

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 7 และระดับนานาชาติ ครั้งที่ 5 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ในวันศุกร์ที่ 25 เดือนกรกฎาคม 2568 โดยมีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อส่งเสริมและพัฒนางานวิจัย รวมถึงการสร้าง พุทธนวัตกรรม ที่มีคุณภาพ และเป็นที่ยอมรับทั้งในระดับชาติและระดับนานาชาติ 2) เพื่อให้บริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาแก่ วัด ชุมชน และท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นการพัฒนาสังคมแห่งสันติสุขอย่างยั่งยืน ทั้งในประเทศไทยและภูมิภาคอาเซียน 3) เพื่อเปิดเวทีในการ เผยแพร่ผลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ และงานสร้างสรรค์ที่เกี่ยวกับพุทธนวัตกรรม ของคณาจารย์ นักวิชาการ นิสิต และนักศึกษาทั้งระดับปริญญาตรีและบัณฑิตศึกษา จากสถาบันอุดมศึกษาของรัฐและเอกชน สู่สาธารณชน 4) เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการและการวิจัย ระหว่างผู้บริหาร คณาจารย์ และนิสิต จากมหาวิทยาลัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ ผ่านการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และแนวปฏิบัติที่ดี มีประเด็นการประชุมคือ “อีสานเปลี่ยนโลก พุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft Power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI” มีประเด็นย่อยในการประชุมคือ 1) พุทธนวัตกรรมด้านศาสนา/ปรัชญา 2) พุทธนวัตกรรมด้านสังคมศาสตร์ 3) พุทธนวัตกรรมด้านการศึกษา 4) พุทธนวัตกรรมด้านอีสาน โดยมีบทความระดับชาติจำนวน 117 บทความ ระดับนานาชาติจำนวน 20 บทความ

บทความทั้งหมดได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรองบทความ (Peer Review) เรียบร้อยแล้ว อีกทั้งเจ้าของบทความจะต้องนำเสนอในเวทีประชุมวิชาการรูปแบบปากเปล่า (Oral Presentation) จากนั้นจะนำบทความทั้งหมดไปตีพิมพ์ในรูปแบบรายงานสืบเนื่องจากการประชุม (Proceeding) เพื่อตีพิมพ์บทความสมบูรณ์ (Full Paper) โดยมีคณะผู้ทรงคุณวุฒิหรือคณะกรรมการคัดเลือกบทความซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่อยู่ในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับการจัดประชุมวิชาการในครั้งนี้ ทำหน้าที่คัดสรรกลั่นกรอง รวมถึงตรวจสอบความถูกต้อง การใช้ภาษา และแก้ไขถ้อยคำ หรือรูปแบบการนำเสนอที่ถูกต้องก่อนการเผยแพร่ในหนังสือประมวลบทความในการประชุมทางวิชาการ (proceedings) ที่มาจากการประชุมโดยสมาคมวิชาการ ซึ่งในครั้งนี้มี 3 สมาคมคือ สมาคมเครือข่ายส่งเสริมการวิจัยทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สมาคมวิชาการรัฐศาสตร์ และรัฐประศาสนศาสตร์ สมาคมนักวิชาการและนักวิจัยเชิงพื้นที่เพื่อพัฒนาท้องถิ่น

ในนามมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่นขอขอบพระคุณพระพรหมวัชรธีรารจารย์, ศ.ดร. อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้เมตตาเดินทางมาเป็นประธานเปิดงาน และเป็นองค์ปาฐกถาตลอดถึงวิทยากรและผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้เสียสละเวลามาร่วมงานครั้งนี้ ทำให้งานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณ ผู้บริหาร คณาจารย์ บุคลากรมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ที่ร่วมมือกันขับเคลื่อนการจัดงานครั้งนี้ ทั้งด้านกำลังคน กำลังความคิด ทำให้งานบรรลุวัตถุประสงค์ตามนโยบายมหาวิทยาลัยด้วยความมั่นคง ภาคภูมิใจ ก้าวหน้าต่อไป

(พระราชพัฒนวัชรบัณฑิต, รศ.ดร.)

รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น ปฏิบัติหน้าที่แทน

อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บรรณาธิการการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 7 และระดับนานาชาติ ครั้งที่ 5

สารบัญ

บรรณาธิการแถลง	ก
สารบัญ	ค
บทความระดับชาติด้านการศึกษา ห้องประชุมย่อยที่ 8	780
อริยสัจ 4 กับการพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ในรายวิชาภาษาไทย	
-พระมหาประเวศ สุทุม อาทิตย์ ฝ่ายทอง สุทธิพงษ์ อุพลเถียร	781
เสภาสามัคคีเสวก: วรรณคดีกับการสอนคุณธรรม	
-อาทิตย์ ฝ่ายทอง พระมหาประเวศ สุทุม อัจฉราพร ไครบุตร	790
นวัตกรรมการศึกษาเชิงพุทธกับปัญญาประดิษฐ์ : สร้างผู้นำและผู้เรียนแห่งอนาคตด้วยการเรียนรู้แบบบูรณาการ	
-อมรรัตน์ เตชะนอก สิริ ندا สายลุน พระราชพัฒน์วัชรบัณฑิต พระวชิรสิทธิธาดา พระครูศรีโพธิ์ลังการ	801
การบริหารทรัพยากรมนุษย์เพื่อรองรับการศึกษาพุทธนวัตกรรมในยุค AI : บทบาทของการพัฒนาบุคลากรครูและผู้บริหาร	
-อมรรัตน์ เตชะนอก สิริ ندا สายลุน พระราชพัฒน์วัชรบัณฑิต พระวชิรสิทธิธาดา พระครูศรีโพธิ์ลังการ	809
ศาสตร์พระราชา : แนวคิดและการบูรณาการในการสอนสังคมศึกษา	
-วิทยา ทองดี ปาณจิตร สุกุมลย์ พระดบัสวิน ปภัสสร (แสนสุริวงศ์)	821
วิเคราะห์การใช้ราชาศัพท์ "ทรง" ในนิทานจีนเรื่องจักรพรรดิฉินผู้ไม่มีวิญญาณ	
-รัชนิชาญ ฉะรอต จอมขวัญ สุทธินนท์	834
บทบาทการบริหารจัดการโรงเรียนเบญจมบพิตรของพระคิลานุปัฏฐาก: การประยุกต์ใช้หลักธรรมอิทธิบาท ๔ เพื่อสร้างสุขภาวะอย่างยั่งยืน	
-อโนทัย ฝ่ายขาว พระปลัดฮอนด้า วาตสโท	847
ภาวะผู้นำดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา	
-พระมหาบรรจง ดิสน์ (ศรีสุข) พระปลัดฮอนด้า วาตสโท ยิ่งสรรค์ หาพา	859
พุทธวิถีการศึกษาพัฒนาธรรมเพื่อความความเสมอภาคที่ยั่งยืนทางสังคม	
-พระอภินัน ปภัสสร พระวุฒิพงษ์ สุทธิจิตโต พระครูอุดมธรรมวุฒิ พระครูสุธีสารบัณฑิต พระเมธีวี วิชาจารย์	
พระรัตนพล ขาณิสสร	871

บทความระดับชาติ

พุทธนวัตกรรมทางการศึกษา
สร้างสังคมสันติสุขและความเสมอภาค

ห้องประชุมย่อยที่ 8

อาคารบัณฑิตศึกษา สมเด็จพระพุทธาจารย์ (สนิท ชวนปญฺญมหาเถร)

ผู้ทรงคุณวุฒิ :

1. รศ.ดร.เอกฉัตร จารุเมธีชน
2. รศ.ดร.ประจิต มหาหิงค์
3. รศ.ดร.อังคณา ตุงคะสมิต

อริยสัจ 4 กับการพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ในรายวิชาภาษาไทย

The Four Noble Truths and the Development of Critical Thinking Skills in Thai Language

พระมหาประเวศ สุทุม อาทิตย์ ฝ่ายทอง สุทธิพงษ์ อุพลเถียร

PhramahaPrawet Suthum Arthit Faithong Suttipong Upontean

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Khon Khaen Campus

Corresponding Author Email: Prawetsuthum2000@gmail.com

บทคัดย่อ

ในยุคปัจจุบันที่โลกเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วด้วยเทคโนโลยีและข้อมูลสารสนเทศ การศึกษาจึงต้องปรับบทบาทจากการถ่ายทอดเนื้อหาไปสู่การพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูง โดยเฉพาะทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking) ซึ่งเป็นกลไกสำคัญของการเรียนรู้ในการค้นหาความรู้ความจริงอย่างมีแนวทางตามหลักอุปนัยและนิรนัย สามารถพัฒนาการคิดของมนุษย์ให้สามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่ เพื่อใช้เป็นข้อมูลและสารสนเทศเป็นการสื่อสารในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ ผู้เรียนในกระบวนการพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูงและบูรณาการตามหลักอริยสัจ 4 ในยุคศตวรรษที่ 21 ทักษะนี้ช่วยให้ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ แยกแยะข้อเท็จจริงจากความคิดเห็น ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล และตัดสินใจอย่างมีเหตุผลและมีคุณธรรม รายวิชาภาษาไทยจึงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์ผ่านการอ่าน การวิเคราะห์สาร และการแสดงความคิดเห็นต่อข้อความต่าง ๆ บทความนี้นำเสนอแนวทางการบูรณาการหลักอริยสัจ 4 ซึ่งประกอบด้วย ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค เข้ากับกระบวนการเรียนรู้ในรายวิชาภาษาไทย โดยใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นโครงสร้างการคิดวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ เพื่อพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านปัญญาและคุณธรรมอย่างสมดุล อันสอดคล้องกับแนวทางการศึกษาที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองโลกที่มีทั้งความรู้ ความคิด และความรับผิดชอบต่อสังคมอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: อริยสัจ 4, การคิดเชิงวิพากษ์, ภาษาไทย

Abstract

In the contemporary era of rapid technological and informational advancement, education must transition from content transmission to the development of higher-order thinking skills, particularly critical thinking. This skill is essential for guiding learners in the pursuit of knowledge and truth through structured reasoning, both inductive and deductive. It fosters the ability to

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

construct new knowledge, utilize information effectively, and communicate meaningfully in the digital age. This article explores the integration of the Four Noble Truths—suffering (dukkha), the cause of suffering (samudaya), the cessation of suffering (nirodha), and the path leading to the cessation (maggā)—into Thai language instruction as a framework for critical thinking. By incorporating Buddhist principles, learners are encouraged to analyze, evaluate, and reflect on information with ethical awareness and intellectual depth. This approach aligns with 21st-century educational goals that emphasize the development of responsible global citizens who possess not only knowledge and reasoning skills but also moral integrity. The Thai language curriculum, therefore, plays a pivotal role in fostering critical thinking through reading, interpretation, and constructive dialogue, ensuring a balanced development of cognition and character.

Keywords: The Four Noble Truths, Critical Thinking Process, Thai language

บทนำ

ในยุคปัจจุบันที่โลกเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลและระบบเศรษฐกิจฐานความรู้ ทำให้นักเรียนมีความสนใจต่อพระพุทธศาสนาน้อยลง อริยสัจ 4 เป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2558 : 634) ในการแสวงหาจุดมุ่งหมายของชีวิตผู้ที่ปฏิบัติตามหลักอริยสัจสี่ก็จะสามารถกำจัดกิเลสที่อยู่ภายในจิตใจจนถึงขั้นบรรลุคุณธรรมชั้นสูง เป็นวิถีแห่งความดับทุกข์นอกจากนี้หลักอริยสัจ 4 ยังสามารถนำมาใช้ในการแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตได้เป็นอย่างดี การศึกษาไม่สามารถจำกัดอยู่เพียงการถ่ายทอดเนื้อหาความรู้จากผู้สอนไปยังผู้เรียนเท่านั้น หากแต่ต้องเน้นการพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูง โดยเฉพาะทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking) ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการเรียนรู้ตลอดชีวิต การคิดเชิงวิพากษ์ช่วยให้ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์ข้อมูล สังเคราะห์ความคิด แยกแยะเหตุผลจากอารมณ์ พิจารณาข้อดีข้อเสียของข้อมูล ตลอดจนตัดสินใจอย่างมีเหตุผลและคุณธรรม ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในโลกปัจจุบันที่เต็มไปด้วยความหลากหลายทางความคิด ข้อมูล และค่านิยม

รายวิชาภาษาไทยในฐานะที่เป็นวิชาหลักของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551 : 40) มีเป้าหมายหลักในการส่งเสริมความสามารถในการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร การเรียนรู้ และการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งการพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ของผู้เรียนในวิชานี้สามารถทำได้ผ่านการทำผ่านการทำ วิเคราะห์ และตีความสารในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งวรรณคดี บทความ ข่าวสาร และสื่อดิจิทัล โดยมีกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนตั้งคำถาม วิเคราะห์ข้อเท็จจริง แยกแยะความคิดเห็น ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล และสังเคราะห์แนวทางแก้ไขปัญหามีเหตุผล

การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในรายวิชาภาษาไทยไม่เพียงเป็นการเชื่อมโยงระหว่างวิชาการกับจริยธรรมเท่านั้น หากยังช่วยให้ผู้เรียนตระหนักรู้ในตนเอง เห็นคุณค่าในชีวิต และสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยความเมตตาและความรับผิดชอบต่อสังคม ทั้งยังสอดคล้องกับทิศทางของการจัดการศึกษาแบบองค์รวม (Holistic Education) ซึ่งมุ่งพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านความรู้ คุณธรรม อารมณ์ และสังคม (กาญจนา ตั้งชลทิพย์, 2562 : 25) อริยสัจ 4

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ประกอบด้วยทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค ซึ่งสามารถประยุกต์เป็นกระบวนการวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ เริ่มจากการระบุปัญหา (ทุกข์) วิเคราะห์สาเหตุ (สมุทัย) มองเป้าหมายของการแก้ปัญหา (นิโรธ) และวางแผนทางในการแก้ไข (มรรค) (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), 2543 : 196–205) โครงสร้างการคิดในลักษณะนี้สอดคล้องกับรูปแบบของการคิดเชิงวิพากษ์ที่เน้นการวิเคราะห์ปัญหาอย่างเป็นระบบ จึงเหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับการนำมาปรับใช้ในรายวิชาภาษาไทย โดยเฉพาะในกิจกรรมการอ่านวิเคราะห์ บทวิจารณ์ บทความแสดงความคิดเห็น และวรรณคดีสอนใจ

1. ทำไมต้องมีการคิดเชิงวิพากษ์

ปัจจุบันเป็นยุคที่โลกมีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว มาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 21 นั้น เป็นทักษะที่สำคัญในการดำรงชีวิตและทำงานในระบบเศรษฐกิจ สังคม ซึ่งการคิดเชิงวิพากษ์ ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Critical Thinking เป็นทักษะทางสติปัญญาที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในยุคข้อมูลข่าวสาร เนื่องจากเป็นกลไกช่วยยกल้นกรอง แยกแยะ วิเคราะห์ และตัดสินใจบนพื้นฐานของเหตุผลอย่างมีประสิทธิภาพ แนวคิดเรื่องการคิดเชิงวิพากษ์ไม่ได้เป็นเพียงกระบวนการทางวิชาการ แต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการใช้ชีวิต การเรียนรู้ และการมีปฏิสัมพันธ์ในสังคมอย่างมีคุณภาพ (วิจารณ์ พานิช, 2555 : หน้า 6) กล่าวว่า การศึกษาในศตวรรษที่ 21 เป็นการเตรียมคนไปเผชิญการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วรุนแรงพลิกผันและคาดไม่ถึงคนยุคใหม่จึงต้องมีทักษะที่สูงในการเรียนรู้และปรับตัว ครูเพื่อศิษย์ต้องพัฒนาตนเองให้มีทักษะของการเรียนรู้ด้วยและในขณะเดียวกันต้องมีทักษะในการทำหน้าที่ครูซึ่งไม่เหมือนการทำหน้าที่ครูในศตวรรษที่ 20 โดยทักษะที่สำคัญที่สุดคือ ทักษะการเรียนรู้ (Learning Skill) ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงการจัดการเรียนรู้เพื่อให้เด็กมีความรู้ ความสามารถและทักษะจำเป็นซึ่งเป็นผลจากการปฏิรูปเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดการเรียนการสอนตลอดจนการเตรียมความพร้อมด้านต่าง ๆ ซึ่งสามารถสรุปได้ว่าการคิดเชิงวิพากษ์ คือ ความสามารถในการพิจารณา วิเคราะห์ข้อมูลหรือสถานการณ์อย่างเป็นระบบ โดยใช้เหตุผล แยกแยะข้อเท็จจริงกับความคิดเห็น ตั้งคำถาม ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล และประเมินทางเลือกอย่างมีวิจารณญาณ เป็นการคิดที่ไม่เชื่อตามทันทีแต่ใช้ปัญญาในการพิจารณาอย่างถี่ถ้วน ในทัศนะของเอนนิส (Ennis, 2011 : 1) การคิดเชิงวิพากษ์คือ “การคิดอย่างสมเหตุสมผลและไตร่ตรองแล้ว ซึ่งเน้นไปที่การตัดสินใจว่า จะเชื่ออะไร หรือจะทำอะไร” นั่นหมายความว่า ผู้ที่คิดเชิงวิพากษ์ได้ดีจะไม่ด่วนสรุป แต่จะพิจารณาทุกแง่มุมก่อนตัดสินใจ โดยอาศัยข้อมูลที่หลากหลายและตรวจสอบได้

จากคำจำกัดความของผู้เชี่ยวชาญข้างต้น จะเห็นได้ว่าการคิดเชิงวิพากษ์ไม่ใช่เพียงการ “คิดมาก” หรือ “จู้จี้” แต่เป็นรูปแบบของการคิดที่มีโครงสร้าง มีเป้าหมาย และเน้นการใช้เหตุผลเพื่อแสวงหาความจริงที่มีหลักฐานรองรับ จึงเป็นทักษะที่สำคัญต่อการดำเนินชีวิตในโลกที่เต็มไปด้วยข้อมูลหลากหลายแหล่งที่มาซึ่งอาจบิดเบือนได้

1.1 องค์ประกอบของการคิดเชิงวิพากษ์

การคิดเชิงวิพากษ์มีองค์ประกอบสำคัญหลายประการ โดยริชาร์ด พอล-ลินดา เอ็ลเดอร์ (Richard Paul และ Linda Elder, 2006 : 10-11) เสนอองค์ประกอบของการคิดเชิงวิพากษ์ไว้ 8 ประการ ได้แก่ (1) จุดมุ่งหมายของการ

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

คิด (2) คำถามที่ถูกต้องขึ้น (3) ข้อมูลและหลักฐาน (4) การตีความและข้อสรุป (5) สมมติฐานหรือมุมมอง (6) ความรู้พื้นฐานหรือแนวคิดเบื้องต้น (7) ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น และ (8) มุมมองทางเลือก องค์ประกอบเหล่านี้ช่วยให้ผู้เรียนพัฒนากระบวนการคิดที่มีโครงสร้างและเป็นระบบ เช่น เมื่ออ่านบทความหรืองานเขียนใด ๆ ผู้เรียนควรตั้งคำถามว่า “ผู้เขียนมีจุดมุ่งหมายอะไร”, “มีหลักฐานอะไรสนับสนุน”, “มีข้อสรุปบนพื้นฐานของข้อมูลหรืออคติ”, “มีแง่มุมอื่นที่ยังไม่ได้พิจารณาหรือไม่” เป็นต้น

นอกจากองค์ประกอบ 8 ประการนี้ ฟาซิโอเน่ (Facione, 1990 : 6-8) ยังได้เสนอทักษะย่อยที่เกี่ยวข้องกับการคิดเชิงวิพากษ์ไว้ 6 ด้าน ได้แก่ การตีความ (Interpretation), การวิเคราะห์ (Analysis), การประเมินผล (Evaluation), การอธิบาย (Explanation), การสรุป (Inference) และการควบคุมตนเองทางปัญญา (Self-regulation) ซึ่งทั้งหมดนี้สามารถฝึกฝนผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ในรายวิชาต่าง ๆ ได้ รวมถึงในรายวิชาภาษาไทย

2. อริยสัจ 4 กับกระบวนการเรียนรู้

อริยสัจ 4 ถือเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา เพราะไม่เพียงเป็นคำสอนเชิงศีลธรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นแนวคิดและโครงสร้างการวิเคราะห์ปัญหาที่ลึกซึ้งและรอบด้าน สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับกระบวนการเรียนรู้ในทุกระดับ กระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดของอริยสัจ 4 สามารถอธิบายได้ ดังนี้

ทุกข์ (ปัญหาที่ผู้เรียนประสบ) ในบริบทของการเรียนรู้ “ทุกข์” อาจหมายถึงการที่ผู้เรียนไม่เข้าใจบทเรียน ขาดความสนใจ มีผลสัมฤทธิ์ต่ำ หรือประสบปัญหาทางจิตใจ ความเครียด ความกลัวการสอบ เป็นต้น

สมุทัย (สาเหตุของปัญหาการเรียน) ครูและผู้เรียนสามารถช่วยกันวิเคราะห์ได้ว่า สาเหตุเกิดจากอะไร เช่น ขาดทักษะพื้นฐาน ไม่มีเป้าหมายในการเรียน ขาดแรงจูงใจ หรือมีปัจจัยภายนอกอื่น ๆ เช่น สภาพแวดล้อม ครอบครัว หรือสื่อสังคมออนไลน์ (กาญจนา โชคไพศาล, 2564 : 100)

นิโรธ (เป้าหมายหรือภาวะที่ต้องการ) หมายถึง ภาวะที่นักเรียนสามารถเอาชนะปัญหาในการเรียน มีความเข้าใจบทเรียน มีเจตคติที่ดีต่อวิชา หรือมีผลการเรียนที่ดีขึ้น

มรรค (แนวทางการแก้ไข) เป็นแผนการหรือแนวทางการเรียนรู้ที่สามารถนำไปสู่การบรรลุเป้าหมาย เช่น การจัดตารางเรียน การใช้เทคนิคการจำ การตั้งคำถามเชิงวิพากษ์ หรือการบูรณาการทักษะทางพุทธศาสนา เช่น สติ สมาธิ และโยนิโสมนสิการ (ประมวล เพ็งจันทร์, 2559 : 36) การอ่านแบบ SQ4R เป็นเทคนิคที่กระตุ้นการคิด วิเคราะห์และการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่อ่าน ประกอบด้วย 1) Survey (S) ผู้เรียนอ่านเนื้อเรื่องอย่างคร่าว ๆ 2) Question (Q) ผู้เรียนตั้งคำถามจากเรื่องที่อ่าน 3) Read (R) ผู้เรียนอ่านเนื้อหาอย่างละเอียดและค้นหาคำตอบสำหรับคำถามที่ได้ตั้งไว้ 4) Record (R) ผู้เรียนจดบันทึกข้อมูลต่างๆ 5) Recite (R) ผู้เรียนสรุปสาระสำคัญของเรื่องที่อ่าน 6) Reflect (R) ผู้เรียนวิเคราะห์ วิจารณ์บทอ่านแล้วแสดงความคิดเห็น (ชลธิชา หงส์เหม, 2560 : 43)

กระบวนการเรียนรู้เช่นนี้ ทำให้นักเรียนไม่ได้เรียนเพียงเนื้อหาวิชา แต่ยังเกิดการ “เรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง” (Learning to Learn) ซึ่งเป็นหัวใจของการศึกษาในศตวรรษที่ 21 การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพในยุคปัจจุบันจำเป็นต้อง

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

เสริมสร้าง “ทักษะการคิด” ไม่ว่าจะเป็นการคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking), การคิดเชิงวิเคราะห์ (Analytical Thinking) หรือการคิดเชิงสร้างสรรค์ (Creative Thinking) อริยสัจ 4 สามารถส่งเสริมการคิดเหล่านี้ได้โดยตรง เช่น การตั้งคำถาม “อะไรคือปัญหา” หรือ “เรากำลังทุกข์กับอะไร” คือการฝึกการคิดเชิงวิเคราะห์ การสืบค้นว่า “อะไรเป็นสาเหตุ” ช่วยฝึกการคิดอย่างมีเหตุผล การตั้งเป้าหมายว่า “อยากเห็นสถานการณ์เปลี่ยนไปอย่างไร” เป็นการฝึกการคิดเชิงวางแผน การกำหนด “แนวทางการแก้ไข” ฝึกการคิดอย่างเป็นระบบ มีเป้าหมาย และเป็นจริง ครูสามารถใช้หลักอริยสัจ 4 ในการวางคำถามปลายเปิดให้นักเรียนวิเคราะห์สถานการณ์ต่าง ๆ ในวิชาภาษาไทย เช่น การอ่านวรรณคดี การอ่านข่าว การเขียนเรียงความ หรือการอภิปรายประเด็นทางสังคม เพื่อกระตุ้นการคิดเชิงลึก

3. การประยุกต์ใช้หลักอริยสัจ 4 ในการสอนทักษะการคิดเชิงวิพากษ์

ในการจัดการศึกษายุคปัจจุบัน การส่งเสริม ทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking) ถือเป็นเป้าหมายสำคัญของการเรียนรู้ เพราะเป็นทักษะที่ช่วยให้นักเรียนสามารถแยกแยะเหตุผล วิเคราะห์ข้อมูล และตัดสินใจบนพื้นฐานของความรู้และคุณธรรม โดยเฉพาะในรายวิชาภาษาไทย ซึ่งเนื้อหามักเกี่ยวข้องกับการตีความ การวิเคราะห์สาร และการประเมินคุณค่า จึงจำเป็นต้องพัฒนาระบบการคิดของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ การนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะ “อริยสัจ 4” มาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่มีคุณค่าและทรงพลัง ตัวอย่าง เช่น

3.1 การวิเคราะห์วรรณคดี

ในการสอนวรรณคดี เช่น เรื่อง “รามเกียรติ์ ตอนนารายปราบนันทก” ครูสามารถชวนให้นักเรียนวิเคราะห์สถานการณ์ของตัวละครด้วยอริยสัจ 4 ได้ เช่น

ทุกข์: ตัวละครกำลังเผชิญกับปัญหาใด

สมุทัย: อะไรเป็นสาเหตุของปัญหานั้น

นิโรธ: ถ้าปัญหาหมดไปจะเป็นอย่างไร

มรรค: จะต้องแก้ปัญหาดังไร

กระบวนการนี้ไม่เพียงช่วยให้นักเรียนเข้าใจเนื้อหาวรรณคดีอย่างลึกซึ้ง แต่ยังฝึกให้พิจารณาสถานการณ์อย่างมีเหตุผลและเห็นคุณธรรมที่แฝงอยู่ในเรื่อง เช่น ความสามัคคี ความเสียสละ หรือสติปัญญา (วรเดช จันทรศิริ, 2560 : 54-55)

3.2 การวิจารณ์สื่อและข้อความ

ในกิจกรรมการอ่านเชิงวิเคราะห์ ครูอาจให้นักเรียนอ่านบทความหรือข่าว แล้วใช้โครงสร้างอริยสัจ 4 ดังนี้

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ทุกข์: บทความกล่าวถึงปัญหาใด

สมุทัย: เหตุของปัญหานั้นคืออะไร

นิโรธ: ผู้เขียนเสนอทางออกไว้อย่างไร

มรรค: นักเรียนมีข้อเสนอทางแก้ อย่างไรที่แตกต่างหรือเพิ่มเติม

การตั้งคำถามตามโครงสร้างนี้กระตุ้นให้ผู้เรียนคิดอย่างลึกซึ้ง มองเห็นความเชื่อมโยงระหว่างข้อมูล ความเห็น และคุณค่าทางสังคม อีกทั้งยังสามารถนำไปปรับใช้กับการวิพากษ์ภาพยนตร์ โฆษณา หรือวรรณกรรมร่วมสมัยได้อีกด้วย (กาญจนา โชคไพศาล, 2564 : 102)

3.3 การเขียนเชิงวิพากษ์

กิจกรรมการเขียนบทวิจารณ์หรือเรียงความเชิงวิเคราะห์สามารถใช้หลักอริยสัจ 4 เป็นโครงร่างการเขียน

ย่อหน้าแรก: บอกปัญหา (ทุกข์) ที่พบในประเด็น

ย่อหน้าที่สอง: วิเคราะห์เหตุหรือข้อจำกัด (สมุทัย)

ย่อหน้าที่สาม: นำเสนอทางออกหรือสภาพที่พึงประสงค์ (นิโรธ)

ย่อหน้าที่สี่: สรุปข้อเสนอหรือแนวทางการปรับปรุง (มรรค)

วิธีนี้ช่วยให้นักเรียนเขียนอย่างมีทิศทางและตรรกะ อีกทั้งยังเชื่อมโยง “ความคิด” กับ “คุณธรรม” ได้อย่างกลมกลืน

ตัวอย่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

หน่วยการเรียนรู้: การอ่านบทความเชิงวิจารณ์

กิจกรรม: ให้นักเรียนอ่านบทความจากสื่อออนไลน์ที่มีข้อโต้แย้งในประเด็นสาธารณะ เช่น ด้านสิ่งแวดล้อม การศึกษา หรือสื่อโซเชียล แล้วใช้แนวทางอริยสัจ 4 ในการวิเคราะห์

1. ทุกข์: นักเรียนระบุปัญหาที่บทความกล่าวถึง
2. สมุทัย: นักเรียนวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาจากข้อมูลในบทความ
3. นิโรธ: นักเรียนเสนอภาพของสังคมหรือกลุ่มเป้าหมายเมื่อปัญหาถูกแก้ไข
4. มรรค: นักเรียนเสนอแนวทางแก้ไขหรือแนวคิดใหม่โดยอิงหลักธรรมและเหตุผล

4. สรุป

การใช้หลักอริยสัจ 4 ในการสอนทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ในรายวิชาภาษาไทย เป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพในการส่งเสริมทั้งปัญญาและคุณธรรมให้แก่ผู้เรียน เพราะอริยสัจ 4 เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ เริ่มตั้งแต่การ “มองเห็นปัญหา” อย่างชัดเจน (ทุกข์) การ “ค้นหาสาเหตุของปัญหา” อย่างลึกซึ้ง (สมุทัย) การ “แสวงหาแนวทางที่พึงปรารถนา” (นิโรธ) และสุดท้ายคือการ “วางแผนและลงมือแก้ปัญหา” (มรรค) กระบวนการนี้มีใช้เพียงแค่ฝึกคิดให้เป็นเหตุเป็นผลเท่านั้น แต่ยังฝึกให้ผู้เรียนเข้าใจความเชื่อมโยงของปัญหากับบริบททางสังคม ความรู้สึกของผู้อื่น และผลกระทบเชิงจริยธรรมอีกด้วย

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

กระบวนการคิดเชิงพุทธนี้ไม่เพียงช่วยให้เข้าใจภาษาและวรรณคดีอย่างลึกซึ้ง เพราะวรรณคดีมิได้เป็นเพียงถ้อยคำที่สละสลวย หากแต่เป็นการถ่ายทอดประสบการณ์ชีวิตของมนุษย์ การเผชิญปัญหา การตัดสินใจ และบทเรียนแห่งคุณธรรม เช่น เรื่อง “รามเกียรติ์ ตอนนารายปราชญ์” สะท้อนให้เห็นถึงผลของความสามัคคีและเสียสละ หากผู้เรียนได้รับการฝึกฝนให้วิเคราะห์เนื้อหาด้วยกรอบของอริยสัจ 4 จะสามารถแยกแยะได้ว่าอะไรคือความทุกข์ของตัวละคร เหตุใดจึงเกิดขึ้น ทางออกคืออะไร และผู้เขียนต้องการสะท้อนคุณค่าทางจริยธรรมใด ซึ่งจะทำให้เข้าใจวรรณคดีอย่างลึกซึ้งและเกิดปัญญาในการประยุกต์ใช้เนื้อหาเหล่านั้นในชีวิตจริง

แต่ยังทำให้ผู้เรียนเกิดจิตสำนึกที่จะเป็นผู้มีวิจรรณญาณ มีเหตุผล และมีเมตตาธรรมในชีวิตจริง นี่คือนวัตกรรมแห่งการศึกษา เมื่อผู้เรียนสามารถใช้กรอบคิดของอริยสัจ 4 เป็นเครื่องมือในการพิจารณาปัญหาที่ตนพบเจอในชีวิตประจำวัน เช่น ความขัดแย้ง ความเครียด หรือการตัดสินใจที่ยากลำบาก พวกเขาจะสามารถมองสถานการณ์ด้วยสายตาที่รอบด้าน ไม่ด่วนตัดสินใจ ไม่ใช้อารมณ์เป็นหลัก แต่พิจารณาด้วยเหตุผลและความเข้าใจ ส่งผลให้เกิด “เมตตาธรรม” และ “ปัญญา” ที่สมดุลกัน ผู้เรียนจะไม่เพียงเติบโตทางความคิดเท่านั้น แต่ยังเติบโตทางจิตใจ พร้อมทั้งเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพทั้งด้านสติปัญญาและคุณธรรม

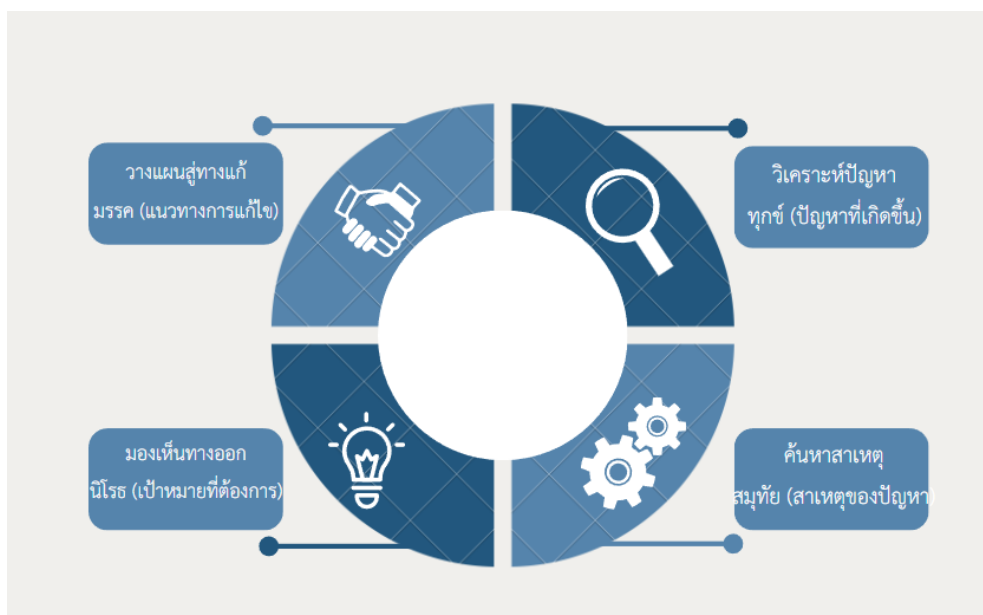
5. องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาบทความ เรื่อง การใช้หลักอริยสัจ 4 ในการสอนทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ในรายวิชาภาษาไทย ได้สังเคราะห์การบูรณาการหลักอริยสัจ 4 เข้ากับการสอนภาษาไทยเพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ เป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์ปัญหาอย่างลึกซึ้ง พร้อมทั้งพัฒนาความคิด เหตุผล และคุณธรรมไปพร้อมกัน ดังนี้

1. การเชื่อมโยงหลักธรรมกับกระบวนการคิด การนำหลัก อริยสัจ 4 (ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค) มาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ ทำให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ผ่านการวิเคราะห์ปัญหาอย่างมีเหตุผล โดยใช้หลักธรรมเป็นเครื่องมือชี้นำการคิดอย่างเป็นระบบ
2. กระบวนการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น เมื่อนักเรียนฝึกตั้งคำถาม วิเคราะห์ และแยกแยะข้อมูลโดยใช้โครงสร้างของอริยสัจ 4 พวกเขาจะเรียนรู้ที่จะมองเห็นปัญหา (ทุกข์) หาสาเหตุ (สมุทัย) เข้าใจเป้าหมายของการแก้ปัญหา (นิโรธ) และวางแผนการแก้ปัญหาอย่างมีขั้นตอน (มรรค)
3. ส่งเสริมคุณธรรมควบคู่การคิดวิเคราะห์ การใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนาในการสอนภาษาไทย ทำให้นักเรียนเกิดความเข้าใจทั้งด้านเนื้อหา และสามารถพิจารณาปัญหาเชิงคุณธรรมและจริยธรรมไปพร้อมกัน จึงช่วยเสริมสร้างทั้งปัญญาและคุณธรรม อย่างกลมกลืน
4. แนวทางใหม่ของครูภาษาไทย แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ไม่ใช่เพียงการสอนเนื้อหาหรือทักษะภาษา แต่ยังเป็นการพัฒนา “จิตคิดรู้เท่าทัน” และสร้าง “นักเรียนที่ใคร่รู้ ใคร่คิด และใคร่ธรรม” อย่างสมดุล

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ภาพที่ 1.1 องค์ความรู้ใหม่

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพฯ: สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา.

กาญจนา โชคไพศาล. (2564). การใช้หลักพุทธธรรมในการส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์ของนักเรียนมัธยม. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์, 11(1),

กาญจนา ตั้งชลทิพย์. (2562). “การจัดการศึกษาแบบองค์รวม: แนวคิดและการประยุกต์ใช้ในบริบทของไทย”. วารสารครุศาสตร์, 47(1), หน้า 25–39.

ชลธิชา หงส์เหม. (2560). การพัฒนาความสามารถในการอ่านเชิงวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้วิธีสอนแบบ SQ4R ร่วมกับแผนที่ความคิด. วิทยานิพนธ์หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย, กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2543). พุทธธรรม. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), (2558). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย. พิมพ์ครั้งที่ 44, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พลีพิมพ์.

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

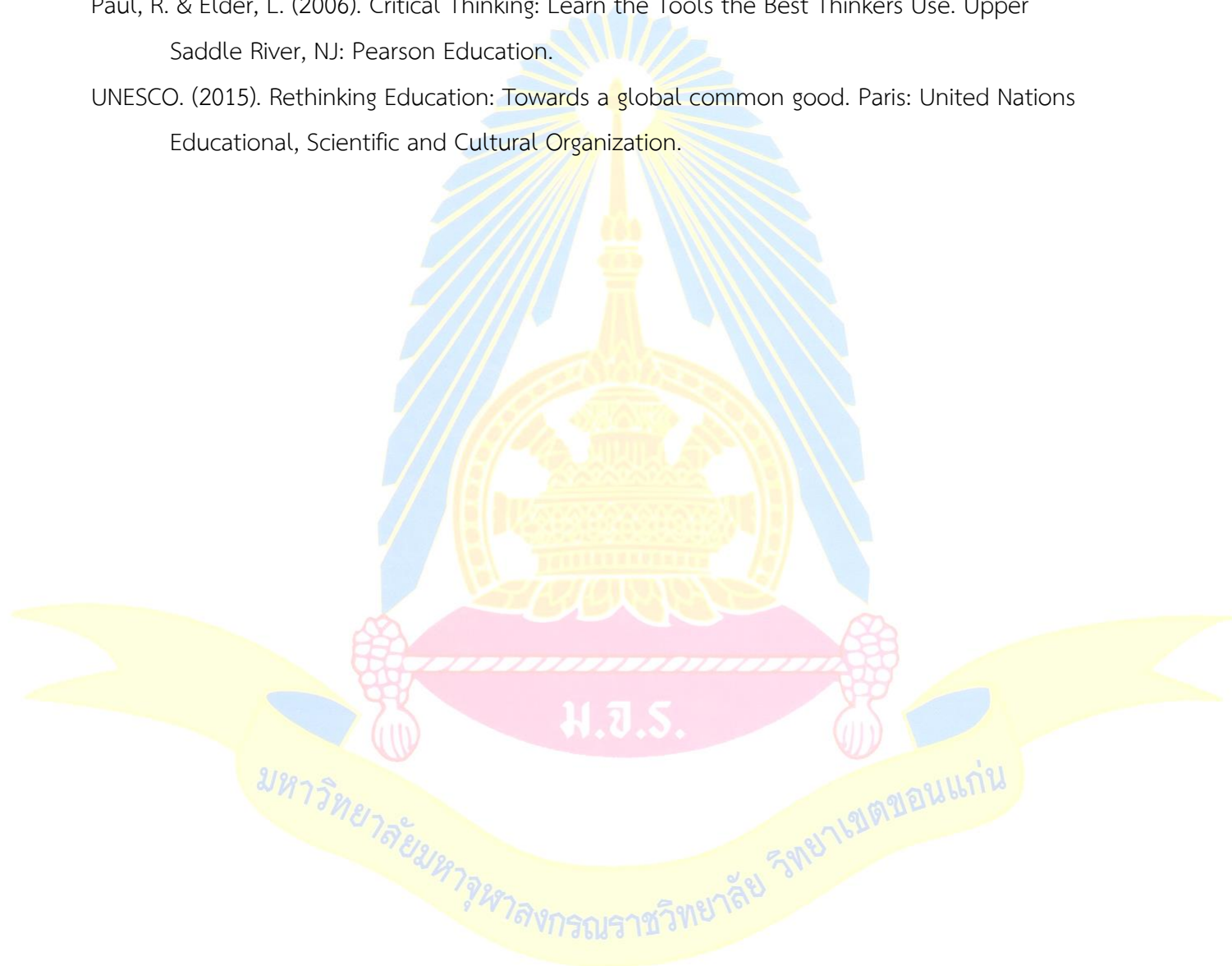
วรเดช จันทรศิริ. (2560). “การวิเคราะห์วรรณคดีด้วยกระบวนการคิดเชิงระบบ”. วารสารภาษาไทยศึกษา, 14(2),

Ennis, R. H. (2011). The Nature of Critical Thinking: An Outline of Critical Thinking Dispositions and Abilities. University of Illinois.

Facione, P. A. (1990). Critical Thinking: A Statement of Expert Consensus for Purposes of Educational Assessment and Instruction. Millbrae, CA: The Delphi Report.

Paul, R. & Elder, L. (2006). Critical Thinking: Learn the Tools the Best Thinkers Use. Upper Saddle River, NJ: Pearson Education.

UNESCO. (2015). Rethinking Education: Towards a global common good. Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

เสภาสามัคคีเสวก: วรรณคดีกับการสอนคุณธรรม

The Samakkhi Sewak poem: Literature and the teaching of morality

อาทิตย์ ฝ่ายทอง พระมหาประเวช สุธุม อัจฉราพร ไครบุตร

Arthit Faithong PhramahaPrawet Suthum Adcharaporn Khraiboot

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Khon Khaen Campus

Corresponding Author Email: Aretid2545@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาคุณค่าทางคุณธรรมในวรรณคดีเรื่อง เสภาสามัคคีเสวก ซึ่งเป็นวรรณคดีที่ประพันธ์ในรูปแบบกลอนเสภา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อปลูกฝังแนวคิดเรื่อง “ความสามัคคี” และ “ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม” ให้แก่ผู้อ่าน โดยเฉพาะนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่อยู่ในช่วงวัยแห่งการสร้างค่านิยมและพัฒนาทักษะทางจริยธรรม เนื้อหาของเสภาสามัคคีเสวกกล่าวถึงการรวมพลังของข้าราชการในราชสำนักที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้าน ร่วมมือกันฟื้นฟูบ้านเมืองด้วยความเสียสละ ซื่อสัตย์ และมีจิตสาธารณะ บทความนี้ได้วิเคราะห์สาระสำคัญของวรรณคดีในด้านเนื้อหา โครงสร้างคำประพันธ์ และคุณลักษณะของตัวละครที่สามารถใช้เป็นต้นแบบทางคุณธรรม เช่น ความจงรักภักดี ความมีวินัย การทำงานเป็นทีม และความมีจิตอาสา โดยเน้นให้เห็นว่า “คุณธรรม” มิใช่เพียงแนวคิดเชิงนามธรรม หากแต่เป็นสิ่งที่สามารถเรียนรู้และปฏิบัติได้จริงผ่านการจัดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ในห้องเรียนภาษาไทย นอกจากนี้ บทความยังเสนอแนวทางในการบูรณาการวรรณคดีเข้ากับกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบองค์รวม โดยเน้นพุทธิปัญญา จริยปัญญา และหัตถปัญญา เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็น “พลเมืองดี” ตามเป้าหมายของแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2566–2580 ซึ่งส่งเสริมการพัฒนาทักษะชีวิตและจิตสาธารณะ ผ่านการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับบริบทจริงของชีวิต ทั้งนี้ การใช้วรรณคดีไทยอย่างเสภาสามัคคีเสวกในห้องเรียน จึงเป็นแนวทางที่ทรงพลังในการบ่มเพาะคุณธรรมและเสริมสร้างจิตสำนึกของการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพในระบอบประชาธิปไตย

คำสำคัญ: เสภาสามัคคีเสวก, วรรณคดี, คุณธรรม

Abstract

This article aims to explore the moral values embedded in the Thai literary work Sesa Samakkhi Sewok (The Loyal Servants' Unity), a piece written in the traditional sepha verse form. The work was composed with the intention of instilling the concepts of “unity” and “responsibility for the common good,” particularly among lower secondary school students—an age group

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

undergoing value formation and ethical development. The narrative of Sesa Samakkhi Sewok centers on the collective efforts of civil servants in the royal court, each possessing specialized skills, who collaborate to restore the nation through selflessness, honesty, and a spirit of public service. This study analyzes the literary content, poetic structure, and character traits that serve as moral role models—such as loyalty, discipline, teamwork, and volunteerism. It emphasizes that moral values are not merely abstract concepts but are learnable and practicable through creative learning processes in the Thai language classroom. Furthermore, the article proposes an integrative approach to teaching literature by incorporating *pannā* (wisdom), *sīla* (ethical conduct), and *kammaṭṭhāna* (practical application), aiming to develop learners into “good citizens” in alignment with the goals of the National Education Plan (2023–2037). This holistic learning model promotes life skills and civic consciousness by linking literary learning with real-life contexts. Therefore, the use of Thai literature such as Sesa Samakkhi Sewok in educational settings offers a powerful strategy for cultivating morality and fostering responsible citizenship in a democratic society.

Keywords: Sepha Samakkhi Sewok, Thai literature, Moral values

บทนำ

วรรณคดีไทยถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าที่สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญา ความเชื่อ และคุณค่าทางศีลธรรมของสังคมไทยในอดีต หนึ่งในวรรณคดีที่ทรงคุณค่าและน่าสนใจคือเรื่อง “เสภาสามัคคีเสวก” ซึ่งเป็นวรรณคดีประเภทเสภา ที่แต่งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ วรรณคดีเรื่องนี้มิใช่เพียงแค่เรื่องเล่าหรือบทประพันธ์ที่ไพเราะด้วยกลอนแปดเท่านั้น หากแต่ยังเป็นผลงานที่สะท้อนแนวคิดด้านคุณธรรม จริยธรรม และการทำงานร่วมกันอย่างสมัครสมานสามัคคีของเหล่าเสวกและขุนนางในราชสำนัก “เสภาสามัคคีเสวก” จึงไม่ใช่เพียงแค่วรรณกรรมเพื่อความบันเทิง แต่เป็นเครื่องมือทางการศึกษาที่ส่งเสริมค่านิยมอันดีงาม เหมาะสำหรับนำมาศึกษา วิเคราะห์ และถ่ายทอดคุณธรรมผ่านบทเรียนในชั้นเรียน โดยเฉพาะกับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่กำลังอยู่ในช่วงพัฒนาทางด้านการคิดและจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองที่ดี

วรรณคดีไทยคือคลังแห่งภูมิปัญญาอันล้ำค่า ที่สะท้อนถึงแนวคิด ค่านิยม และจิตวิญญาณของสังคมไทยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน วรรณคดีมิได้เป็นเพียงวรรณศิลป์เพื่อความบันเทิงหรือชื่นชมในความงดงามของภาษาเท่านั้น หากแต่ยังทำหน้าที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการอบรมปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์แก่ผู้อ่าน โดยเฉพาะในบริบทของการเรียนการสอนภาษาไทย วรรณคดีได้กลายเป็นสื่อกลางในการส่งต่อความคิดทางศีลธรรม และเป็นเวทีให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์เชิงคุณธรรมอย่างเป็นระบบ

คุณค่าเหล่านี้ได้มีการตอบสนองและใช้ในหลักสูตรของนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นถือเป็นกลุ่มเป้าหมายที่เหมาะสมในการเรียนรู้วรรณคดีที่มีคุณค่าทางคุณธรรม เนื่องจากเป็นช่วงวัยที่เริ่มพัฒนาแนวคิดและ

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ค่านิยมที่ยั่งยืน การบูรณาการเรื่องเสภาสามัคคีเสวกเข้ากับการจัดการเรียนรู้ จึงเป็นโอกาสในการส่งเสริมการเรียนรู้แบบองค์รวม ที่รวมทั้งพุทธิปัญญา (การรู้คิด) จริยปัญญา (ความดีงาม) และหัตถปัญญา (การกระทำ) เข้าด้วยกัน (สมชาย วงศ์เกษม, 2560) ซึ่งในบริบทของการศึกษายุคใหม่ ครูไม่สามารถจำกัดตนอยู่ในกรอบของการสอนเพื่อผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการเท่านั้น หากต้องมุ่งหมายถึง “ความเป็นพลเมืองที่มีคุณธรรม” ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2566–2580 ที่เน้น “การพัฒนาทักษะชีวิตและจิตสาธารณะของผู้เรียนผ่านการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับบริบทจริงของชีวิต” (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2566) วรรณคดีอย่างเสภาสามัคคีเสวกจึงกลายเป็นฐานคิดที่สำคัญในการบ่มเพาะคุณธรรมในห้องเรียน

ฉะนั้นแล้ว การนำเสภาสามัคคีเสวกมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ย่อมเป็นการเปิดพื้นที่ให้ครูและผู้เรียนได้พูดคุย ถกเถียง และแลกเปลี่ยนมุมมองเกี่ยวกับคุณธรรมอย่างสร้างสรรค์ ผ่านตัวละครและสถานการณ์ที่หลากหลายในวรรณคดีเรื่องนี้ การเรียนรู้จึงไม่จำกัดอยู่เพียงแค่ในตำรา แต่ยังเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ขยายความคิดสู่การปฏิบัติและพัฒนาตนเองสู่ความเป็น “พลเมืองดี” ของสังคม

1. ความเป็นมาและเนื้อหาของเสภาสามัคคีเสวก

วรรณคดีไทยในรูปแบบของกลอนเสภาเป็นศิลปะการประพันธ์ที่ได้รับความนิยมในราชสำนักไทยมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา และรุ่งเรืองสูงสุดในสมัยรัตนโกสินทร์ กลอนเสปามีจังหวะและเสียงที่เหมาะสมแก่การขับร้องและแสดงละครร้อง อันเป็นเครื่องมือสำคัญในการสื่อสารแนวคิด คติธรรม และความเชื่อของสังคมไทยในยุคต่าง ๆ หนึ่งในวรรณคดีที่อยู่ในรูปแบบกลอนเสภาและมีคุณค่าเชิงคุณธรรมอย่างลึกซึ้งคือ “เสภาสามัคคีเสวก” (อารยาสมานมิตร, 2557) เสภาสามัคคีเสวก เป็นวรรณคดีที่ประพันธ์ขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 หรือหลังจากนั้นไม่นาน โดยมีจุดประสงค์ในการสะท้อนแนวคิดเรื่อง “ความร่วมมือร่วมใจ” ของข้าราชการในการฟื้นฟูและบำรุงบ้านเมืองหลังจากผ่านพ้นวิกฤตครั้งสำคัญ แม้จะไม่ปรากฏชื่อผู้ประพันธ์อย่างชัดเจน แต่จากลีลาภาษาและบริบทเนื้อหา ทำให้สันนิษฐานได้ว่างานชิ้นนี้น่าจะจัดทำขึ้นโดยกลุ่มปัญญาชนในราชสำนักเพื่อปลูกฝังแนวคิดด้านคุณธรรมและความรับผิดชอบต่อแผ่นดิน (วรรณา ชูสุวรรณ, 2563)

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6) ทรงพระราชนิพนธ์บทเสภาสามัคคีเสวกขึ้น ณ พระราชวังสนามจันทร์ เมื่อปีพ.ศ. 2457 เพื่อใช้ขับเสภาคั่นระหว่างการแสดงระบำสามัคคีเสวก บทเสภาสามัคคีเสวกมีที่มาจากทีในสมัยก่อน ทุกวันเสาร์ ข้าราชการในราชสำนักจะจัดงานเลี้ยงที่พระราชวังสนามจันทร์ซึ่งในงานเลี้ยงจะมีการแสดงเพื่อความบันเทิง และในครั้งที่เจ้าพระยาธรรมธาดาธิบดี เป็นเจ้าภาพจัดงานเลี้ยงก็ได้ทูลขอให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวคิดการละเล่นขึ้นมาอย่างหนึ่ง พระองค์จึงได้ผู้กระบำสามัคคีเสวกขึ้น ซึ่งเป็นระบำที่ไม่มีบทร้องมีเพียงดนตรีของวงพิณพาทย์บรรเลง โดยในระหว่างที่ให้วงพิณพาทย์พักเหนื่อยพระองค์ก็ทรงพระราชนิพนธ์บทเสภาขึ้นมาสำหรับขับร้องระหว่างตอน

เนื้อหาของเสภาสามัคคีเสวกกล่าวถึงการรวมพลังของ “เสวก” หรือข้าราชการในราชสำนักที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะต่างร่วมกันแก้ปัญหาและซ่อมแซมสิ่งก่อสร้างที่ถูกทำลาย โดยไม่มีใครคิดถึงผลประโยชน์ส่วนตน

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ทุกคนต่างอุทิศตนตามบทบาทหน้าที่ของตนเองเพื่อฟื้นฟูบ้านเมือง สิ่งที่น่าสนใจในวรรณคดีเรื่องนี้ คือการสอดแทรกคำสอนด้านคุณธรรมไว้อย่างแนบเนียนผ่านคำพูดและการกระทำของตัวละคร เช่น ความเสียสละ ความรับผิดชอบ ความจงรักภักดี และความสามัคคี

บทประพันธ์ในเรื่องใช้ภาษาทั้งดงาม มีสัมผัสนอกสัมผัสในอย่างประณีต ทั้งยังอุดมด้วยสำนวนไทย คำเปรียบเปรย และภาษาทางวรรณศิลป์ที่ช่วยเสริมให้เนื้อหาทรงพลังยิ่งขึ้น เช่น กลอนที่กล่าวถึงการทำงานของช่างว่า

“อันชาติใด ไร้ศานติ สุขสงบ	ต้องมั่วรบ ราษฎร์รอน หาผ่อนไม่
ณ ชาตินั้น นรชน ไม่สนใจ	ในศิลปะ วิไล ละวาดงาม
แต่ชาติใด รุ่งเรือง เมืองสงบ	ว่างการรบ อริพล อันล้นหลาม
ย่อมจำนง ศิลปะ สง่างาม	เพื่ออร่าม เรื่องระย้าประดับประดา”

ที่มา: หนังสือเรียนภาษาไทย วรรณคดีวิจักษ์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

กลอนนี้สะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกห่วงใย และปรารถนาสันติภาพของประเทศไทย ซึ่งเป็นแนวคิดสำคัญที่สามารถประยุกต์ใช้ในการปลูกฝังจริยธรรมในนักเรียนได้เป็นอย่างดี ในภาพรวม “เสภาสามัคคีเสวก” เป็นงานวรรณคดีที่แสดงให้เห็นถึงการบูรณาการระหว่างวรรณศิลป์กับคุณธรรมในสังคมไทย โดยนำเสนอตัวอย่างของการดำเนินชีวิตตามหลักจริยธรรมในบริบทของการทำงานร่วมกัน ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญของ “พลเมืองดี” ในโลกยุคใหม่ (สุภาวดี รัตนโชติ, 2565)

นอกจากนี้ยังมีการแบ่งบทตอนในเรื่องอย่างชัดเจน เริ่มตั้งแต่การเสนอปัญหา (สถานการณ์บ้านเมืองที่ตกต่ำ), การรวมตัวของเสวก, การร่วมวางแผน, การลงมือปฏิบัติ และการประสบความสำเร็จของการฟื้นฟู ทั้งหมดสะท้อนให้เห็นถึง “กระบวนการทำงานร่วมกัน” และ “ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม” ซึ่งเป็นทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 (อัจฉรา ประดิษฐ์ผลพานิช, 2564) การศึกษาวรรณคดีเรื่องนี้ในชั้นเรียนภาษาไทยจึงไม่ใช่เพียงเพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจเรื่องราวหรือรูปแบบคำประพันธ์เท่านั้น แต่ยังเป็นการเปิดพื้นที่ให้ผู้เรียนได้ไตร่ตรองแนวคิดเชิงจริยธรรม ฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์ และเกิดแรงจูงใจในการเป็นร่วมพัฒนาและรับผิดชอบต่อสังคมอย่างมีจิตสำนึก

2. คุณธรรมที่แฝงอยู่ในวรรณคดีเรื่องเสภาสามัคคีเสวก

วรรณคดีเรื่อง “เสภาสามัคคีเสวก” นอกจากจะมีคุณค่าทางวรรณศิลป์ในด้านกลอนเสภาแล้ว ยังเปี่ยมไปด้วยสาระทางคุณธรรมที่สะท้อนแนวคิดเรื่องจิตสำนึกพลเมือง ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม และการทำงานอย่างมีคุณธรรมในระบบราชการไทย โดยเฉพาะในบริบทของการปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์ของประเทศไทย (วรรณาชูสุวรรณ, 2563 : 55-70) คุณธรรมที่แฝงอยู่ในวรรณคดีเรื่องนี้สามารถจำแนกได้เป็นหลายประการ ดังนี้

2.1 ความสามัคคี

คุณธรรมหลักที่เป็นแกนกลางของเรื่องคือ “ความสามัคคี” อันเป็นความร่วมมือร่วมใจของผู้คนต่างหน้าที่ต่างบทบาท โดยเฉพาะในหมู่เสวกและช่างผู้ชำนาญเฉพาะทางที่ยอมสละความแตกต่าง เพื่อรวมพลังกันสร้างสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่แผ่นดิน กลอนในวรรณคดีสะท้อนความคิดนี้ว่า

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

“แม่ลูกเรือเชื่อถือผู้เป็นนาย	ต้องมุ่งหมายช่วยแรงโดยแข็งขัน
คอยตั้งใจฟังบังคับกับปัดัน	นาวานั้นจึงจะรอดตลอดทะเล
แม่ลูกเรืออวดดีมีทิฐิ	และเริ่มริเณโกยงโยเส
เมื่อคลื่นลมแรงจัดซัดไซเซ	เรือจะแหล่มระย้าคว่ำไป”

ที่มา หนังสือเรียนภาษาไทย วรรณคดีวิจักขณ์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

จากบทกลอนนี้แสดงให้เห็นว่า “ความสามัคคี” เป็นเงื่อนไขสำคัญในการฟื้นฟูบ้านเมือง ความสามัคคียังเป็นการรวมกำลังเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หากทุกคนในสังคมหรือองค์กรเชื่อฟังผู้นำและร่วมมือกันทำงานโดยมีเป้าหมายเดียวกัน ประเทศหรือองค์กรนั้นย่อมผ่านพ้นอุปสรรคได้อย่างมั่นคง แต่หากมีความแตกแยก ขัดแย้ง หรือไม่เชื่อฟังผู้นำ ก็อาจนำไปสู่ความล่มจม ความเสียหาย และหายนะในที่สุด และยังสอดคล้องกับหลักการของสังคมประชาธิปไตยที่เน้นการมีส่วนร่วม (participation) ของประชาชน ใช้อุปมาเปรียบเทียบกับประเทศได้อย่างสละสลวยและมีพลัง (สุจิตา สงฆ์ประชา, 2562 : 33-47)

2.2 ความเสียสละ

วรรณคดีเรื่องนี้เน้นคุณธรรมของผู้ที่ยอมละทิ้งผลประโยชน์ส่วนตน เพื่อรับผิดชอบต่อส่วนรวม ไม่ว่าจะเป็น เสวก ข้าราชการ หรือช่างฝีมือ ต่างก็ทำงานอย่างไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อย ด้วยความเสียสละ ซึ่งถือเป็นหัวใจของการทำงานเพื่อชาติ ตัวอย่างกลอนที่สะท้อนแนวคิดนี้ได้แก่

“แม่นเหน้อยยากยอมทนหมั่นฝึกฝน	ทำเพื่อชนทั้งผองต้องอาศัย
ไม่ยึดติดตำแหน่งแห่งอำไพ	แต่ตั้งใจให้ชาติชาติพัฒนา”

ที่มา หนังสือเรียนภาษาไทย วรรณคดีวิจักขณ์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

กลอนข้างต้นแสดงให้เห็นว่าความเสียสละเป็นคุณธรรมที่ผลักดันให้บุคคลทำงานอย่างเต็มที่ แม้ไม่มีผลตอบแทนส่วนตัว (สุนีย์ อ่อนสวัสดิ์, 2559 : 89-92) และยังสื่อถึงบุคคลที่มี ความเสียสละ อดทน ขยันหมั่นเพียร ทำงานเพื่อส่วนรวมโดยไม่ยึดติดกับชื่อเสียงหรือตำแหน่ง แต่มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้า เป็นการยกย่องจิตสำนึกของ “ผู้ให้” หรือ “ข้าราชการที่ดี” และ “พลเมืองดี” ที่ทำงานเพื่อบ้านเมืองอย่างแท้จริง

2.3 ความรับผิดชอบหน้าที่

เสภาสามัคคีเสวกยังเน้นย้ำถึง “ความรับผิดชอบ” ซึ่งเป็นคุณธรรมของผู้ปฏิบัติงานในภาครัฐ ทั้งในแง่ของ ความรู้ ความสามารถ และการใช้เวลาปฏิบัติภารกิจอย่างไม่บกพร่อง แต่ละคนแต่ละคนมีความตระหนักในบทบาทหน้าที่ของตน โดยไม่ผลักภาระหรือรอคำสั่งจากผู้บังคับบัญชา แต่มีความกระตือรือร้นในการทำสิ่งที่ถูกต้องด้วยตนเอง กลอนหนึ่งกล่าวไว้ว่า

“เหล่าเสวกตกที่กะลาลี	ควรคิดถึงหน้าที่นั้นเป็นใหญ่
รักษาดนเคร่งครัดตรงวินัย	สมานใจจงรักพระจักรี
ไม่ควรเลือกที่รักมักที่ชัง	สามัคคีเป็นกำลังพลังศรี
ควรปรองดองในหมู่ราชเสวี	ให้สมที่ร่วมพระเจ้าเราองค์เดียว”

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ที่มา หนังสือเรียนภาษาไทย วรรณคดีวิจักข์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

คุณธรรมข้อนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเสริมสร้าง “ธรรมาภิบาล” ในระบบราชการ และยังสามารถนำมาสอนนักเรียนให้เกิดจิตสำนึกรับผิดชอบทั้งต่อการเรียนและชีวิตประจำวัน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2564 : 15-20) และยังมีจุดมุ่งหมายยึดมั่นในหน้าที่และวินัย ทำงานด้วย ความสามัคคี ประองตอง ไม่ลำเอียง มีความซื่อสัตย์ สามัคคี ไม่แบ่งพรรคพวก เน้นการทำงานเป็นหมู่คณะด้วยเป้าหมายร่วมกัน

2.4 ความจงรักภักดีและกตัญญูต่อแผ่นดิน

เสภาสามัคคีเสวกแฝงแนวคิดเรื่องความจงรักภักดีไว้ตลอดเรื่อง ตัวละครแต่ละคนมิได้เพียงทำงานตามหน้าที่ หากแต่เต็มไปด้วย “หัวใจของการรับใช้แผ่นดิน” ซึ่งสะท้อนถึงความกตัญญูรู้คุณ และความภักดีต่อประเทศชาติ ตัวอย่างกลอนที่สื่อแนวคิดนี้คือ

“ประการหนึ่งพึงคิดในจิตมั่น	ว่าทรงธรรมเหมือนบิดาบังเกิดหัว
ควรเคารพยำเียงและเกรงกลัว	ประโยชน์ตัวนี้ก็น้อยหนอยจะดี
ควรนึกว่าบรรดาข้าพระบาท	ล้วนเป็นราชบริพารพระทรงศรี
เหมือนลูกเรืออยู่ในกลางหว่างวารี	จำต้องมีมิตรจิตรสนทนกัน”

ที่มา หนังสือเรียนภาษาไทย วรรณคดีวิจักข์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

แนวคิดข้อนี้สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของความเป็นไทย ซึ่งเน้นความกตัญญูรู้คุณแผ่นดิน เป็นฐานคิดสำคัญในการสร้างพลเมืองดี มีความ จงรักภักดี และเคารพพระมหากษัตริย์ดุจพ่อบังเกิดเกล้า ละความเห็นแก่ตัว และคิดถึงส่วนรวมตระหนักว่า ทุกคนล้วนเป็น บริพารในราชสำนัก เปรียบเสมือนลูกเรือที่ต้องเดินทางร่วมกันกลางทะเลจึงจำเป็นต้อง สามัคคี ประองตอง และให้ความร่วมมือกัน เพื่อความมั่นคงของประเทศชาติ และยังใช้ อุปมา เปรียบราชบริพารกับ “ลูกเรือกลางทะเล” ได้อย่างชัดเจนและกินใจ

3. เสภาสามัคคีเสวกกับการเรียนการสอนคุณธรรมในห้องเรียน

การปลูกฝังคุณธรรมในเยาวชนเป็นสิ่งสำคัญในการศึกษาไทย เสภาสามัคคีเสวก เป็นสื่อที่สะท้อนความสามัคคีและคุณธรรมที่เหมาะสมสำหรับการส่งเสริมจริยธรรมในห้องเรียน ทั้งนี้จะวิเคราะห์คุณค่าทางคุณธรรมของวรรณคดีดังกล่าว พร้อมเสนอแนวทางการนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนานักเรียนอย่างยั่งยืน ดังนี้

3.1 การบูรณาการในรายวิชาภาษาไทย

ในรายวิชาภาษาไทย วรรณคดีไทยมักถูกใช้เพื่อพัฒนาทักษะทางภาษา ได้แก่ การอ่านออกเสียงอย่างถูกต้อง การวิเคราะห์ถ้อยคำสำนวน การตีความเจตนาอารมณ์ของผู้ประพันธ์ ตลอดจนการเขียนสื่อความได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม หากครูสามารถชี้แนะให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม ที่แฝงอยู่ในวรรณคดีด้วยแล้ว การเรียนรู้จะลึกซึ้งและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ตัวอย่างเช่น การอ่านบทเสภาตอน “สามัคคีเสวก” ที่มีถ้อยคำว่า

“สามัคคีคือพลังอันยิ่งใหญ่

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ร่วมใจทำอะไรก็ยั่งยืน”

สามารถต่อยอดให้นักเรียนอภิปรายว่า การมีสามัคคีในห้องเรียนหรือในครอบครัวส่งผลอย่างไร จากนั้นให้นักเรียนเขียนสะท้อนคิดในรูปแบบเรียงความ หรือทำกิจกรรมกลุ่ม เช่น “มุขสามัคคีประจำห้อง” ที่รวบรวมเรื่องราวการช่วยเหลือกันในหมู่เพื่อน เป็นต้น

3.2 การสอนแบบบูรณาการคุณธรรม

แนวคิดการสอนคุณธรรมตาม “พุทธวิธีการสอน” สามารถประยุกต์ใช้ร่วมกับการเรียนวรรณคดีได้อย่างกลมกลืน พุทธวิธีการสอนเน้นให้ผู้เรียนตื่นรู้ (Awareness) ผ่านการตั้งคำถาม วิเคราะห์ และสรุปบทเรียนจากประสบการณ์ของตนเอง ดังนั้นครูสามารถจัดกิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

ตัวอย่างกิจกรรม

การสวมบทบาท (Role Play): ให้นักเรียนจำลองสถานการณ์ เช่น การประชุมระหว่างตัวละครเพื่อแก้ปัญหาบ้านเมือง แล้วให้แต่ละคนแสดงทัศนะในฐานะตัวละคร

การอภิปรายกลุ่ม ตั้งประเด็น เช่น “เหตุใดความสามัคคีจึงสำคัญยิ่งกว่าอำนาจ” เพื่อให้ผู้เรียนถกเถียงแลกเปลี่ยนมุมมอง

การสอนแบบนี้จะช่วยให้นักเรียน พัฒนา “ความคิดเชิงคุณธรรม” (moral reasoning) และสามารถตัดสินใจบนพื้นฐานของความดี ความถูกต้องได้

3.3 การเรียนรู้แบบ Active Learning

การใช้วรรณคดีไทย โดยเฉพาะ “เสภาสามัคคีเสวก” ในรูปแบบการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ช่วยให้ผู้เรียนไม่เพียงแต่ “รับรู้” แต่ยัง “ลงมือทำ” และ “สะท้อนคิด” ได้ด้วยตัวเอง ซึ่งส่งผลต่อพฤติกรรมและเจตคติในระยะยาว

แนวทางกิจกรรม Active Learning จากบทเสภาสามัคคีเสวก เช่น

การสร้างแผนผังความคิด (Mind Mapping): นักเรียนร่วมกันสร้างแผนผังคุณธรรมจากตัวละคร เช่น ความสามัคคีของเสวก ความขยันของวิศวกรรมา ฯลฯ

กิจกรรมสะท้อนคิด (Reflection): หลังจากทำโครงการหรือกิจกรรม ให้นักเรียนบันทึกความรู้สึก ความเปลี่ยนแปลงในตนเอง และข้อคิดที่ได้

การเรียนรู้ลักษณะนี้เปิดโอกาสให้นักเรียน ลงมือปฏิบัติจริง และสร้างทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 ทั้งด้านสื่อสาร การทำงานร่วมกัน การคิดเชิงวิพากษ์ และการมีจิตสาธารณะ

การนำเสภาสามัคคีเสวกมาบูรณาการในการเรียนการสอนคุณธรรมในห้องเรียนไทย เป็นแนวทางที่สามารถหลอมรวมคุณค่าทางวรรณศิลป์เข้ากับการพัฒนาจิตใจของผู้เรียนอย่างกลมกลืน โดยเฉพาะเมื่อใช้แนวคิดพุทธวิธีการสอนร่วมกับ Active Learning และการออกแบบกิจกรรมอย่างเหมาะสม จะทำให้ห้องเรียนภาษาไทยไม่ใช่เพียงที่เรียนภาษา แต่เป็นที่เรียนชีวิต และเรียนรู้การเป็นพลเมืองดีของชาติ

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

4. การสอนคุณธรรมวรรณคดีไทยในฐานะเครื่องมือพัฒนาคุณธรรม

ในศตวรรษที่ 21 เทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามามีบทบาทในชีวิตของผู้เรียนอย่างลึกซึ้ง สื่อออนไลน์ โซเชียลมีเดีย และความรวดเร็วของข้อมูล ทำให้เยาวชนต้องเผชิญกับสภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ข้อมูลจำนวนมาก หลั่งไหลเข้าสู่ผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง แต่การแยกแยะ “ความดี ความชั่ว” กลับไม่ง่ายเท่าเดิม ในบริบทนี้การสอนคุณธรรมจึงเผชิญความท้าทายที่สำคัญ ได้แก่

การดึงดูดความสนใจของผู้เรียน: นักเรียนในยุคดิจิทัลคุ้นเคยกับสื่อภาพ เสียง และเนื้อหาที่เคลื่อนไหวรวดเร็ว การสอนที่เน้นการบรรยายหรือท่องจำจึงไม่ดึงดูดใจให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง

ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความคิดเห็น: เยาวชนในปัจจุบันเติบโตในโลกที่เปิดกว้างมากขึ้น ความคิดที่แตกต่างต้องการการยอมรับ การสอนคุณธรรมจึงต้องอยู่บนฐานของ “เหตุผล” และ “การแลกเปลี่ยน” มากกว่าการบังคับ

การขาดแบบอย่างทางคุณธรรม ในหลายกรณี ตัวอย่างของ “คนดี” ในสังคมอาจไม่ชัดเจนหรือไม่สอดคล้องเท่ากับ “คนดัง” ทำให้เยาวชนขาดแรงบันดาลใจในเชิงคุณธรรม แม้จะมีความท้าทายมากมาย แต่การสอนคุณธรรมในศตวรรษที่ 21 ก็มีโอกาสน่าสนใจ โดยเฉพาะเมื่อครูสามารถใช้ “เครื่องมือทางวัฒนธรรม” เช่น วรรณคดีไทยเพื่อสร้างการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งทางอารมณ์และคุณธรรมได้ ยกตัวอย่างวรรณคดีไทย เช่น “เสภาสามัคคีเสวก” เป็นตัวอย่างของมรดกทางภูมิปัญญาที่สามารถปรับใช้ในห้องเรียนยุคใหม่ได้อย่างสร้างสรรค์ เพราะวรรณคดีไม่ใช่เพียงเรื่องเล่า แต่คือ “เรื่องเล่าที่มีคุณค่า” (value-based narratives) ซึ่งมีคุณสมบัติดังนี้

สื่อสารคุณธรรมผ่านตัวละคร ตัวอย่างของความสามัคคี ความเสียสละ ความกล้าหาญ และความซื่อสัตย์ ปรากฏอยู่ในตัวละครต่าง ๆ โดยเฉพาะกลุ่ม “เสวก” ที่ต้องวางความเห็นต่างเพื่อประโยชน์ของบ้านเมือง

สร้างการเรียนรู้ทางอารมณ์ (Emotional Learning): เรื่องราวในเสภาช่วยให้ผู้เรียนรู้สึก “อิน” และ “เข้าใจ” คุณธรรมผ่านสถานการณ์สมจริง มากกว่าการเรียนรู้เชิงนามธรรม

เชื่อมโยงอดีตกับปัจจุบัน แม้เรื่องราวจะเกิดขึ้นในบริบทโบราณ แต่ประเด็นหลัก เช่น ความร่วมมือ ความขัดแย้ง หรือการบริหารบ้านเมืองอย่างมีคุณธรรม ยังเกี่ยวข้องกับชีวิตจริงของผู้เรียนเสมอ

ตัวอย่างการนำไปใช้ในห้องเรียนยุคใหม่

1. ใช้กิจกรรม Storytelling / Visual Media

ครูอาจใช้ภาพเคลื่อนไหวหรือการเล่าเรื่องประกอบภาพ (เช่น motion graphic) เพื่อเล่าบทเสภาในภาษาที่ร่วมสมัย แล้วตั้งคำถามให้ผู้เรียนคิดต่อ เช่น

“หากคุณอยู่ในสถานการณ์เดียวกับตัวละคร คุณจะตัดสินใจอย่างไร”

2. จัดกิจกรรม Debate / Role Play

นักเรียนแบ่งกลุ่มถกเถียงในประเด็นคุณธรรมที่ขัดแย้ง เช่น ความถูกต้องกับความสามัคคี แล้วจำลองเป็นตัวละครเพื่อแสดงมุมมองต่าง ๆ

3. สร้างโครงการพัฒนาคุณธรรม (Ethical Project)

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ให้นักเรียนออกแบบกิจกรรมในชีวิตจริงที่แสดงออกถึงคุณธรรมจากเรื่อง เช่น “โครงการรวมใจรักษ์ห้องเรียน” หรือ “กลุ่มสามัคคีจิตอาสา”

การสอนคุณธรรมในศตวรรษที่ 21 ไม่ใช่เรื่องล้าสมัย แต่กลับจำเป็นมากกว่าที่เคยเป็นมา ครูจำเป็นต้องเปลี่ยน “แนวคิด” และ “เครื่องมือ” ในการสื่อสารคุณธรรมให้สอดคล้องกับโลกใหม่ โดยเฉพาะการใช้วรรณคดีไทยอย่าง *เสภาสามัคคีเสวก* ที่ผสมผสานความงามทางภาษาเข้ากับแนวคิดทางคุณธรรมที่ลึกซึ้ง เป็น “สะพาน” ที่เชื่อมอดีตกับปัจจุบันอย่างกลมกลืน และสร้างผู้เรียนที่ไม่เพียงเก่งภาษา แต่ยังเก่งคิดและเก่งชีวิต

ในยุคปัจจุบันที่สังคมเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การสอนคุณธรรมจำเป็นต้องปรับวิธีการให้ทันสมัยและเข้ากับบริบทของผู้เรียน การใช้วรรณคดีเช่น “เสภาสามัคคีเสวก” เป็นทางเลือกหนึ่งที่มีศักยภาพในการเชื่อมโยง “อดีต” เข้ากับ “ปัจจุบัน” และสื่อสารแนวคิดทางจริยธรรมอย่างมีพลัง การนำเสนอคุณธรรมผ่านตัวละครในวรรณคดีช่วยให้นักเรียนเข้าใจได้ง่ายกว่าการสอนแบบท่องจำ เพราะเป็นการเรียนรู้ผ่านเรื่องราวและอารมณ์ ซึ่งทำให้เกิดการจดจำในระยะยาวและสามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงได้

5. สรุป

เสภาสามัคคีเสวกคือมรดกทางวัฒนธรรมที่มีใช้เพียงวรรณศิลป์เพื่อความงามทางภาษา แต่เป็นบทเรียนชีวิตที่แฝงไว้ด้วยคุณธรรมอันลึกซึ้ง ความสามัคคี ความเสียสละ ความจงรักภักดี และการรู้จักหน้าที่ คือแก่นสารที่ครูสามารถนำมาใช้ในการปลูกฝังคุณธรรมให้แก่ผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นวรรณคดีที่มีคุณค่าทางภาษาและวัฒนธรรมไทย นอกจากจะช่วยพัฒนาทักษะทางภาษาแล้ว ยังเสริมสร้างจิตสำนึกด้านคุณธรรมและค่านิยมที่ดีในสังคม เหมาะสำหรับการนำไปใช้เป็นสื่อการสอนเพื่อปลูกฝังความรัก ความสามัคคี และการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคมยุคปัจจุบัน

“เสภาสามัคคีเสวก” เป็นวรรณคดีไทยที่มีความโดดเด่นทั้งในด้านศิลปะการประพันธ์และคุณค่าทางจริยธรรม โดยนำเสนอเรื่องราวของการทำงานร่วมกันของข้าราชการและช่างผู้เชี่ยวชาญในการบูรณะบ้านเมืองภายหลังวิกฤติการณ์ ด้วยความสามัคคี เสียสละ รับผิดชอบ และจงรักภักดีต่อแผ่นดิน ผ่านกลอนเสภาที่มีจังหวะไพเราะ สละสลวย มีพลังในการปลูกเร้าจิตสำนึกของผู้อ่าน

การศึกษาวรรณคดีเรื่องนี้ในระดับชั้นมัธยมศึกษาจึงมิใช่เพียงเพื่อเข้าใจรูปแบบคำประพันธ์หรือวิเคราะห์เนื้อหาเท่านั้น หากยังเป็นการปลูกฝังคุณธรรมพื้นฐานสำหรับการเป็นพลเมืองที่ดี ฝึกฝนความคิดเชิงวิพากษ์ และสร้างแรงบันดาลใจในการทำหน้าที่เพื่อส่วนรวม เป็นเครื่องมือทางการศึกษาที่สามารถเชื่อมโยงวรรณกรรมเข้ากับคุณค่าทางสังคมได้อย่างลงตัวและลึกซึ้ง การสอนวรรณคดีไม่ควรจำกัดแค่การตีความเนื้อหา แต่ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้คุณค่าชีวิตผ่านวรรณคดีเหล่านี้ เพื่อเติบโตเป็นพลเมืองดี มีจิตสาธารณะ และมีความรับผิดชอบต่อสังคมต่อไป

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

6. องค์ความรู้ใหม่

จากที่ได้ศึกษาบทความเรื่อง เสภาสามัคคีเสวก: วรรณคดีกับการสอนคุณธรรม จึงได้สังเคราะห์ออกมาเป็น องค์ความรู้ใหม่ที่สะท้อนคุณธรรมเรื่องความสามัคคี ความรับผิดชอบ และการทำงานร่วมกันอย่างมีแบบแผน นำมาใช้ พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และเสริมสร้างจิตสำนึกในสังคม ผ่านการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงวรรณคดีกับชีวิตจริง โดยสรุป ได้ดังนี้

1. ความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับ “เสภาสามัคคีเสวก”

ผู้อ่านได้รู้ว่า เสภาสามัคคีเสวก ไม่ใช่แค่บทกลอนธรรมดา แต่มีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมความสามัคคีในหมู่คณะและสะท้อนภาพของการจัดการความขัดแย้งในกลุ่มคนทำงาน เป็นวรรณคดีที่มีโครงสร้างทางวรรณศิลป์ (กลอนแปด) ที่สามารถใช้เป็นเครื่องมือปลูกฝังคุณธรรมในบริบทการเรียนการสอนได้

2. การบูรณาการวรรณคดีกับการปลูกฝังคุณธรรม

วรรณคดีไทยอย่างเสภานี้ ไม่ได้มีไว้เพื่อเรียนรู้ด้านภาษาหรือวรรณศิลป์เท่านั้น แต่สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาทักษะชีวิต เช่น ความสามัคคี การแก้ปัญหา และการอยู่ร่วมกันในสังคม ที่มีเปลี่ยนมุมมองจาก “เรียนเพื่อรู้” เป็น “เรียนเพื่อใช้ชีวิต”

3. แนวทางการแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยคุณธรรม

จากเรื่องราวในวรรณคดี ผู้อ่านได้เรียนรู้ว่า การแก้ไขปัญหาไม่จำเป็นต้องใช้ความรุนแรงหรืออำนาจแต่สามารถใช้ ความเข้าใจ เหตุผล ความอดทน และการให้อภัย แทนได้ ซึ่งเป็นแนวทางที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงได้

4. การมองวรรณคดีไทยเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงบูรณาการ

องค์ความรู้ใหม่คือการเห็นว่า วรรณคดีสามารถผสมผสานกับการเรียนรู้ด้านคุณธรรม จริยธรรม และการพัฒนาสังคมได้ ไม่ใช่แค่เรียนเพื่อสอบเท่านั้น

แผนภาพที่ 1.1 องค์ความรู้ใหม่

เอกสารอ้างอิง

- พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2458). โคลงนิราศเมืองนครสวรรค์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ศรีธรรม.
- วรรณ ชูสุวรรณ. (2563). “การศึกษาคุณธรรมในเสภาสามัคคีเสวก.” วารสารภาษาและวรรณคดีไทย, 38(1), 55–70.
- ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน). (2563). กรอบคุณลักษณะพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ.
- สมชาย วงศ์เกษม. (2560). “การสอนวรรณคดีไทยเพื่อปลูกฝังคุณธรรมในยุคดิจิทัล.” วารสารการศึกษาไทย, 12(2), 45–59.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2564). แนวทางการส่งเสริมคุณธรรมในโรงเรียน. กรุงเทพฯ: สพฐ.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2566). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2566–2580. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- สุธิดา สงฆ์ประชา. (2562). “วรรณคดีกับการพัฒนาทักษะพลเมืองในศตวรรษที่ 21.” วารสารศึกษาศาสตร์, 10(2), 33–47.
- สุนีย์ อ่อนสวัสดิ์. (2559). การปลูกฝังคุณธรรมในวรรณคดีไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สุภาวดี รัตนโชติ. (2565). “วรรณคดีกับการพัฒนาคุณธรรมของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21.” วารสารวิชาการครุศาสตร์, 14(2), 88–101.
- อภิษฐา ขาวสุทธ, (2566), การศึกษาพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาท ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในฐานะวรรณกรรมคำสอน, วารสารมหาจุฬานาครธรรม, ปีที่ 10 ฉบับที่ 8 (สิงหาคม).
- อัจฉรา ประดิษฐ์ผลพานิช. (2564). “การเรียนรู้วรรณคดีเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตในศตวรรษที่ 21.” วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 14(1), 112–128.
- อารยา สมานมิตร. (2557). เสภากับสังคมไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นวัตกรรมการศึกษาเชิงพุทธกับปัญญาประดิษฐ์ : สร้างผู้นำและผู้เรียนแห่งอนาคต ด้วยการเรียนรู้แบบบูรณาการ

Buddhist Educational Innovation and Artificial Intelligence: Shaping Future Leaders and Learners Through Integrated Learning

อมรรัตน์ เตชะนอก¹ สิริندا สายลุน² พระราชพัฒน์วัชรบัณฑิต³
พระวชิรสิทธิธาดา⁴ พระครูศรีโพธิ์ลังการ⁵

Amonrat Thechanok Sirinda Sailun Phrarachbathanawacharabandit

Phrawachirasithithada Phrakhrusriphotalangkan

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น¹²³

วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย⁴⁵

Mahachulalongkornrajavidyalay University Khon Kaen Campus

The sanga village of sisaket Mahachulalongkornrajavidyalay University

Corresponding Author Email: amonrat560@gmail.com

บทคัดย่อ

ในยุคที่เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก แนวทางการพัฒนาการศึกษาไทยจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนเพื่อตอบรับกับความท้าทายดังกล่าว โดยเน้นการสร้างผู้เรียนและผู้นำที่มีทั้งความรู้ ทักษะชีวิต และคุณธรรมอย่างรอบด้าน “นวัตกรรมการศึกษาเชิงพุทธ” จึงกลายเป็นแนวคิดสำคัญที่สามารถบูรณาการกับ AI ได้อย่างเหมาะสม โดยใช้หลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นพื้นฐานในการเสริมสร้างจริยธรรม ภาวะผู้นำ และการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล AI ช่วยยกระดับการเรียนรู้ เช่น Adaptive Learning การวิเคราะห์พฤติกรรมผู้เรียน และการสร้างสื่อการเรียนรู้ที่ตอบสนองรายบุคคล การบูรณาการ AI กับหลักพุทธธรรมยังช่วยป้องกันปัญหาด้านจริยธรรมที่อาจเกิดจากเทคโนโลยี เช่น ความเหลื่อมล้ำและการใช้ข้อมูลอย่างไม่เหมาะสม ขณะเดียวกัน นวัตกรรมการศึกษาเชิงพุทธเน้นการพัฒนาทั้งด้านความรู้และคุณธรรมผ่านกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง การฝึกจิตใจ และการปฏิบัติจริง โดยใช้หลักธรรมต่าง ๆ เช่น อริยสัจ 4 พรหมวิหาร 4 และสัพพัญญูธรรม 7 เพื่อพัฒนาองค์ความรู้และจิตสำนึกของผู้เรียน อย่างไรก็ตาม การพัฒนาการศึกษาไทยสู่อนาคตจำเป็นต้องเผชิญกับความท้าทายหลายประการ ทั้งด้านโครงสร้าง ระบบการเรียนรู้ และคุณภาพครู การบูรณาการเทคโนโลยีกับหลักธรรมจึงควรดำเนินไปอย่างมีจริยธรรม เพื่อสร้างระบบการศึกษาที่ยั่งยืน มีประสิทธิภาพ และส่งเสริมคุณธรรมให้แก่ผู้เรียนอย่างแท้จริง

Abstract

In an era where Artificial Intelligence (AI) plays a significant role in transforming the world, Thailand's education system must adapt to meet emerging challenges by focusing on the holistic development of learners and leaders—encompassing knowledge, life skills, and moral integrity. The concept of "Buddhist Educational Innovation" is a key approach that can be effectively integrated with AI by utilizing the Threefold Training (Sīla, Samādhi, and Paññā) as a foundation for cultivating ethics, leadership, and rational decision-making. AI contributes significantly to enhancing the quality of education through methods such as Adaptive Learning, learner behavior analysis, and the development of interactive educational media. These technologies enable personalized learning experiences that respond to individual needs with greater efficiency. Integrating AI with Buddhist principles also helps address ethical concerns such as educational inequality and misuse of data. At the same time, Buddhist educational innovation emphasizes experiential learning, mindfulness training, and inner development through practical application. Key Buddhist teachings such as the Four Noble Truths, the Four Sublime States (Brahmavihāras), and the Seven Qualities of a Virtuous Person (Sappurisa-dhamma) serve to enrich learners with both wisdom and moral values. However, advancing Thai education in the digital age must confront several challenges, including structural limitations, outdated learning systems, and teacher quality. Therefore, integrating technology with ethical and spiritual principles must be approached thoughtfully and responsibly. The goal is to create an educational system that is not only modern and efficient but also deeply rooted in ethical values. Such a system would nurture learners with academic competence and moral consciousness, enabling them to become responsible, thoughtful leaders who are prepared to thrive in an ever-changing world.

บทนำ

ในยุคที่เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) กำลังเปลี่ยนแปลงโลกอย่างรวดเร็ว การศึกษาไทยจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อสร้างผู้นำและผู้เรียนที่มีศักยภาพรอบด้านทั้งในเชิงวิชาการและคุณธรรม แนวคิดนวัตกรรมการศึกษาเชิงพุทธจึงเป็นรากฐานสำคัญที่สามารถนำมาบูรณาการกับ AI เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำและจริยธรรมในผู้เรียนอย่างยั่งยืน หลักไตรสิกขา ศีล สมาธิ และปัญญา ของพระพุทธศาสนา เป็นแนวทางในการพัฒนาตนเองที่เน้นทั้งการควบคุมตนเอง การฝึกจิตใจ และการใช้ปัญญาในการตัดสินใจ ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของการศึกษาสมัยใหม่ที่มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะชีวิตควบคู่กับความรู้ทางวิชาการ มนัสวี ศรีนนท์ ชี้ให้เห็นว่า การนำหลักศีล สมาธิ และปัญญามาใช้ในการจัดการศึกษาจะช่วยเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และภาวะผู้นำในผู้เรียนได้อย่างเป็นระบบและยั่งยืน ทั้งนี้ การบูรณา

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

การแนวคิดทางพุทธศาสนากับ AI ยังช่วยลดข้อผิดพลาด เพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน และป้องกันปัญหาทางจริยธรรมที่อาจเกิดขึ้นจากการใช้เทคโนโลยีอีกด้วย (<https://il.mahidol.ac.th/th/newsletter71-page-2/>)

ในขณะเดียวกัน ปัญญาประดิษฐ์ได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการยกระดับการเรียนรู้และการบริหารการศึกษา AI สามารถปรับรูปแบบการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับแต่ละบุคคล (Adaptive Learning) วิเคราะห์ข้อมูลผู้เรียนอย่างแม่นยำ สร้างสื่อการเรียนรู้แบบโต้ตอบ และประเมินผลการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์ (2563) นักวิชาการด้านปรัชญาและศาสนา ชี้ว่า AI กับหลักพุทธธรรมมีจุดร่วมสำคัญในเรื่องการเรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การวิเคราะห์และตัดสินใจอย่างรอบคอบ รวมถึงการเข้าใจความเปลี่ยนแปลงของโลก การนำ AI มาประยุกต์ใช้ในกระบวนการเรียนการสอนจึงไม่เพียงแต่เพิ่มความทันสมัยและประสิทธิภาพเท่านั้น แต่ยังเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกคิด วิเคราะห์ และตัดสินใจบนพื้นฐานของข้อมูลจริงและหลักเหตุผล ตลอดจนส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (<https://www.blockdit.com/posts/664d770b34be1051fe9630dc>)

อย่างไรก็ตาม การบูรณาการนวัตกรรมการศึกษาเชิงพุทธกับ AI จำเป็นต้องคำนึงถึงความท้าทายและโอกาสที่เกิดขึ้นในบริบทการศึกษาไทย ทั้งในแง่ของจริยธรรม ความเสมอภาคในการเข้าถึงเทคโนโลยี และการพัฒนาทักษะของครูและผู้บริหาร โสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์ (2563) เสนอแนวคิด “Compassionate AI” หรือ “Machine Enlightenment” ที่เน้นการออกแบบและใช้ AI บนพื้นฐานของความกรุณาและความตระหนักรู้ถึงความสัมพันธ์ของสรรพสิ่ง การสร้างกรอบจริยธรรมในการใช้ AI เพื่อการศึกษาจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องดำเนินควบคู่ไปกับการพัฒนาเทคโนโลยี เพื่อให้การศึกษาไทยสามารถสร้างผู้นำและผู้เรียนแห่งอนาคตที่มีทั้งความรู้ ความสามารถ และคุณธรรมอย่างแท้จริง การเรียนรู้แบบบูรณาการจึงเป็นหัวใจสำคัญในการเชื่อมโยงศาสตร์ต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียนและสังคมในยุคดิจิทัล (Starfish, <https://www.starfishlabz.com/blog/249>)

1. แนวคิดนวัตกรรมการศึกษาเชิงพุทธกับการพัฒนาผู้นำและผู้เรียน

นวัตกรรมการศึกษาเชิงพุทธเป็นแนวทางที่นำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านความรู้และคุณธรรมควบคู่กันไปอย่างสมดุลและยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้หลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นกรอบแนวคิดสำคัญที่ช่วยส่งเสริมการพัฒนาผู้นำและผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถพร้อมด้วยจริยธรรมที่มั่นคง จตุพล ดวงจิตร์ และประยูร สุขะใจ (2559) ได้ศึกษาและเสนอว่าการบริหารการศึกษาเชิงพุทธในบริบทสังคมไทยนั้น สามารถสร้างระบบการศึกษาที่มีคุณภาพด้วยการบูรณาการหลักอริยสัจ 4 และสัปปุริสธรรม 7 เพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล รวมถึงการใช้หลักพรหมวิหาร 4 และสังคหวัตถุ 4 ในการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เต็มไปด้วยคุณธรรมและความสามัคคี ซึ่งทั้งหมดนี้ช่วยให้ผู้เรียนและผู้นำทางการศึกษามีความสมดุลในการพัฒนาตนเองและองค์กรอย่างยั่งยืน

นอกจากนี้ นวัตกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธยังเน้นการเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านกระบวนการปฏิบัติและการสนทนาอย่างมีสติ ซึ่งเป็นวิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงสอนเพื่อให้ผู้เรียนตระหนักรู้ถึงทุกข์ สาเหตุของทุกข์ วิถีดับทุกข์ และแนวทางปฏิบัติให้พ้นทุกข์ด้วยตนเอง สติน งามประโคน (2560) ได้กล่าวว่า นวัตกรรมแห่งการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนา

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

เป็นวิธีการเรียนการสอนที่เป็นเลิศ เพราะช่วยสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนเกิดความศรัทธาและพอใจในการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริงและการใช้สื่อธรรมชาติ ทำให้ผู้เรียนไม่เพียงแต่ได้รับความรู้เชิงวิชาการเท่านั้น แต่ยังได้พัฒนาทักษะชีวิตและจิตใจอย่างลึกซึ้ง ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาผู้นำที่มีคุณธรรมและปัญญา

การพัฒนาผู้นำทางการศึกษาเชิงพุทธจึงไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่การบริหารจัดการเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการสร้างคุณลักษณะภาวะผู้นำที่สอดคล้องกับหลักธรรมคำสอน เช่น ความคิดสร้างสรรค์ ความมั่นคงทางจิตใจ ความอดทน และการมีสติปัญญาในการตัดสินใจ ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ภาวะผู้นำเชิงพุทธตามแนวคิดของผู้เชี่ยวชาญในวงการศึกษาทั้งไทยและต่างประเทศ เช่น โสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์ (2563) ได้ชี้ให้เห็นว่า ผู้นำที่ดีต้องมีความสามารถในการบริหารจัดการคนและงานอย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งสามารถบูรณาการหลักพุทธธรรม เช่น พละ 5 (สัทธา, วิริยะ, สติ, สมาธิ, ปัญญา) และสังคหวัตถุ 4 (ทาน, เปยยวัชชะ, อตถจริยา, สมานัตตา) เพื่อสร้างความสามัคคีและความยั่งยืนในองค์กรการศึกษา (สิน งามประโคน : 2566)

ด้วยเหตุนี้ นวัตกรรมการศึกษาเชิงพุทธจึงเป็นกรอบแนวคิดที่เหมาะสมและจำเป็นสำหรับการพัฒนาผู้นำและผู้เรียนในยุคปัจจุบัน เพราะไม่เพียงแต่ช่วยเสริมสร้างความรู้และทักษะที่ทันสมัยเท่านั้น แต่ยังเน้นการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และภาวะผู้นำที่มีจิตใจมั่นคง มีสติปัญญา และความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งจะช่วยให้ระบบการศึกษาไทยสามารถตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของโลกและสร้างผู้นำแห่งอนาคตที่มีคุณภาพและคุณธรรมควบคู่กันอย่างแน่นอน (พระมหาสำราญ ฐานุตตโม : 2566)

2. การบูรณาการนวัตกรรมการศึกษาเชิงพุทธกับ AI: รูปแบบและแนวทางปฏิบัติ

ในยุคดิจิทัลที่เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) ก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว การบูรณาการนวัตกรรมการศึกษาเชิงพุทธกับ AI จึงเป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยพัฒนาการเรียนรู้และการบริหารการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและคุณธรรมควบคู่กันไป การบูรณาการนี้ไม่ได้เป็นเพียงการนำเทคโนโลยีมาใช้เท่านั้น แต่ยังหมายถึงการผสานหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา เช่น ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) เข้ากับศักยภาพของ AI เพื่อส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียนและผู้นำแห่งอนาคตอย่างครบถ้วนและยั่งยืน การนำ AI มาใช้ร่วมกับหลักพุทธธรรมช่วยลดข้อผิดพลาดจากมนุษย์ เพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน และป้องกันปัญหาทางจริยธรรมที่อาจเกิดขึ้นจากการใช้เทคโนโลยี เช่น การขาดความโปร่งใสหรือการละเมิดสิทธิส่วนบุคคล การบูรณาการนี้จึงเป็นการส่งเสริมและป้องกันที่ครอบคลุมทั้งด้านเทคนิคและจริยธรรม ทำให้เกิดความพัฒนาร่วมกันระหว่างปัจเจกบุคคลและสังคมโดยรวมอย่างสมดุล (มนสิวี ศรีนนท์)

รูปแบบการบูรณาการนวัตกรรมการศึกษาเชิงพุทธกับ AI สามารถแบ่งออกเป็นหลายมิติที่สอดคล้องกับบริบทการศึกษาและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัล ด้านหนึ่งคือการใช้ AI เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงคุณธรรมและจริยธรรม โดย AI สามารถทำหน้าที่เป็น “ผู้ช่วยธรรมะ” ที่ให้ข้อมูล ตอบคำถาม และแนะนำแนวทางปฏิบัติธรรมตามหลักพุทธศาสนาได้ตลอด (เพ็ญศรี ปักกะสินัง อภินันท์ จันตะนี สมเดช นามเกตุ พระครูพิศาลสารบัณฑิต : 2567, พระครูสุตคุณาลงกรณ์ (ชาญณรงค์ กตคุโณ), พระมหาธีระชัย สุจิตโต : 2568) ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสดำเนินถึงธรรมะได้ง่ายและต่อเนื่อง อีกด้านหนึ่ง AI ยังช่วยพัฒนาสื่อการเรียนรู้แบบโต้ตอบ เช่น สื่อ VR/AR ที่ทำให้ผู้เรียนเข้าใจ

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

หลักธรรมได้อย่างลึกซึ้งและมีประสบการณ์ตรง นอกจากนี้ AI ยังช่วยวิเคราะห์ข้อมูลผู้เรียนเพื่อปรับรูปแบบการสอนให้เหมาะสมกับความต้องการและศักยภาพของแต่ละบุคคล (Adaptive Learning) ซึ่งสอดคล้องกับหลักการพุทธที่เน้นการเรียนรู้ด้วยตนเองและการตระหนักรู้ในแต่ละขั้นตอนของการพัฒนา

แนวทางปฏิบัติในการบูรณาการนวัตกรรมนี้ต้องเริ่มจากการสร้างความรู้ความเข้าใจและความรู้เท่าทันเทคโนโลยี AI ควบคู่ไปกับการปลูกฝังหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาในทุกระดับขององค์กรการศึกษาและชุมชนการเรียนรู้ นอกจากนี้ ต้องมีการกำหนดกรอบจริยธรรมที่ชัดเจนสำหรับการใช้ AI ในการศึกษา โดยยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลัก เพื่อให้การใช้ AI เป็นไปอย่างมีความรับผิดชอบและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อมนุษย์และสังคม (เพ็ญศรี ปักกะสินัง อภินันท์ จันตะนี สมเดช นามเกตุ พระครูพิศาลสารบัณฑิต : 2567) การพัฒนาทักษะของครูและผู้บริหารในการใช้ AI อย่างมีจริยธรรมและมีประสิทธิภาพเป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญ รวมถึงการสร้างแพลตฟอร์มและเครื่องมือที่ผสานเนื้อหาทางพุทธศาสนาและเทคโนโลยี AI อย่างเหมาะสม เช่น ระบบตอบคำถามธรรมะอัตโนมัติ การวิเคราะห์พฤติกรรมผู้เรียนเพื่อส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรม และ การใช้ AI ในการประเมินผลที่โปร่งใสและเป็นธรรม (พระครูโกวิทธรรมวาทิ, จันทรสม์ ตาปูลิง, พระปลัดธวัชชัย ขตติยเมธี : 2568)

สรุปได้ว่า การบูรณาการนวัตกรรมการศึกษาเชิงพุทธกับ AI เป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินการอย่างรอบคอบและมีความรู้เท่าทันทั้งด้านเทคโนโลยีและจริยธรรม เพื่อสร้างระบบการศึกษาที่ไม่เพียงแต่ทันสมัยและมีประสิทธิภาพเท่านั้น แต่ยังส่งเสริมคุณธรรมและภาวะผู้นำที่มั่นคงในผู้เรียนและผู้นำแห่งอนาคต การผสมผสานกันระหว่างศีล สมาธิ ปัญญา กับความสามารถของ AI จะช่วยให้การศึกษาไทยก้าวสู่ความยั่งยืนและตอบสนองต่อความท้าทายในยุคดิจิทัลได้อย่างแท้จริง

3. ความท้าทาย โอกาส และจริยธรรมในการขับเคลื่อนการศึกษาไทยสู่อนาคต

การขับเคลื่อนการศึกษาไทยสู่อนาคตเผชิญกับความท้าทายหลากหลายประการที่สะท้อนถึงความจำเป็นในการปรับตัวของระบบการศึกษาในยุคดิจิทัล หนึ่งในปัญหาหลักคือการเรียนการสอนที่ยังคงเน้นการท่องจำมากกว่าการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา ซึ่งจำกัดศักยภาพของผู้เรียนในการเผชิญกับโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในภูมิภาคต่างๆ โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ยังคงเป็นปัญหาที่ต้องการการแก้ไขอย่างเร่งด่วน การขาดแคลนครูที่มีคุณภาพและทรัพยากรการศึกษาที่เพียงพอส่งผลกระทบต่อคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนในพื้นที่เหล่านี้ ในระดับอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยไทยต้องเผชิญกับความท้าทายในการดึงดูดนักศึกษาต่างชาติและการปรับตัวให้เข้ากับความต้องการของตลาดแรงงานที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (พิชญ์ พิศุทธิ์ ทิมวัฒน์ : 2567) อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและนโยบายการศึกษาที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางเปิดโอกาสใหม่ๆ ให้กับการศึกษาไทย การนำเทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์ (AI) มาใช้ในการเรียนการสอนสามารถเพิ่มประสิทธิภาพและความยืดหยุ่นในการเรียนรู้ เช่น การใช้ AI เพื่อการเรียนรู้เฉพาะทางและการเรียนรู้ตลอดชีวิต นอกจากนี้ การส่งเสริมการเรียนรู้ที่เน้นทักษะทางสังคมและอารมณ์ (SEL) ช่วยพัฒนาผู้เรียนให้มี

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ความสามารถในการปรับตัวและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดีขึ้น การปรับบทบาทของครูจากผู้ถ่ายทอดความรู้เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้และการใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพเป็นอีกหนึ่งแนวทางในการพัฒนาการศึกษาไทย

ในด้านจริยธรรม การพัฒนาการศึกษาไทยต้องคำนึงถึงการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้กับผู้เรียน การส่งเสริมการเรียนรู้ที่เน้นการคิดวิเคราะห์และการตัดสินใจอย่างมีจริยธรรมเป็นสิ่งสำคัญในการเตรียมผู้เรียนให้พร้อมเผชิญกับความท้าทายในอนาคต การใช้เทคโนโลยีในการศึกษา ควรมีการกำกับดูแลเพื่อป้องกันการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลและการใช้ข้อมูลอย่างไม่เหมาะสม การพัฒนาหลักสูตรที่เน้นการเรียนรู้แบบบูรณาการและการมีส่วนร่วมของผู้เรียนในการกำหนดแนวทางการเรียนรู้สามารถช่วยเสริมสร้างจริยธรรมและความรับผิดชอบในสังคมได้ (ผู้จัดการออนไลน์ : 2525) การขับเคลื่อนการศึกษาไทยสู่อนาคตต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการปรับปรุงระบบการศึกษาให้ตอบสนองต่อความต้องการของสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การพัฒนาครู การใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรม และการส่งเสริมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางเป็นกุญแจสำคัญในการสร้างระบบการศึกษาที่มีคุณภาพและยั่งยืน

4. สรุป

ในยุคเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) ที่เปลี่ยนแปลงโลกอย่างรวดเร็ว ระบบการศึกษาไทยจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อพัฒนาผู้นำและผู้เรียนให้มีทั้งความรู้ ทักษะชีวิต และคุณธรรมอย่างสมดุล แนวคิด “นวัตกรรมการศึกษาเชิงพุทธ” จึงเป็นรากฐานสำคัญ โดยใช้หลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) เป็นเครื่องมือบูรณาการกับ AI เพื่อเสริมสร้างจริยธรรม ภาวะผู้นำ และการตัดสินใจอย่างมีเหตุผลในผู้เรียน AI มีศักยภาพในการยกระดับการศึกษา เช่น การเรียนรู้แบบเฉพาะบุคคล (Adaptive Learning) การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อประเมินผลและออกแบบสื่อการสอนแบบโต้ตอบ การใช้ AI อย่างมีจริยธรรมจะช่วยลดความผิดพลาดและความเสี่ยงที่เกิดจากเทคโนโลยี เช่น การละเมิดสิทธิส่วนบุคคลหรือการใช้ข้อมูลอย่างไม่เหมาะสม โสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์ เสนอแนวคิด “Compassionate AI” หรือ “Machine Enlightenment” ที่เน้น AI ที่มีความกรุณาและจริยธรรมควบคู่กับนวัตกรรมการศึกษาเชิงพุทธยังเน้นการเรียนรู้ด้วยตนเองและการฝึกจิตใจเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตอย่างยั่งยืน โดยใช้หลักธรรม เช่น อริยสัจ 4 สัมปยุตธรรม 7 พรหมวิหาร 4 และสังคหวัตถุ 4 ซึ่งช่วยส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล และการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่มีคุณธรรม การบูรณาการนวัตกรรมการศึกษาเชิงพุทธกับ AI สามารถดำเนินได้หลายรูปแบบ เช่น การใช้ AI เป็นผู้ช่วยธรรมะที่ให้คำแนะนำด้านธรรมะตลอดเวลา การใช้สื่อ AR/VR เพื่อสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่ลึกซึ้ง และการใช้ระบบวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อปรับการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียน การปลูกฝังความรู้เท่าทันเทคโนโลยีควบคู่กับหลักธรรมจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง รวมถึงการสร้างกรอบจริยธรรมชัดเจนสำหรับการใช้ AI ในการศึกษา อย่างไรก็ตาม การขับเคลื่อนการศึกษาไทยยังเผชิญกับความท้าทาย เช่น การเน้นท่องจำมากกว่าทักษะคิดวิเคราะห์ ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา การขาดครูที่มีคุณภาพ และการปรับตัวของมหาวิทยาลัยให้สอดคล้องกับตลาดแรงงาน การพัฒนาระบบการศึกษาไทยจึงต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน โดยเฉพาะการส่งเสริมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรม การพัฒนาครู และการเรียนรู้ตลอดชีวิต

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

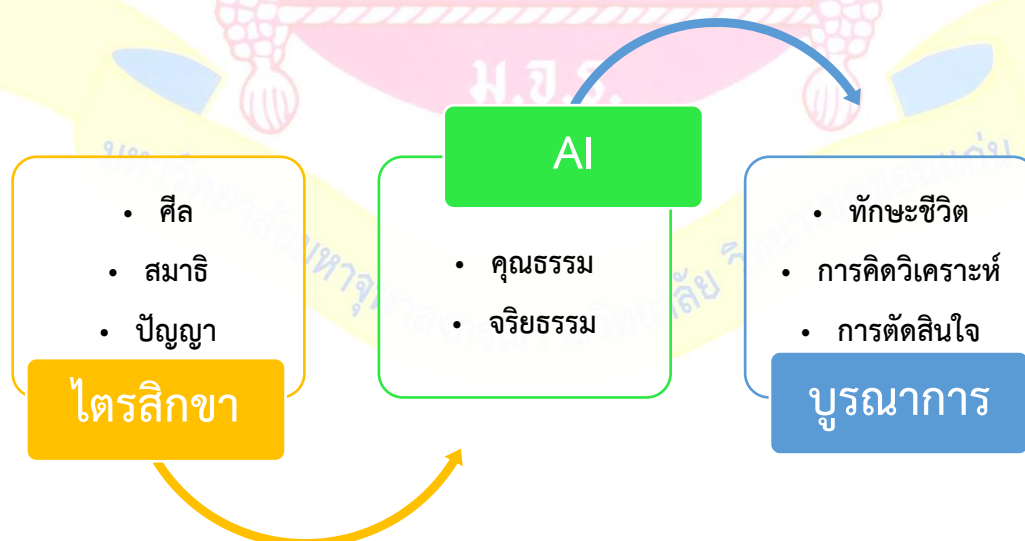
การผสมผสาน AI กับหลักพุทธธรรมไม่เพียงแต่ทำให้การศึกษาไทยทันสมัยและมีประสิทธิภาพมากขึ้น แต่ยังช่วยสร้างผู้นำและผู้เรียนที่มีคุณภาพ ทั้งในแง่ของความรู้ ความสามารถ และคุณธรรม อันเป็นรากฐานสู่ความยั่งยืนของสังคมไทยในอนาคต

5. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการบูรณาการนวัตกรรมการศึกษาเชิงพุทธกับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) พบว่า การศึกษาไทยจำเป็นต้องปรับตัวอย่างเร่งด่วนเพื่อรับมือกับความเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคดิจิทัล โดยแนวคิดนวัตกรรมการศึกษาเชิงพุทธ ซึ่งเน้นหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) สามารถนำมาบูรณาการกับ AI เพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และภาวะผู้นำของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

AI มีบทบาทสำคัญในการปรับการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับแต่ละบุคคล (Adaptive Learning) สนับสนุนการเรียนรู้แบบโต้ตอบ และช่วยในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำไปใช้พัฒนารูปแบบการสอน การใช้ AI ควบคู่กับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ไม่เพียงช่วยลดข้อผิดพลาดจากมนุษย์ แต่ยังช่วยป้องกันปัญหาทางจริยธรรม เช่น ความเหลื่อมล้ำและการละเมิดสิทธิส่วนบุคคล

นอกจากนี้ นวัตกรรมการศึกษาเชิงพุทธยังเน้นการพัฒนาผู้นำด้วยกระบวนการเรียนรู้ผ่านการฝึกปฏิบัติจริง การใช้สื่อธรรมชาติด และการสร้างแรงจูงใจด้วยหลักธรรม เช่น อริยสัจ 4 พรหมวิหาร 4 สัมปยุตธรรม 7 และพละ 5 ซึ่งช่วยส่งเสริมทักษะชีวิต การคิดวิเคราะห์ และการตัดสินใจที่มีเหตุผล อย่างไรก็ตาม การขับเคลื่อนการศึกษาไทยด้วยนวัตกรรมเชิงพุทธและ AI ต้องดำเนินไปบนพื้นฐานของจริยธรรม การพัฒนาครูและบุคลากรให้มีความรู้เท่าทันเทคโนโลยี และการสร้างระบบการศึกษาที่ตอบโจทย์ความเปลี่ยนแปลงของสังคมยุคใหม่อย่างสมดุลทั้งด้านเทคนิค และคุณธรรม สรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 1 นวัตกรรมการศึกษาเชิงพุทธ

เอกสารอ้างอิง

- จตุพล ดวงจิตร และ ประยูร สุธะใจ. (2559). การบูรณาการหลักการบริหารเชิงพุทธในการส่งเสริมการขับเคลื่อนองค์กรชุมชน ในลุ่มน้ำแม่กลองตอนล่าง. วารสารการจัดการธุรกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา, 5(1), 63-83.
- ผู้จัดการออนไลน์. (2567). การศึกษาไทยเร่งปรับตัวรับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ศก.ชูความเท่าเทียมทางการศึกษา มุ่งสร้างการเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต. <https://mgronline.com/online/section/detail/>
- พระครูโกวิทธรรมวาทิ, จันทรมณ์ ตาบุลิ่ง, พระปลัดธวัชชัย ขตติยเมธี. (2568). รายงานสืบเนื่อง (Proceeding) จากการประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 3 “พระพุทธศาสนากับปัญญาประดิษฐ์”. วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูสุตคุณาลงกรณ์ (ชาญณรงค์ กตคุโณ), พระมหาธีระชัย สุกิจโต. (2568). พระพุทธศาสนากับการบูรณาการศาสตร์สมัยใหม่. วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ. ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 มกราคม – กุมภาพันธ์ น. 324-337.
- พระมหาสำราญ ฐานุตโตโม. (2566). การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธในศตวรรษที่ 21. วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ. ปีที่ 6 ฉบับที่ 6 พฤศจิกายน – ธันวาคม. 198-212.
- พิชญ์พิศุทธิ์ ทิมวัฒน์. (2567). “ความท้าทายการบริหารจัดการศึกษาไทยในยุค Digital Disruption: ทิศทางและนโยบายใหม่”. <https://om.moe.go.th>
- มนัสวี ศรีนนท์. จุลสารนวัตกรรม ฉบับที่ 71 – ศึกษาปริทัศน์ เรื่อง ประโยชน์ของ AI กับการบูรณาการใช้ร่วมกับแนวคิดทางพุทธศาสนา. <https://il.mahidol.ac.th/th/newsletter71-page-2/>
- สิน งามประโคน. (2560). นวัตกรรมแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ. สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต ประจำปี 2560, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- โสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์. (2563). จริยศาสตร์ของปัญญาประดิษฐ์: มุมมองเชิงพุทธ. โครงการ STS Cluster คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เอไอ คิดอะไรอยู่ AI OPINION, <https://www.blockdit.com/posts/664d770b34be1051fe9630dc>
- Starfish, บูรณาการการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21, <https://www.starfishlabz.com/blog/249>.
- The Kommon. ภาพอนาคตการศึกษาไทย-ฝันให้ไกล...ทำอย่างไรจะไปถึง. thekommon.commgronline.com

การบริหารทรัพยากรมนุษย์เพื่อรองรับการศึกษาพุทธนวัตกรรมในยุค AI :

บทบาทของการพัฒนาบุคลากรครูและผู้บริหาร

Human Resource Management to Support Innovative Buddhist

Education in the AI Era: The Role of Teacher and

Administrators Personnel Development

อมรรัตน์ เตชะนอก¹ สิริندا สายลุน² พระราชพัฒน์วัชรบัณฑิต³

พระวชิรสิทธิธาดา⁴ พระครูศรีโพธิ์ลังการ⁵

Amonrat Thechanok Sirinda Sailun Phrarachbathanawacharabandit

Phrawachirasithithada Phrakhrusriphotalangkan

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น¹²³

วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย⁴⁵

Mahachulalongkornrajavidyalay University, Khon Kaen Campus

The sanga village of sisaket Mahachulalongkornrajavidyalay University

Corresponding Author Email: sirindaflower28@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งสำรวจ การบริหารทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์ เพื่อขับเคลื่อน พุทธนวัตกรรม ในสถานศึกษาท่ามกลาง ยุคปัญญาประดิษฐ์ (AI) ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยเน้นย้ำถึงบทบาทสำคัญของ ครูและผู้บริหารสถานศึกษา ในฐานะแกนหลักของการเปลี่ยนแปลง การศึกษาพบว่าการบูรณาการ AI เข้ากับการเรียนการสอนและการบริหารจัดการสถานศึกษาเป็นสิ่งจำเป็น แต่ความสำเร็จขึ้นอยู่กับความพร้อมของบุคลากรที่มีความเข้าใจลึกซึ้งทั้งในหลักพุทธธรรม ทักษะด้านเทคโนโลยี AI และขีดความสามารถในการสร้างสรรค์นวัตกรรม บทความได้นำเสนอแนวทางสำคัญ 3 ประการในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ (1) การวิเคราะห์ความต้องการและวางแผนกำลังคน เพื่อระบุและประเมินสมรรถนะที่จำเป็นในอนาคต รวมถึงช่องว่างของทักษะ โดยเน้นทักษะเทคนิค ทักษะมนุษย์ และความเข้าใจพุทธธรรมอย่างลึกซึ้ง (2) การพัฒนาสมรรถนะบุคลากร ด้วยโปรแกรมที่หลากหลาย เช่น การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ การโค้ช ชุมชนแห่งการเรียนรู้ และการส่งเสริมการวิจัย โดยมีผู้บริหารระดับสูงให้การสนับสนุนและสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ต่อเนื่อง (3) การสรรหาและคัดเลือกบุคลากร เพื่อดึงดูด "ผู้มีความสามารถแบบไฮบริด" ที่สามารถผสมผสานพุทธธรรมกับ AI ได้ ผ่านการสร้างแบรนด์นายจ้างที่แข็งแกร่ง และการใช้กระบวนการคัดเลือกที่ประเมินทั้ง Hard Skills และ Soft Skills อย่างรอบด้าน การลงทุนในการบริหารทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์ตามแนวทางเหล่านี้ ไม่ใช่เพียงการจัดการบุคลากรแบบเดิมๆ แต่เป็นการเตรียมความพร้อมสำหรับอนาคตของการศึกษาที่

บูรณาการปัญญาทางโลกและทางธรรมอย่างกลมกลืน ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จในการขับเคลื่อนพุทธนวัตกรรมในยุค AI อย่างยั่งยืน

Abstract

This article aims to explore strategic human resource management to drive Buddhist innovation within educational institutions amid the rapidly changing era of artificial intelligence (AI). It emphasizes the crucial roles of teachers and school administrators as the core drivers of transformation. The study finds that integrating AI into teaching, learning, and school management is essential, but success depends on the preparedness of personnel who possess in-depth understanding of Buddhist principles, AI technology skills, and the capacity to create innovations. The article presents three key approaches to human resource management. 1) Needs Analysis and Workforce Planning: Identifying and assessing future competencies and skill gaps, with a focus on technical skills, soft skills, and profound understanding of Buddhist teachings. 2) Personnel Competency Development: Utilizing various programs such as workshops, coaching, communities of practice, and research promotion, supported by top management to foster a continuous learning culture. 3) Recruitment and Selection: Attracting "hybrid-capability" talents who can integrate Buddhist principles with AI through building a strong employer brand and employing comprehensive selection processes that evaluate both hard and soft skills. Investing in strategic human resource management through these approaches is not merely about traditional personnel management but about preparing for the future of education—an integration of worldly and spiritual wisdom in harmony. This will lead to sustainable success in driving Buddhist innovation in the AI era.

บทนำ

ในภูมิทัศน์การศึกษาปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โลกกำลังก้าวเข้าสู่ ยุคปัญญาประดิษฐ์ (AI) อย่างเต็มตัว ซึ่งนำมาซึ่งความท้าทายและโอกาสที่ไม่เคยมีมาก่อนต่อทุกภาคส่วน รวมถึงภาคการศึกษาด้วยเช่นกัน การบูรณาการเทคโนโลยี AI เข้ากับการเรียนการสอนและการบริหารจัดการสถานศึกษาได้กลายเป็นสิ่งจำเป็นที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ไม่เว้นแม้แต่การศึกษาพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวคิดของ "พุทธนวัตกรรม" ซึ่งเป็นการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ได้รับการกล่าวถึงมากขึ้นในฐานะแนวทางในการพัฒนาการศึกษาที่ยั่งยืน อย่างไรก็ตาม การจะขับเคลื่อนพุทธนวัตกรรมให้ประสบความสำเร็จและใช้ประโยชน์จาก AI ได้อย่างเต็มศักยภาพนั้น ปัจจัยสำคัญที่สุดคือ "ทรัพยากรมนุษย์" โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทของครูและ

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ซึ่งเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนและนำการเปลี่ยนแปลง โดยที่การบริหารทรัพยากรมนุษย์ในบริบทนี้จึงไม่ใช่แค่การจัดการบุคลากรแบบเดิมๆ แต่เป็นการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพของครูและผู้บริหารให้มีความพร้อมทั้งในด้านความรู้ทางพุทธธรรม, ทักษะด้านเทคโนโลยี AI, และขีดความสามารถในการสร้างสรรค์นวัตกรรม ทั้งนี้ การวิเคราะห์ความต้องการและวางแผนกำลังคนเพื่อระบุทักษะที่จำเป็น, การพัฒนาสมรรถนะผ่านการอบรมและเรียนรู้ต่อเนื่อง, การสร้างแรงจูงใจและการบริหารผลการปฏิบัติงานที่สอดคล้องกับเป้าหมาย, การหล่อหลอมวัฒนธรรมองค์กรที่สนับสนุนการเรียนรู้และนวัตกรรม, ตลอดจนการสรรหาและคัดเลือกบุคลากรที่มีศักยภาพจึงเป็นหัวใจสำคัญที่จะผลักดันให้การศึกษาพุทธนวัตกรรมในยุค AI เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างแท้จริง การทำความเข้าใจและนำแนวคิดการบริหารทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์มาประยุกต์ใช้ในบริบทนี้ จึงเป็นก้าวแรกที่สำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้กับการศึกษาในอนาคต

การที่ AI เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันอย่างกว้างขวางได้ส่งผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อการออกแบบการเรียนรู้และกระบวนการจัดการศึกษา การศึกษาพุทธศาสนาซึ่งมีรากฐานอันยาวนานและมุ่งเน้นการพัฒนาปัญญาและจริยธรรมของมนุษย์ ก็จำเป็นต้องปรับตัวเพื่อรักษาคุณค่าและความเกี่ยวข้องในยุคสมัยใหม่นี้ การประยุกต์ใช้ AI เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้พุทธธรรม เช่น แพลตฟอร์มการเรียนรู้ส่วนบุคคล, AI Tutor สำหรับคัมภีร์ทางศาสนา, หรือแม้แต่การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกเพื่อทำความเข้าใจพฤติกรรมการเรียนรู้ เป็นสิ่งที่เป็นไปได้และกำลังเกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม ประโยชน์ที่แท้จริงของเทคโนโลยีเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคลากรผู้ปฏิบัติงานมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในทั้งหลักพุทธธรรมและศักยภาพของ AI ที่สำคัญคือ ครูและผู้บริหารต้องมีวิสัยทัศน์ที่จะนำเทคโนโลยีเหล่านี้มาใช้ในการสร้าง "พุทธนวัตกรรม" ซึ่งไม่ใช่เพียงการนำ AI มาใช้โดยไม่มีจุดมุ่งหมาย แต่เป็นการผสาน AI เข้ากับพุทธธรรมเพื่อแก้ไขปัญหา พัฒนาคุณภาพชีวิต หรือส่งเสริมการเข้าถึงคำสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน (Smith & Jones, 2023) ยกตัวอย่างเช่น การใช้ AI ในการถอดรหัสและเผยแพร่พระไตรปิฎกให้เข้าใจง่ายขึ้นสำหรับคนรุ่นใหม่ หรือการพัฒนาแอปพลิเคชันที่ช่วยในการฝึกสติและสมาธิที่ปรับตามความก้าวหน้าของผู้เรียนแต่ละคน การจะทำให้สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นได้ ผู้บริหารสถานศึกษาต้องเป็นผู้นำในการสร้างกรอบนโยบายและสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรให้มีความพร้อมรอบด้าน ทั้งความรู้เชิงทฤษฎีและการประยุกต์ใช้จริง รวมถึงการส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการทดลองและเรียนรู้จากความผิดพลาด เพื่อให้บุคลากรเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงนี้ (Davis & Brown, 2022)

ดังนั้น บทความนี้จึงมุ่งเน้นการสำรวจแนวทางการบริหารทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์ที่สำคัญ เพื่อเสริมสร้างความพร้อมของบุคลากรครูและผู้บริหารให้สามารถตอบสนองต่อความท้าทายและคว้าโอกาสจากยุค AI ในบริบทของการศึกษาพุทธนวัตกรรม การศึกษาถึงบทบาทของการวิเคราะห์ความต้องการและวางแผนกำลังคนจะช่วยให้สถานศึกษาสามารถระบุช่องว่างของทักษะและกำหนดแนวทางในการพัฒนาบุคลากรได้อย่างตรงจุด (Lee & Kim, 2021) ควบคู่ไปกับการออกแบบและดำเนินโปรแกรมการพัฒนาสมรรถนะที่เน้นทั้งความรู้ทางพุทธธรรม, ทักษะด้านเทคนิคของ AI, และความสามารถในการคิดเชิงนวัตกรรม นอกจากนี้ การสร้างแรงจูงใจและระบบบริหารผลการปฏิบัติงานที่สอดคล้องกับเป้าหมายของพุทธนวัตกรรมและการใช้ AI จะช่วยกระตุ้นให้บุคลากรเกิดความมุ่งมั่นและนำ

ความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้จริงในสถานศึกษา (Chen & Wang, 2024) ที่สำคัญไม่แพ้กันคือการบริหารจัดการ วัฒนธรรมองค์กรและสร้างบรรยากาศการทำงานที่สนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต การทำงานร่วมกันข้ามสาขาวิชา และการเปิดรับสิ่งใหม่ๆ สุดท้าย การทบทวนกระบวนการสรรหาและคัดเลือกบุคลากรให้สามารถดึงดูดผู้มีความสามารถที่เข้าใจทั้งหลักพุทธธรรมและเทคโนโลยี AI จะเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างทีมงานที่แข็งแกร่งและพร้อม นำพาการศึกษาพุทธนวัตกรรมก้าวไปข้างหน้าได้อย่างยั่งยืน การศึกษาเชิงลึกในประเด็นเหล่านี้จะนำไปสู่แนวทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมและเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารการศึกษาและผู้กำหนดนโยบายในการเตรียมความพร้อมของ ทรัพยากรมนุษย์เพื่ออนาคตของการศึกษาที่บูรณาการพุทธปัญญาและปัญญาประดิษฐ์เข้าไว้ด้วยกันอย่างกลมกลืน

1. การวิเคราะห์ความต้องการและวางแผนกำลังคน : ทักษะที่จำเป็นสำหรับบุคลากรในยุค AI และพุทธนวัตกรรม

ในบริบทของการศึกษาที่กำลังเผชิญปัญญาประดิษฐ์ (AI) อย่างเต็มตัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบูรณาการ "พุทธนวัตกรรม" เข้ากับการเรียนรู้และบริหารจัดการสถานศึกษา การวิเคราะห์ความต้องการและวางแผนกำลังคน (Workforce Planning and Needs Analysis) จึงกลายเป็นภารกิจสำคัญเชิงกลยุทธ์สำหรับผู้บริหารการศึกษา เพื่อให้มั่นใจว่าสถานศึกษามีบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ และทักษะที่เหมาะสมในการขับเคลื่อนเป้าหมาย การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็วของ AI ทำให้ทักษะที่จำเป็นสำหรับครูและผู้บริหารสถานศึกษาในปัจจุบัน แตกต่างจากอดีตอย่างสิ้นเชิง (O'Driscoll & Bailey, 2020) บุคลากรไม่เพียงต้องมีความเชี่ยวชาญในศาสตร์ที่ตนสอน หรือบริหารจัดการเท่านั้น แต่ยังต้องมีความเข้าใจในหลักการของ AI, สามารถนำเครื่องมือ AI มาประยุกต์ใช้ในการ ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ, และที่สำคัญยิ่งกว่านั้นคือต้องมีความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในหลักพุทธธรรม เพื่อ สามารถเชื่อมโยงและสร้างสรรค์ "พุทธนวัตกรรม" ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมได้อย่างแท้จริง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2548; สุภาวดี โพธิ์ทอง, 2566) การวิเคราะห์ความต้องการจึงไม่ใช่แค่การนับจำนวนบุคลากร แต่เป็นการประเมินเชิงคุณภาพว่าบุคลากรที่มีอยู่และที่จะสรรหาเข้ามานั้น มีสมรรถนะ (Competencies) ที่จำเป็นต่อการ ดำเนินงานในอนาคตหรือไม่ และมีช่องว่างของทักษะ (Skills Gaps) อยู่ที่ใดบ้าง เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการ ออกแบบโปรแกรมการพัฒนาและวางแผนอัตราากำลังคนให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของสถานศึกษาในการเป็นผู้นำด้าน การศึกษาพุทธนวัตกรรมในยุคดิจิทัลที่กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างไม่หยุดนิ่ง การไม่ดำเนินการวิเคราะห์ความต้องการและ วางแผนกำลังคนอย่างรอบด้าน อาจส่งผลให้สถานศึกษาเผชิญกับภาวะขาดแคลนบุคลากรที่มีทักษะตรงตามความ ต้องการ หรือมีบุคลากรที่ไม่สามารถปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงได้ ซึ่งจะกลายเป็นอุปสรรคสำคัญในการขับเคลื่อน พุทธนวัตกรรมและลดศักยภาพในการแข่งขันในระยะยาว

การระบุทักษะที่จำเป็นสำหรับบุคลากรในยุค AI และพุทธนวัตกรรมต้องครอบคลุมมิติที่หลากหลายและ ซับซ้อน นักวิชาการหลายท่านได้ให้มุมมองเกี่ยวกับทักษะแห่งอนาคต โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของ AI "ทักษะด้าน เทคนิค" (Technical Skills) ถือเป็นรากฐานสำคัญ บุคลากรจำเป็นต้องมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับ AI เช่น การทำงาน ของ Machine Learning, Natural Language Processing (NLP), หรือ Data Analytics เพื่อให้สามารถใช้งาน แพลตฟอร์มการเรียนรู้ที่ขับเคลื่อนด้วย AI, วิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกจากพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน, หรือแม้กระทั่ง

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

พัฒนาเครื่องมือช่วยสอนที่ใช้ AI ได้ (Russell & Norvig, 2021) อย่างไรก็ตาม เพียงแค่ทักษะด้านเทคนิคไม่เพียงพอ "ทักษะที่ไม่ใช่เทคนิค" (Non-technical Skills) หรือที่เรียกว่า "ทักษะมนุษย์" (Human Skills) ยิ่งทวีความสำคัญมากขึ้นในยุคที่ AI สามารถทำงานเชิงเทคนิคได้ดีกว่ามนุษย์ ทักษะเหล่านี้รวมถึง "การคิดเชิงวิพากษ์" (Critical Thinking) ในการประเมินข้อมูลจาก AI, "การแก้ปัญหาที่ซับซ้อน" (Complex Problem Solving) ซึ่ง AI ยังไม่สามารถทำได้ทั้งหมด, "ความคิดสร้างสรรค์" (Creativity) ในการออกแบบพุทธนวัตกรรมที่ไม่เคยมีมาก่อน, และ "ความฉลาดทางอารมณ์" (Emotional Intelligence) ในการจัดการความสัมพันธ์กับผู้เรียนและเพื่อนร่วมงาน (Schwab, 2017) ยิ่งไปกว่านั้น ในบริบทของพุทธนวัตกรรม บุคลากรต้องมี "ความเข้าใจในหลักพุทธธรรมอย่างลึกซึ้ง" (Deep Understanding of Buddhist Principles) สามารถเชื่อมโยงหลักธรรมเข้ากับปัญหาในโลกปัจจุบัน และสามารถประยุกต์ใช้หลักธรรมเพื่อพัฒนาสิ่งใหม่ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2548) เช่น การออกแบบโปรแกรม AI ที่ส่งเสริมการมีสติ หรือแพลตฟอร์มที่ช่วยในการฝึกฝนเมตตา ซึ่งทักษะเหล่านี้ผสมผสานระหว่างความรู้ทางศาสนา, ความเข้าใจในธรรมชาติของมนุษย์, และความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับบริบทของเทคโนโลยี ผู้บริหารจึงต้องวิเคราะห์ทักษะเหล่านี้อย่างรอบด้าน และพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างทักษะต่าง ๆ เพื่อให้การวางแผนกำลังคนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

การวางแผนกำลังคนที่มีประสิทธิภาพต้องเริ่มต้นด้วยการประเมินบุคลากรที่มีอยู่ในปัจจุบัน (Current Workforce Assessment) เพื่อระบุจุดแข็ง จุดอ่อน และช่องว่างของทักษะ (Skills Gaps) เมื่อเปรียบเทียบกับทักษะที่จำเป็นในอนาคต (Future Skills Requirements) วิธีการประเมินอาจรวมถึงการวิเคราะห์ข้อมูลสมรรถนะของบุคลากร, การสำรวจความพร้อมด้านเทคโนโลยี, การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้บริหารและครู, หรือการใช้เครื่องมือประเมินทักษะเฉพาะด้าน (CIPD, 2023) จากนั้นจึงทำการคาดการณ์ความต้องการกำลังคนในอนาคต (Future Workforce Forecasting) โดยพิจารณาจากแนวโน้มของเทคโนโลยี AI, การเปลี่ยนแปลงของหลักสูตรการศึกษาพุทธนวัตกรรม, และการขยายตัวของสถานศึกษา การคาดการณ์นี้จะช่วยให้ผู้บริหารสามารถวางแผนการสรรหาและคัดเลือกบุคลากรใหม่ (Recruitment and Selection), การพัฒนาและฝึกอบรมบุคลากรปัจจุบัน (Training and Development), หรือแม้กระทั่งการปรับโครงสร้างองค์กร (Organizational Restructuring) เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการในอนาคต (Armstrong & Taylor, 2020) นอกจากนี้ การวางแผนกำลังคนในยุค AI ควรมีการพิจารณาถึง "ทักษะการทำงานร่วมกับ AI" (AI Collaboration Skills) ซึ่งหมายถึงความสามารถในการทำงานร่วมกับระบบ AI อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การป้อนคำสั่งที่ถูกต้อง, การตีความผลลัพธ์จาก AI, และการใช้ AI เป็นเครื่องมือในการขยายขีดความสามารถของตนเอง (Brynjolfsson & McAfee, 2014) ซึ่งทักษะนี้จะมีความสำคัญยิ่งขึ้นเมื่อ AI เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการทำงานในทุกระดับของสถานศึกษา การวางแผนเชิงรุกจะช่วยให้สถานศึกษาสามารถเตรียมความพร้อมได้อย่างทันทั่วถึง ลดความเสี่ยงจากการขาดแคลนบุคลากรที่มีคุณภาพ และสามารถคว้าโอกาสในการเป็นผู้นำด้านการศึกษาพุทธนวัตกรรมในยุค AI ได้

ท้ายที่สุด การวิเคราะห์ความต้องการและวางแผนกำลังคนในบริบทของการศึกษาพุทธนวัตกรรมในยุค AI ไม่ใช่กระบวนการที่ทำครั้งเดียวจบ แต่เป็นวงจรต่อเนื่องของการเรียนรู้และการปรับตัว (Continuous Learning and

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

Adaptation) ผู้บริหารต้องสร้างกลไกในการติดตามการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี AI และแนวคิดพุทธนวัตกรรมอย่างสม่ำเสมอ เพื่อปรับปรุงแผนกำลังคนให้ทันสมัยและตอบสนองต่อพลวัตของโลกยุคใหม่ (สุภาวดี โพธิ์ทอง, 2566) การมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกระดับในการวิเคราะห์ความต้องการและการวางแผนเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เพื่อให้บุคลากรมีความรู้สึกเป็นเจ้าของและพร้อมที่จะพัฒนาตนเอง (CIPD, 2023) นอกจากนี้ การสร้างความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาอื่น ๆ, หน่วยงานวิจัย, หรือผู้เชี่ยวชาญด้าน AI และพุทธศาสนาจากภายนอก ก็สามารถช่วยเสริมสร้างความรู้และประสบการณ์ในการวางแผนกำลังคนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การลงทุนในการวิเคราะห์ความต้องการและการวางแผนกำลังคนอย่างจริงจัง จึงไม่เพียงแต่เป็นการลงทุนในตัวบุคลากรเท่านั้น แต่เป็นการลงทุนในอนาคตของการศึกษาพุทธนวัตกรรม เพื่อให้สถานศึกษาสามารถสร้างบุคลากรที่มี "ปัญญา" ทั้งทางโลกและทางธรรมสามารถใช้เทคโนโลยีอย่างมีคุณธรรม และเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมให้ก้าวหน้าอย่างยั่งยืนในยุคที่ AI เข้ามามีบทบาทสำคัญยิ่งขึ้น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2548) การบริหารทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์ที่มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะที่จำเป็นเหล่านี้ จะเป็นกุญแจสู่ความสำเร็จของสถานศึกษาในการเผชิญหน้ากับความท้าทายและคว้าโอกาสในยุคสมัยแห่งการเปลี่ยนแปลงนี้ได้อย่างมั่นคง

2. การพัฒนาสมรรถนะบุคลากร : การยกระดับความรู้และทักษะด้านพุทธธรรม AI และนวัตกรรมการศึกษา

ในยุคที่ปัญญาประดิษฐ์ (AI) กำลังเข้ามาพลิกโฉมทุกมิติของสังคม รวมถึงภาคการศึกษา การพัฒนาสมรรถนะบุคลากรจึงมีใช้ทางเลือกแต่เป็นความจำเป็นเร่งด่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานศึกษาที่มุ่งเน้นการบูรณาการพุทธนวัตกรรม การยกระดับความรู้และทักษะของครูและผู้บริหารด้านพุทธธรรม AI และนวัตกรรมการศึกษา จึงเป็นหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนวิสัยทัศน์และพันธกิจขององค์กรให้เป็นจริงได้ (Armstrong & Taylor, 2020) ปัจจุบันเทคโนโลยี AI ไม่เพียงแต่เข้ามาช่วยอำนวยความสะดวกในการบริหารจัดการข้อมูล หรือสร้างสื่อการเรียนรู้ที่หลากหลายเท่านั้น แต่ยังท้าทายให้บุคลากรต้องปรับเปลี่ยนบทบาทจากผู้ถ่ายทอดความรู้เพียงอย่างเดียว ไปสู่การเป็นผู้ชี้นำการเรียนรู้ (Learning Facilitator) ผู้สร้างสรรค์นวัตกรรม (Innovator) และผู้ใช้เทคโนโลยีอย่างมีวิจารณญาณและจริยธรรม (Lee & Kim, 2021) ในบริบทของพุทธนวัตกรรม บุคลากรจำเป็นต้องมี "ความเข้าใจในหลักพุทธธรรมอย่างลึกซึ้ง" เพื่อสามารถนำปัญญาแห่งพุทธมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการศึกษาได้อย่างสร้างสรรค์และไม่หลงไปกับกระแสเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียว ดังที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) (2548) ได้เน้นย้ำถึงความสำคัญของการใช้ปัญญาเป็นเครื่องนำทางในการพัฒนา นอกจากนี้ "ทักษะด้าน AI" ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการใช้งานโปรแกรมสำเร็จรูป แต่รวมถึงความสามารถในการเข้าใจหลักการพื้นฐานของ AI, การประยุกต์ใช้ AI เพื่อแก้ปัญหาทางการศึกษา, และการประเมินผลกระทบของ AI ทั้งในเชิงบวกและลบต่อผู้เรียนและสังคม (Russell & Norvig, 2021) ควบคู่ไปกับ "ทักษะด้านนวัตกรรมการศึกษา" ซึ่งหมายถึงความสามารถในการออกแบบ, พัฒนา, และนำเสนอวิธีการเรียนรู้ใหม่ๆ ที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนในยุคดิจิทัล เช่น การจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning), การใช้ Gamification ในการเรียนรู้, หรือการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

(สุภาวดี โพธิ์ทอง, 2566) การพัฒนาสมรรถนะเหล่านี้จึงต้องเป็นไปอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เพื่อให้บุคลากรสามารถปรับตัวและเป็นส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีพลังและยั่งยืน

การออกแบบโปรแกรมการพัฒนาสมรรถนะบุคลากรให้มีประสิทธิภาพในยุค AI และพุทธนวัตกรรมนั้น จำเป็นต้องพิจารณาถึงความหลากหลายของรูปแบบและเนื้อหา เพื่อให้ตอบสนองต่อความต้องการที่แตกต่างกันของบุคลากรแต่ละบุคคลและแต่ละกลุ่ม ตัวอย่างรูปแบบการพัฒนาที่น่าสนใจ ได้แก่ 1) การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ (Workshops and Hands-on Training) เน้นการเรียนรู้จากการลงมือทำจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการฝึกใช้เครื่องมือ AI ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา เช่น AI-powered learning platforms, AI content generators, หรือ Data Analytics tools เพื่อให้บุคลากรเกิดความคุ้นเคยและมั่นใจในการนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนและการบริหารจัดการ (CIPD, 2023) ในขณะเดียวกันก็ควรมีการอบรมเชิงลึกด้านพุทธธรรมประยุกต์ ที่เน้นการเชื่อมโยงหลักธรรมกับการแก้ปัญหาในโลกยุคใหม่ เช่น การใช้สติในการจัดการข้อมูลข่าวสาร, การพัฒนาเมตตาในการทำงานร่วมกับผู้อื่น, หรือการประยุกต์ไตรสิกขาเพื่อการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง 2) การเรียนรู้ผ่านการโค้ชและการเป็นพี่เลี้ยง (Coaching and Mentoring) ผู้บริหารหรือครูอาวุโสที่มีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญในด้านพุทธธรรม AI หรือนวัตกรรมการศึกษา สามารถทำหน้าที่เป็นโค้ชหรือพี่เลี้ยง เพื่อให้คำแนะนำ, แลกเปลี่ยนประสบการณ์, และสนับสนุนการพัฒนาทักษะเฉพาะด้านของบุคลากรแต่ละคน ซึ่งเป็นวิธีที่ยืดหยุ่นและตอบสนองความต้องการส่วนบุคคลได้ดี (Davis & Brown, 2022) 3) ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Communities - PLCs) การสร้างพื้นที่ให้ครูและผู้บริหารได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้, แบ่งปันแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practices), และร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในการนำพุทธนวัตกรรมและ AI มาใช้ในการศึกษา (Lee & Kim, 2021) ชุมชนนี้จะส่งเสริมการเรียนรู้แบบเพื่อนช่วยเพื่อน และสร้างวัฒนธรรมการทำงานร่วมกัน 4) การส่งเสริมการศึกษาต่อและการวิจัย (Further Education and Research) สนับสนุนให้บุคลากรศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นในสาขาที่เกี่ยวข้องกับ AI, นวัตกรรมการศึกษา, หรือพุทธศาสนา รวมถึงส่งเสริมให้มีการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ในสถานศึกษา เพื่อค้นคว้าและพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการพุทธธรรมและ AI อย่างต่อเนื่อง (สุภาวดี โพธิ์ทอง, 2566) การพัฒนาเหล่านี้ต้องสอดคล้องกับแผนการบริหารกำลังคน โดยคำนึงถึงทั้งการพัฒนาทักษะที่มีอยู่ (Upskilling) และการพัฒนาทักษะใหม่ๆ ที่จำเป็นในอนาคต (Reskilling) เพื่อให้บุคลากรมีสมรรถนะที่ตอบโจทย์การเปลี่ยนแปลงในยุค AI อย่างแท้จริง

นอกจากรูปแบบการพัฒนาแล้ว การสร้างปัจจัยสนับสนุนเพื่อให้การพัฒนาสมรรถนะบุคลากรเป็นไปอย่างยั่งยืนก็มีความสำคัญไม่แพ้กัน ประการแรกคือ "การสนับสนุนจากผู้บริหารระดับสูง" (Top Management Support) ผู้บริหารต้องแสดงความมุ่งมั่นและให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ ทั้งในดำนโยบาย งบประมาณ และทรัพยากรที่จำเป็น เพื่อให้บุคลากรเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาและเกิดแรงจูงใจในการเข้าร่วมโปรแกรมต่างๆ (Armstrong & Taylor, 2020) การเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้บริหารในการเรียนรู้และปรับตัวก็เป็นสิ่งสำคัญเช่นกัน ประการที่สองคือ "การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ต่อเนื่อง" (Culture of Continuous Learning) องค์กรควรส่งเสริมให้การเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันในการทำงาน ไม่ใช่เพียงแค่การอบรมที่จัดขึ้นเป็นครั้งคราว วัฒนธรรมนี้รวมถึงการเปิด

โอกาสให้บุคลากรได้ทดลองสิ่งใหม่ๆ โดยไม่ต้องกลัวความผิดพลาด, การส่งเสริมการแบ่งปันความรู้, และการให้ฟีดแบ็กที่สร้างสรรค์เพื่อการพัฒนา (CIPD, 2023) ประการที่สามคือ "การประเมินผลและการให้ฟีดแบ็กอย่างสม่ำเสมอ" (Regular Evaluation and Feedback) หลังจากบุคลากรได้รับการพัฒนาแล้ว ควรมีการประเมินผลว่าความรู้และทักษะที่ได้ไปนั้นถูกนำไปประยุกต์ใช้จริงในการทำงานมากน้อยเพียงใด และส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนหรือประสิทธิภาพการบริหารจัดการอย่างไร เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุงโปรแกรมการพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น (Davis & Brown, 2022) การให้ฟีดแบ็กที่สร้างสรรค์และทันท่วงทีจะช่วยให้บุคลากรเห็นทิศทางการพัฒนาตนเองได้อย่างชัดเจน สุดท้ายคือ "การบูรณาการเทคโนโลยีในการพัฒนา" การใช้ AI เพื่อช่วยในการระบุทักษะที่ขาด, ออกแบบหลักสูตรการอบรมที่ปรับให้เข้ากับบุคคล (Personalized Learning Paths), หรือแม้กระทั่งการใช้ AI ในการสร้างสื่อการเรียนรู้สำหรับการพัฒนาบุคลากรเอง ก็เป็นแนวทางที่ทันสมัยและมีประสิทธิภาพ (Lee & Kim, 2021) โดยสรุป การพัฒนาสมรรถนะบุคลากรด้านพุทธธรรม AI และนวัตกรรมการศึกษา จึงเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความเข้าใจเชิงลึก, การวางแผนที่เป็นระบบ, และการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจากทุกภาคส่วน เพื่อให้สถานศึกษาสามารถผลิตบุคลากรที่มีศักยภาพสูง พร้อมทั้งจะเป็นผู้นำและผู้สร้างสรรค์การศึกษาพุทธนวัตกรรมในยุคที่ AI เข้ามามีบทบาทสำคัญอย่างไม่หยุดยั้ง

3. การสรรหาและคัดเลือกบุคลากรในยุค AI: ดึงดูดผู้มีความสามารถที่เข้าใจทั้งพุทธธรรมและเทคโนโลยี

ในยุคที่เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) เข้ามามีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมและเศรษฐกิจ การศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นการสร้างสรรค์ "พุทธนวัตกรรม" ย่อมต้องเผชิญกับความท้าทายในการสรรหาและคัดเลือกบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ และทักษะที่สอดคล้องกับบริบทใหม่นี้ (Dessler, 2020) การสรรหาบุคลากรในปัจจุบันมิได้จำกัดอยู่เพียงการค้นหาคandidateผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาซีพีเดิมๆ อีกต่อไป แต่เป็นการแสวงหา "ผู้มีความสามารถแบบไฮบริด" (Hybrid Talent) ที่สามารถผสานความเข้าใจในหลักพุทธธรรมเข้ากับความรู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยี AI ได้อย่างลงตัว (CIPD, 2024) ความต้องการบุคลากรลักษณะนี้เกิดขึ้นจากความจำเป็นที่สถานศึกษาต้องสามารถใช้ประโยชน์จาก AI เพื่อยกระดับการเรียนการสอน, สร้างสรรค์เครื่องมือและแพลตฟอร์มการเรียนรู้ใหม่ๆ, และเผยแพร่พุทธธรรมให้เข้าถึงผู้คนในยุคดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สุภาวดี โพธิ์ทอง, 2566) อย่างไรก็ตาม การดึงดูดบุคลากรที่มีคุณสมบัติเฉพาะทางเช่นนี้ไม่ใช่เรื่องง่าย เนื่องจากตลาดแรงงานสำหรับผู้ที่มีทักษะด้าน AI มีการแข่งขันสูง ในขณะที่ผู้มีความรู้ลึกซึ้งด้านพุทธธรรมอาจไม่ได้มีทักษะด้านเทคโนโลยีที่ทันสมัยเสมอไป ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องพัฒนากลยุทธ์การสรรหาและคัดเลือกที่สร้างสรรค์และแตกต่างออกไป โดยเน้นการสร้างภาพลักษณ์องค์กรที่น่าสนใจในฐานะ "ผู้นำด้านการศึกษาพุทธนวัตกรรม" และการออกแบบกระบวนการคัดเลือกที่สามารถประเมินทั้ง "Hard Skills" (เช่น ทักษะ AI, ความรู้ทางศาสนา) และ "Soft Skills" (เช่น การคิดเชิงวิพากษ์, ความยืดหยุ่น, ความร่วมมือ) ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Armstrong & Taylor, 2020) ความสำเร็จในการสรรหาบุคลากรประเภทนี้จะส่งผลโดยตรงต่อศักยภาพของสถานศึกษาในการขับเคลื่อนพุทธนวัตกรรมและคงความเกี่ยวข้องในยุค AI ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

กลยุทธ์การสรรหาเพื่อดึงดูดผู้มีความสามารถที่เข้าใจทั้งพุทธธรรมและเทคโนโลยีจำเป็นต้องเป็นไปอย่างรอบด้านและสร้างสรรค์ ประการแรกคือ "การสร้างแบรนด์นายจ้างที่แข็งแกร่ง" (Strong Employer Branding) สถานศึกษาต้องนำเสนอตัวเองในฐานะองค์กรที่มีวิสัยทัศน์ก้าวไกลในการประยุกต์ใช้พุทธธรรมกับเทคโนโลยี เพื่อแก้ไขปัญหาของโลกและสร้างคุณค่าให้แก่สังคม โดยเน้นย้ำถึงโอกาสในการเรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่องในด้าน AI และพุทธธรรม (Dessler, 2020) การเผยแพร่เรื่องราวความสำเร็จของบุคลากรที่ได้สร้างสรรค์พุทธนวัตกรรมด้วย AI หรือบรรยากาศการทำงานที่ส่งเสริมการเรียนรู้แบบบูรณาการ จะช่วยดึงดูดผู้สมัครที่มีอุดมการณ์และความสนใจตรงกัน ประการที่สองคือ "การใช้ช่องทางการสรรหาที่หลากหลายและตรงกลุ่มเป้าหมาย" นอกจากการประกาศรับสมัครงานตามช่องทางปกติแล้ว ควรพิจารณาใช้แพลตฟอร์มออนไลน์เฉพาะทางสำหรับผู้เชี่ยวชาญด้าน AI หรือชุมชนนักพัฒนาเทคโนโลยี (เช่น LinkedIn, GitHub, หรือกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ AI ใน Social Media) ควบคู่ไปกับการสร้างเครือข่ายกับสถาบันการศึกษาพุทธศาสนา, ศูนย์วิจัย AI, หรือองค์กรพัฒนาซอฟต์แวร์ เพื่อเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่มีทักษะที่ต้องการ (สุภาวดี โพธิ์ทอง, 2566) การเข้าร่วมงานแสดงสินค้าเทคโนโลยี (Tech Fairs) หรือการจัดกิจกรรม Hackathon ที่มีโจทย์เกี่ยวกับการประยุกต์ใช้ AI ในพุทธศาสนา ก็เป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพในการค้นหาและดึงดูดผู้มีความสามารถรุ่นใหม่ที่น่าสนใจในทั้งสองด้าน ประการที่สามคือ "การสร้างความสัมพันธ์กับสถาบันการศึกษาและศิษย์เก่า" การร่วมมือกับมหาวิทยาลัยที่มีคณะวิทยาการคอมพิวเตอร์, วิศวกรรมศาสตร์, หรือพุทธศาสตร์ เพื่อออกแบบหลักสูตรที่บูรณาการความรู้ทั้งสองด้าน หรือการจัดโครงการฝึกงานสำหรับนักศึกษา จะช่วยสร้างท่อส่งบุคลากรที่มีคุณภาพและตรงกับความต้องการของสถานศึกษาในระยะยาว (CIPD, 2024) นอกจากนี้ การใช้ประโยชน์จากเครือข่ายศิษย์เก่าที่มีความรู้และประสบการณ์ในสาขา AI และพุทธธรรมก็เป็นอีกหนึ่งช่องทางสำคัญในการค้นหาบุคลากรที่มีศักยภาพ

เมื่อเข้าสู่กระบวนการคัดเลือก การออกแบบวิธีการประเมินที่สามารถระบุผู้สมัครที่มีความสามารถทั้งด้านพุทธธรรมและเทคโนโลยี AI ได้อย่างแม่นยำถือเป็นสิ่งสำคัญ การคัดเลือกในยุคนี้จึงไม่ควรมุ่งเน้นเพียงแค่การสัมภาษณ์แบบเดิมๆ แต่ควรผสมผสานวิธีการประเมินที่หลากหลาย (Armstrong & Taylor, 2020) 1) การประเมินความรู้และทักษะด้านเทคนิค (Technical Skills Assessment): อาจรวมถึงการทดสอบความรู้เชิงทฤษฎีเกี่ยวกับ AI, การให้ทำ Coding Challenge หรือการให้แก้ปัญหาในสถานการณ์จำลองที่ต้องใช้ AI เพื่อวัดความสามารถในการประยุกต์ใช้จริง (Dessler, 2020) 2) การประเมินความเข้าใจในหลักพุทธธรรมและทัศนคติเชิงนวัตกรรม: นอกจากการสัมภาษณ์เพื่อประเมินความรู้แล้ว อาจใช้กรณีศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการประยุกต์ใช้พุทธธรรมเพื่อแก้ไขปัญหาทางสังคม หรือการให้ผู้สมัครนำเสนอแนวคิด "พุทธนวัตกรรม" ที่ต้องการสร้างสรรค์ขึ้น เพื่อประเมินความลึกซึ้งในการเข้าใจหลักธรรมและศักยภาพในการคิดเชิงนวัตกรรม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2548) การพิจารณาจากการมีประสบการณ์ในการทำกิจกรรมทางพุทธศาสนา หรือการมีส่วนร่วมในโครงการจิตอาสาที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ก็สามารถเป็นปัจจัยเสริมได้ 3) การสัมภาษณ์เชิงพฤติกรรมและสถานการณ์ (Behavioral and Situational Interviews): เพื่อประเมินทักษะด้าน "Soft Skills" ที่สำคัญ เช่น การทำงานร่วมกับผู้อื่น (Collaboration), การแก้ปัญหาที่ซับซ้อน (Complex Problem Solving), การปรับตัว (Adaptability), และการสื่อสาร

(Communication) ซึ่งเป็นทักษะที่ AI ยังไม่สามารถเลียนแบบได้อย่างสมบูรณ์และมีความสำคัญอย่างยิ่งในการทำงานร่วมกับทั้งมนุษย์และ AI (Brynjolfsson & McAfee, 2014) 4) การให้ผู้สมัครนำเสนอผลงาน (Portfolio Presentation) หรือการทดลองสอน/นำเสนอ (Teaching/Presentation Demonstration): สำหรับตำแหน่งครูหรือวิทยากร การให้ผู้สมัครแสดงความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ด้านพุทธธรรมหรือการใช้ AI ในการเรียนการสอน จะช่วยให้คณะกรรมการคัดเลือกเห็นภาพความสามารถที่แท้จริงและศักยภาพในการเป็นส่วนหนึ่งของทีม (สุภาวดี โพธิ์ทอง, 2566) การออกแบบกระบวนการคัดเลือกที่โปร่งใส, ยุติธรรม, และมีมาตรฐาน จะช่วยให้สถานศึกษาสามารถคัดสรรบุคลากรที่มีความสามารถและเหมาะสมที่สุด เพื่อขับเคลื่อนการศึกษาพุทธนวัตกรรมในยุค AI ไปสู่ความสำเร็จได้อย่างยั่งยืน

4. สรุป

ในยุคที่เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวัน การศึกษาพุทธศาสนาเองก็ต้องปรับตัว โดยการประยุกต์ “พุทธนวัตกรรม” ซึ่งเป็นการผสมผสานหลักพุทธธรรมเข้ากับเทคโนโลยีเพื่อสร้างประโยชน์ต่อสังคม จำเป็นต้องมีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างรอบด้าน โดยเฉพาะครูและผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งเป็นกลไกหลักในการนำการเปลี่ยนแปลงสู่การปฏิบัติจริง การวิเคราะห์ความต้องการกำลังคนจึงมีบทบาทสำคัญในการระบุทักษะที่จำเป็น เช่น ความรู้ทางพุทธธรรม, ทักษะด้าน AI, การคิดเชิงนวัตกรรม และการทำงานร่วมกับ AI ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากการวางแผนกำลังคน การพัฒนาสมรรถนะอย่างต่อเนื่องจึงเป็นหัวใจของการเตรียมบุคลากรให้พร้อมต่อความเปลี่ยนแปลง โดยอาศัยการฝึกอบรม การโค้ช การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ และการวิจัย เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ที่มีทั้งความลึกซึ้งทางธรรมและความทันสมัยทางเทคโนโลยี ขณะเดียวกัน การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมการเรียนรู้ต่อเนื่องและการกล้าเปลี่ยนแปลงก็เป็นปัจจัยสำคัญ ในด้านการสรรหาและคัดเลือกบุคลากร สถานศึกษาจำเป็นต้องแสวงหา “บุคลากรไฮบริด” ที่เข้าใจทั้งพุทธธรรมและ AI โดยใช้กลยุทธ์การสื่อสารภาพลักษณ์องค์กรที่มีวิสัยทัศน์ คัดเลือกผ่านวิธีการที่วัดทั้งทักษะวิชาการ จริยธรรม และความคิดสร้างสรรค์ เพื่อนำไปสู่การขับเคลื่อนพุทธนวัตกรรมในยุคดิจิทัลอย่างยั่งยืน การบริหารทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์จึงเป็นรากฐานสำคัญสู่การพัฒนาการศึกษาที่มีทั้ง “ปัญญา” และ “นวัตกรรม” อย่างแท้จริง

5. องค์ความรู้ที่ได้รับ

องค์ความรู้หลักจากเนื้อหาแสดงให้เห็นว่า การบริหารทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์ คือหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อน “พุทธนวัตกรรม” ในสถานศึกษาท่ามกลาง “ยุคปัญญาประดิษฐ์ (AI)” ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยเน้นที่บทบาทของครูและผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งต้องมีความพร้อมด้านความรู้พุทธธรรม, ทักษะ AI, และขีดความสามารถในการสร้างสรรค์นวัตกรรม การบริหารทรัพยากรมนุษย์ในบริบทนี้ครอบคลุม 3 ประเด็นหลัก ได้แก่

1. การวิเคราะห์ความต้องการและวางแผนกำลังคน สถานศึกษาต้องระบุ ทักษะที่จำเป็น อย่างรอบด้าน ทั้งทักษะเทคนิค (AI, Data Analytics), ทักษะมนุษย์ (Critical Thinking, Creativity, Emotional Intelligence), และ

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

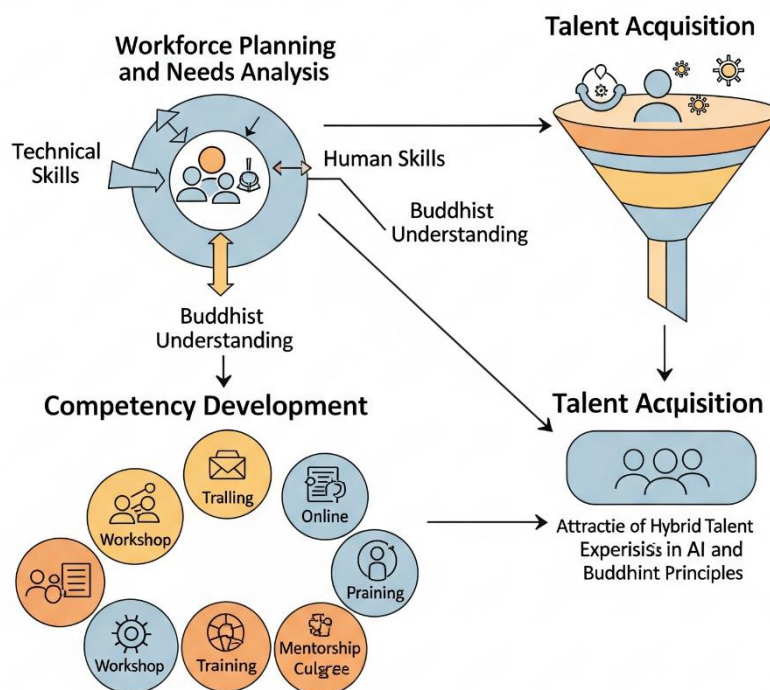
"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ที่สำคัญคือ ความเข้าใจลึกซึ้งในหลักพุทธธรรม เพื่อสามารถนำ AI มาสร้างสรรค์พุทธนวัตกรรมได้อย่างมีคุณธรรมและยั่งยืน การประเมินช่องว่างของทักษะและการคาดการณ์ความต้องการในอนาคตจึงเป็นสิ่งสำคัญเพื่อวางแผนการพัฒนาและจัดสรรบุคลากรได้อย่างเหมาะสม

2. การพัฒนาสมรรถนะบุคลากร สถานศึกษาต้องจัดโปรแกรมพัฒนาที่หลากหลาย ทั้งการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการด้าน AI และพุทธธรรมประยุกต์, การโค้ชและเป็นพี่เลี้ยง, การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้, และการส่งเสริมการวิจัย การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ต่อเนื่องและการสนับสนุนจากผู้บริหารระดับสูงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การพัฒนานี้ประสบความสำเร็จและยั่งยืน

3. การสรรหาและคัดเลือกบุคลากร ต้องพัฒนากลยุทธ์เพื่อดึงดูด "ผู้มีความสามารถแบบไฮบริด" ที่เข้าใจทั้งพุทธธรรมและเทคโนโลยี AI ผ่านการสร้างแบรนด์นายจ้างที่แข็งแกร่ง, การใช้ช่องทางการสรรหาที่หลากหลาย, และการสร้างความสัมพันธ์กับสถาบันการศึกษา กระบวนการคัดเลือกควรผสมผสานการประเมินทักษะเทคนิค, ความเข้าใจพุทธธรรม, ทักษะคิดเชิงนวัตกรรม, และทักษะมนุษย เพื่อให้ได้บุคลากรที่มีศักยภาพสูงสุดในการขับเคลื่อนการศึกษาพุทธนวัตกรรมไปข้างหน้า

Strategic Human Resource Management Framework

ภาพที่ 1 กลยุทธ์การจัดการทรัพยากรมนุษย์

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

องค์ความรู้นี้ชี้ให้เห็นว่าการลงทุนในทรัพยากรมนุษย์ด้วยแนวทางเชิงกลยุทธ์ ไม่ใช่แค่การจัดการบุคลากรแบบเดิมๆ แต่เป็นการเตรียมความพร้อมสำหรับอนาคตของการศึกษาที่บูรณาการปัญญาทางโลกและปัญญาทางธรรม

เอกสารอ้างอิง

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2548). พุทธธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุภาวดี โพธิ์ทอง. (2566). การบริหารทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์ในยุคดิจิทัล. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Armstrong, M., & Taylor, S. (2020). Armstrong's Handbook of Human Resource Management Practice. (15th ed.). Kogan Page.
- Brynjolfsson, E., & McAfee, A. (2014). The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies. W. W. Norton & Company.
- Chen, L., & Wang, X. (2024). Performance Management in AI-Driven Educational Organizations: A Strategic Human Resource Perspective. Journal of Educational Technology Development.
- CIPD. (2023). Learning & Development Factsheet. Retrieved from <https://www.cipd.org/uk/knowledge/factsheets/learning-development-factsheet/>
- Davis, R., & Brown, P. (2022). Leading Change in Education: Embracing AI and Innovation for Sustainable Development. Educational Leadership Quarterly, 15(3), 123-145.
- Dessler, G. (2020). Human Resource Management. (16th ed.). Pearson.
- Lee, S., & Kim, J. (2021). Competency Frameworks for Educators in the Age of AI: A Human Resource Planning Approach. International Journal of Educational Technology, 45(2), 87-102.
- O'Driscoll, M., & Bailey, J. (2020). Human Resource Management in a Post-Pandemic World: Challenges and Opportunities. Routledge.
- Russell, S. J., & Norvig, P. (2021). Artificial Intelligence: A Modern Approach. (4th ed.). Pearson.
- Schwab, K. (2017). The Fourth Industrial Revolution. Crown Business.
- Smith, A., & Jones, B. (2023). Buddhist Innovation in the Age of Artificial Intelligence: Bridging Ancient Wisdom with Modern Technology. Journal of Buddhist Studies and Technology, 10(1), 55-78.

ศาสตร์พระราชา : แนวคิดและการบูรณาการในการสอนสังคมศึกษา

The King's Philosophy: Concepts And Integration In Teaching Social Studies

วิทยา ทองดี ปาณจิตร สุกุมารย์ พระดบัสวิน ปภัสสร (แสนสุริวงศ์)

Vitthaya Thongdee Panjitr Sukuma PhraDabatsawin Papatsaro (Saesuriwong)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author Email: Vitthaya.tho@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

การบูรณาการศาสตร์พระราชาในการสอนสังคมศึกษาเป็นการนำความรู้และหลักการจากพระราชดำรัสและพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 มาใช้ในการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา เพื่อเสริมสร้างความรู้และทักษะทางสังคมศึกษา รวมถึงการสร้างความเป็นพลเมืองที่มีคุณธรรมและจริยธรรม หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาที่ยั่งยืนถูกนำมาบูรณาการเพื่อเน้นการพึ่งตนเอง ใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และรักษาสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง การเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรม การพัฒนาทักษะการสื่อสารและการทำงานร่วมกัน การวิเคราะห์ปัญหา และการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ช่วยให้นักเรียนสามารถปรับใช้ความรู้ในการดำเนินชีวิตและพัฒนาสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้ผู้อ่านได้นำไปใช้ได้เกิดประโยชน์สูงสุด

คำสำคัญ : ศาสตร์พระราชา, แนวคิด, การบูรณาการ, การสอนสังคมศึกษา

Abstract

The integration of the King's philosophy in teaching social studies involves incorporating the knowledge and principles derived from the royal speeches and initiatives of His Majesty King Bhumibol Adulyadej (Rama IX) into the teaching of social studies. This aims to enhance the knowledge and skills of social studies students, as well as to cultivate citizens with morality and ethics. The philosophy of sufficiency economy and sustainable development are integrated to emphasize self-reliance, efficient use of resources, and environmental conservation. Additionally, learning through real experiences, respecting cultural diversity, developing communication and teamwork skills, problem-solving, and fostering morality and ethics enable students to apply their knowledge effectively in life and contribute to societal development. To be able to use it for

maximum benefit.

Keywords: The king's philosophy, Concepts, Integration, Teaching Social studies

บทนำ

ศาสตร์พระราชาเป็นศาสตร์ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร ซึ่งเป็นที่ประทับใจของประชาชนชาวไทยเป็นอย่างยิ่ง พระองค์ทรงมีพระราชดำริและพระราชดำรัสในการเสริมสร้างความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้นทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ศาสตร์พระราชามีจุดเริ่มต้นจากหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ทรงพระราชทานเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตและการพัฒนาในทุกมิติ หนึ่งในหลักการสำคัญของศาสตร์พระราชาคือปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่เน้นการพึ่งตนเอง การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และการมีความอดทนอดกลั้นในการดำเนินชีวิต ปรัชญานี้ถูกนำมาใช้ในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับความสมดุลในทุกด้านของการพัฒนา ซึ่งไม่เพียงแต่เสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ แต่ยังช่วยรักษาสีเขียวและเสริมสร้างความเป็นอยู่ที่ดีในสังคม ศาสตร์พระราชายังครอบคลุมถึงหลักการทรงงาน 23 ข้อที่พระองค์ทรงใช้ในการบริหารประเทศ ซึ่งรวมถึงการมีความเพียรและความอดทนในการทำงาน การมีความรอบคอบในการตัดสินใจ และการนำความรู้มาใช้ในการแก้ไขปัญหาต่างๆ หลักการเหล่านี้ยังมีความสัมพันธ์กับหลักองค์ความรู้ 6 มิติ ที่เน้นการพัฒนาทั้งด้านกาย จิตใจ ปัญญา สังคม ศิลธรรม และวัฒนธรรม ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน นอกจากนี้ ยุทธศาสตร์พระราชทาน "เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา" เป็นแนวทางที่พระองค์ทรงใช้ในการพัฒนาประเทศ โดยเน้นการเข้าใจถึงสภาพปัญหาและความต้องการของประชาชน การเข้าถึงประชาชนและสภาพแวดล้อมที่แท้จริง และการพัฒนาที่ตอบสนองต่อความต้องการและสภาพแวดล้อมนั้นๆ ยุทธศาสตร์นี้ถูกนำไปใช้ในการพัฒนาหลายด้านทั้งการเกษตร การศึกษา สาธารณสุข และการพัฒนาชุมชน

การบูรณาการศาสตร์พระราชาในการพัฒนาการศึกษาเป็นอีกหนึ่งตัวอย่างที่ชัดเจนของการนำแนวคิดและหลักการของพระองค์มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน การพัฒนาสถานศึกษาโดยการบูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงและศาสตร์พระราชาในหลักสูตรการเรียนการสอนช่วยเสริมสร้างความรู้และทักษะที่จำเป็นให้กับนักเรียน นักเรียนจะได้เรียนรู้วิธีการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ การวางแผนการดำเนินชีวิต และการมีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

การพัฒนาผู้สอนให้มีคุณธรรมและจริยธรรมที่ดีเป็นอีกหนึ่งเป้าหมายของการบูรณาการศาสตร์พระราชาในการศึกษา โดยการพัฒนาคุณสมบัติด้านคุณธรรมของผู้สอน พัฒนาเทคนิคการสอน และสร้างนวัตกรรมสื่อการสอนใหม่ๆ ผู้สอนจะได้รับการฝึกฝนให้มีทักษะและความรู้ในการสอนที่มีประสิทธิภาพ และสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการพัฒนาผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความคิดวิเคราะห์ และทักษะในการปฏิบัติงานตามสถานการณ์เป็นเป้าหมายสำคัญของการบูรณาการศาสตร์พระราชาในการศึกษา ผู้เรียนจะได้รับการส่งเสริมให้มีทักษะการคิดวิเคราะห์ การ

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

วางแผน การค้นหาคำตอบ และการฝึกปฏิบัติตามสถานการณ์จริง ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างความสามารถในการแก้ไขปัญหาและการตัดสินใจที่มีเหตุผล

ศาสตร์พระราชายังเน้นการพัฒนาคุณลักษณะนิสัยที่ดีและการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง นักเรียนจะได้รับการอบรมและสอนให้มีคุณธรรม จริยธรรม มารยาท วินัย และวัฒนธรรมที่ดี การพัฒนาคุณลักษณะเหล่านี้จะช่วยให้ นักเรียนสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขและเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม การบูรณาการศาสตร์พระราชาในการสอนสังคมศึกษายังช่วยเสริมสร้างความเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม นักเรียนจะได้เรียนรู้เกี่ยวกับภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม ศาสนา ศิลธรรม และจริยธรรม การเรียนรู้เหล่านี้จะช่วยให้ นักเรียนมีความเข้าใจในวิถีชีวิตของมนุษย์ การพัฒนาและเปลี่ยนแปลงของสังคมตามยุคสมัย และปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิต การเรียนการสอนสังคมศึกษายังส่งเสริมให้ นักเรียนมีความตระหนักรู้ในตนเองและเข้าใจผู้อื่น การยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรมและความเชื่อ พร้อมกับการปลูกฝังคุณธรรมและจิตสำนึกที่ดีต่อส่วนรวม นักเรียนจะได้รับการส่งเสริมให้มีความอดทน อดกลั้น และมีความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งจะช่วยให้ นักเรียนสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต และมีคุณภาพชีวิตที่ดี การบูรณาการศาสตร์พระราชาในการสอนสังคมศึกษาจึงเป็นการเสริมสร้างความรู้ ทักษะ และคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ นักเรียน นักเรียนจะได้เรียนรู้วิธีการคิดวิเคราะห์ และการตัดสินใจที่มีพื้นฐานจากหลักการที่มีเหตุผลและมีความรับผิดชอบต่อสังคม นอกจากนี้ยังได้เรียนรู้ถึงคุณค่าของการทำความดีและการปฏิบัติตนตามหลักศีลธรรมที่ดี ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ

บทความนี้จึงมุ่งศึกษาการบูรณาการแนวคิดศาสตร์พระราชาในการสอนสังคมศึกษาจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการสร้างประชากรที่มีคุณภาพ มีคุณธรรม และสามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุขและมีประสิทธิภาพทั้งในระดับประเทศและระดับโลก ซึ่งจะช่วยให้ นักเรียนมีทักษะที่จำเป็นต่อชีวิต มีคุณธรรม และสามารถเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมได้อย่างยั่งยืน

1. ศาสตร์พระราชา

ศาสตร์พระราชาเป็นแนวคิด หลักการ และปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงพระราชทานแก่พสกนิกรไทย เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต พัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

1.1 ความหมายของศาสตร์พระราชา

ศาสตร์พระราชา (The King's Philosophy) เป็นคำศัพท์ที่เกิดขึ้นใหม่ เพิ่งใช้กันอย่างแพร่หลาย หลังจากพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช สวรรคตใน พ.ศ. 2559 ก่อนวันเวลาดังกล่าวแล้วอาจมีใช้บ้างแต่เฉพาะหน่วยงาน หรือนักวิชาการที่ทำงานเกี่ยวข้องกับ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ไม่แพร่หลายสู่สื่อมวลชน แต่หลังจากพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี และหัวหน้าคณะรักษาความสงบ

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

แห่งชาติ (คสช.) ได้น้อมนำ “ศาสตร์พระราชา” มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตและบริหารประเทศ ในรายการ “ศาสตร์ พระราชาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน” ออกอากาศทางโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทย คำว่า “ศาสตร์พระราชา” ก็แพร่หลายกว้างขวางยิ่งขึ้น

โดยได้มีผู้ให้ความหมายหรือนิยามของศาสตร์พระราชา ดังนี้

ห้องสมุดนั้นพัฒนา (ออนไลน์) ได้กล่าวถึงความหมายของศาสตร์พระราชา โดยนำคำอธิบาย ของ ม.ร.ว. ดิศนัดดา ดิศกุล เลขาธิการมูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นหนึ่งในผู้ที่ได้สัมผัสและริเริ่มนำองค์ความรู้ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชไปใช้และเกิดผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมได้ให้นิยามองค์ความรู้ที่สำคัญของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช นี้ว่าเป็น “ศาสตร์พระราชา” โดยกล่าวว่า “ศาสตร์พระราชา คือ การลงไปศึกษาเรียนรู้จากชุมชน ให้ชุมชนบอกว่าปัญหาคืออะไร ความต้องการของชาวบ้านคืออะไร พระเจ้าอยู่หัวทรงทำให้เห็นมาตลอด หรือแม้แต่สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ ทรงไปนั่งคุยกับชาวบ้าน ผ้าเอามาดูทีละชิ้นแล้วบอกว่า อันนี้ดีอันนี้ไม่ดี และควรจะทำยังไงต่อ คุณภาพของผ้าจึงดีขึ้นเรื่อย ๆ ถ้าไม่มีพระองค์ ป่านนี้ผ้าไหมคงสูญหายไปจากเมืองไทยแล้ว และนี่ก็คือศาสตร์พระราชานี้” ไม่เพียงเท่านั้น ผู้ทำงานสนองคุณแผ่นดินมาเกือบ 5 ทศวรรษยังบอกว่า นอกจากศาสตร์พระราชาแล้ว ยังมีศาสตร์พระราชินี ศาสตร์สมเด็จพระย่า ศาสตร์สมเด็จพระเทพฯ โดยมีพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงเป็น “ผู้นำ” ของศาสตร์ทุกศาสตร์ นั่นเอง

สมบัติ นพรัก (2561) ได้ให้ความหมายว่า ศาสตร์พระราชา หมายถึง ความรู้(Knowledge) ที่เกิดจากปัญญา (Wisdom) ด้วยการศึกษา ค้นคว้า ทดลอง จนเกิดเป็นองค์ความรู้ (Body of Knowledge) ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช จนกระทั่งเป็นโครงการตามพระราชดำริถึง 4,685 โครงการ ครอบคลุมปัจจัยแวดล้อมที่สำคัญต่อชีวิต ได้แก่ ด้านแหล่งน้ำ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านการเกษตร ด้านคมนาคมและการสื่อสาร ด้านสาธารณสุข ด้านสังคม และด้านการศึกษา ฯลฯ และการดำรงชีวิตด้านส่งเสริมอาชีพของมนุษยชาติตั้งแต่เกิดจนตาย องค์ความรู้ทั้งหมดคือแนวทางการดำเนินการ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ทั้งหมด “ศาสตร์พระราชา” และ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ส่งผลให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development)

ประยุทธ์ จันทร์โอชา (2560) กล่าวในรายการ “ศาสตร์พระราชา สู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน” เมื่อวันที่ 21 ตุลาคม 2559 โดยรัฐบาลได้น้อมนำศาสตร์พระราชามาบริหารประเทศเพื่อสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยประชาชนทุกคนร่วมมือกันสานต่อพระราชปณิธาน ขับเคลื่อนประเทศสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน “ศาสตร์พระราชาของพระองค์ ได้แก่ พระราชดำริ คือ แนวคิดและปรัชญาพระราชดำรัส คือ คำสั่งสอน ตักเตือน ให้สติ พระราชกรณียกิจ คือ หลักการทรงงาน และพระราชจริยวัตรของพระองค์ คือ การประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี แก่ปวงพสกนิกรชาวไทยซึ่งจะยังคงอยู่คู่แผ่นดินไทยตลอดไป สามารถน้อมนำประยุกต์ใช้ได้ในทุกระดับ ตั้งแต่การประกอบกิจวัตรประจำวันและสัมมาชีพของแต่ละบุคคล ไปจนถึงการบริหารราชการแผ่นดิน เพื่อสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งเป็นแนวทางให้ทั้งรัฐบาลและข้าราชการทุกคน ทั้งนี้ ศาสตร์พระราชายังได้รับการยกย่องในเวทีระดับโลกและสอดคล้องกับวาระของโลกคือ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ SDGs 2030 คือ อีก 15 ปีข้างหน้า ได้แก่ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร ที่

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

พระราชทานแก่ปวงชนชาวไทย มากกว่า 40 ปี และได้รับการเชิดชูสูงสุดจากองค์การสหประชาชาติ โดย นายโคฟี อันนัน เลขาธิการองค์การสหประชาชาติ ได้ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์ เนื่องจาก เห็นว่า เป็นปรัชญาที่สามารถสร้างภูมิคุ้มกันในตนเอง สู่ชุมชน สู่สังคม ในวงกว้างขึ้นในที่สุด โดยองค์การ สหประชาชาติ ได้สนับสนุนให้ประเทศต่าง ๆ ที่เป็นสมาชิกทั่วโลก ได้ยึดถือเป็นแนวทางสู่การพัฒนาประเทศแบบ ยั่งยืน ตลอดระยะเวลากว่า 2 ปีที่ผ่านมา รัฐบาลได้ส่งเสริมให้ประชาชนได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ไปประยุกต์ใช้ในหลาย ๆ รูปแบบ เช่น การจัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อลดรายจ่ายเพิ่มรายได้สร้างความเข้มแข็งให้กับ ครอบครัว ซึ่งเป็นสถาบันสังคมที่เล็กที่สุด แต่เป็นสถาบันที่มีความสำคัญที่สุดเพราะเป็นหน่วยสังคมแรกที่เลี้ยงดูอบรม สั่งสอนและหล่อหลอมชีวิตของคนในครอบครัวเป็นแหล่งผลิตคนเข้าสู่สังคมต่อไป”

วิชณุ เครืองาม (2560) ได้ให้ความหมายว่า “องค์ความรู้สำคัญ ที่ทรงศึกษา สังสมพัฒนา เพื่อการพัฒนา ประเทศให้ประชาชนอยู่ดีกินดี มีความสงบสุข ตั้งอยู่บนพื้นฐานของกิจที่ทรงทำคำที่ทรงแนะ/สอนจากพระ ประสพการณ์ 3 มิติ คือ มิติที่ 1 ศาสตร์แห่งการพัฒนา มิติที่ 2 ศาสตร์ แห่งความประพฤติ การครองตนในสังคมอย่าง สงบสุข มิติที่ 3 ศาสตร์แห่งการอยู่ร่วมกัน ประองตองและสงบสุข ซึ่งมีพื้นฐานมาจาก 3 ป. ได้แก่ ปฏิบัติ ปรียัติ และ ปฏิเวธ จากความหมายของ 3 ป. อธิบายได้ว่า ทรงทำให้เห็นเด่นชัดในด้านการปฏิบัติ เช่น การประดิษฐ์นวัตกรรม การแก้ปัญหาดิน การแก้ปัญหาน้ำ การแก้ปัญหาป่า การแก้ปัญหาความยากจนของราษฎร ปรียัติ คือ ทรงสอน ทรง ชี้แนะให้ปฏิบัติจริง ๆ รวมทั้งการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมและแบบแผนของการประพฤติที่ดีงาม ปฏิเวธ คือ ผลงาน จากการทรงกระทำเกิดประโยชน์แก่ประชาคม และประเทศชาติ รวมทั้งนานาชาติ เพราะในปัจจุบันหลายประเทศได้ น้อมนำศาสตร์พระราชทานเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศ

คณะอนุกรรมการการศึกษาปรัชญา ทฤษฎีแห่งศาสตร์พระราชทาน (2560) ได้ให้ความหมายว่า “ศาสตร์ พระราชา” หมายถึง บรรดาองค์ความรู้และภูมิปัญญาของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรม นาถบพิตร ที่ได้พระราชทานผ่านวิธีการต่าง ๆ ด้วยความมุ่งหมายที่จะพัฒนา ป้องกันหรือแก้ไขปัญหาเพื่อประโยชน์ สุขแก่เหล่าพสกนิกรและส่งผลถึงมนุษยชาติ ทั้งปวง ให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคง สันติสุขและยั่งยืน

มนัส สุวรรณ (2560) ให้ความหมายว่า ศาสตร์พระราชทาน คือ องค์ความรู้ที่เกิดจากการคิด การค้นคว้า และการทดลองของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชด้วยการบูรณาการศาสตร์ชาวบ้าน หรือที่ เรียกว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับศาสตร์สากล จนเกิดเป็นแนวทางปฏิบัติที่ดีที่สุด (Best Practices) ที่สามารถนำไปใช้ ให้เกิดประโยชน์ได้จริง

ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด (ออนไลน์) ให้ความหมายว่า ศาสตร์พระราชทาน หมายถึง “ความรู้วิชาภูมิปัญญาของ พระเจ้าแผ่นดิน: พระปรีชาญาณ” ที่เกิดจากการประมวลสรรพสิ่งของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลย เดช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) ประกอบด้วย 7 หลักศาสตร์พระราชทาน (1) หลักคิดปณิธานเพื่อปวงชนชาวไทย (2) หลักครองราชย์ (3) หลักการทรงงาน (4) หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (5) หลักทฤษฎีใหม่ (6) หลักวิธีการ ปฏิบัติ และ (7) หลักวิถีแบบอย่าง ผ่านกระบวนการวิธีการศึกษา ค้นคว้า วิจัย ทดลองด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์นำ องค์ความรู้ไปสู่การพัฒนา แก้ปัญหา อัมชู่ เกื้อกูล แบ่งปันของประชาชนในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน สังคม

ประเทศ บูรณการทั้งสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยี ให้คนอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ชีวิตมั่นคง สังคมยั่งยืน

สรุปได้ว่า ศาสตร์พระราชา หมายถึง บรรดาองค์ความรู้และภูมิปัญญาของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ที่ได้พระราชทานผ่านวิธีการต่าง ๆ ด้วยความมุ่งหมายที่จะป้องกันหรือแก้ไขปัญหาเพื่อสร้างวิถีชีวิตสังคมที่มีความปกติสุขให้แก่เหล่าพสกนิกรและมนุษยชาติทั้งปวง ให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคง สันติสุขและยั่งยืน

1.2 องค์ประกอบของศาสตร์พระราชา

ศาสตร์พระราชา เป็นองค์ความรู้ภูมิปัญญาวิชาของพระเจ้าแผ่นดินที่เรียกว่า “พระปรีชาญาณ” ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร (ในหลวงรัชกาลที่ 9) ตลอดรัชสมัย 70 ปี และมีปณิธาน “สืบสาน รักษา ต่อยอด สร้างสุขปวงประชา” เพื่อให้ปวงชนชาวไทยสามารถพึ่งพาตนเองได้ มีคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี และนำประเทศสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนสืบไปของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณบดินทรเทพยวรางกูร ซึ่งมีการเขียนองค์ประกอบที่เป็นแนวทางการเรียนรู้ศาสตร์พระราชาในการนำเสนอในศาสตร์พระราชา 7 ลักษณะของ “กาลานุกรม” รูป “ต้นไม้แห่งศาสตร์พระราชา” ของนายนิกร จํานง (อํานในภูสิต์ ภูคําชะโนด, ออนไลน์) ได้อธิบายไว้ว่า ต้นไม้แห่งศาสตร์พระราชาที่ประกอบด้วยองค์ความรู้ ภูมิปัญญาในทุกศาสตร์ สาขาวิชา โดยอธิบายในรูปลักษณะของต้นไม้แห่งศาสตร์พระราชาเป็นกาลานุกรม ดังนี้

1) กำเนิดต้นไม้แห่งศาสตร์พระราชา อยู่ในส่วนตรงโคนของลำต้นซึ่งเติบโตมาจากเมล็ดพันธุ์ที่ก่อเกิดจากการทรงรับครองราชย์เป็นพระมหากษัตริย์แห่งราชอาณาจักรไทย และทรงมีพระปฐมบรมราชโองการ

2) รากแห่งศาสตร์ มีรากแก้วจากประวัติศาสตร์ชาติไทยและวัฒนธรรมไทย มีรากแขนงแผ่ขยายเป็นภูมิสังคมสอดคล้องกับพระราชกรณียกิจที่ทรงทำไปทั่วทุกภาคของประเทศไทย

3) กาลเวลา ด้านริบขวา และซ้ายของภาพพระบุเป็นปีพุทธศักราชเป็นตัวเลข 4 หลัก โดยเริ่มต้นตั้งแต่ทรงครองราชย์ และการประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ซึ่งในช่วงเริ่มต้นได้ระบุไว้ไม่ได้แยกระยะห่างเวลาเพื่อให้เห็นปีแห่งการครองราชย์และปีที่ประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษก โดยหลังจากนั้นจะระบุเป็นระยะเวลาปีพุทธศักราชที่มีช่วงเป็นช่วงละ 5 ปี ซึ่งเป็นส่วนกำกับเพื่อแสดงระยะเวลาของพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ที่ได้ทรงประกอบไว้ โดยในส่วนที่ระบุพระราชกรณียกิจและไม่กำหนดเป็นเลขปีพุทธศักราช 2 หลัก จะเป็นในส่วนที่ตรงกับปีพุทธศักราช 4 หลักนี้ด้วย

4) พระราชกรณียกิจ เป็นช่วงถัดจากปีพุทธศักราชเข้ามาทั้งขวาและซ้าย เป็นการระบุพระราชกรณียกิจที่สำคัญ ๆ ที่ทรงประกอบพระราชกรณียกิจนั้น ๆ โดยระบุปีพุทธศักราชเป็นตัวเลข 2 หลัก แสดงไว้โดยด้วยการประกอบด้วยกิจที่พระองค์ทรงดำเนินการในพระตำหนักส่วนจิตรลดาหรือสวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต เพื่อการเริ่มต้นก่อนการเผยแพร่ออกภายนอกในระยะต่อไปเป็นส่วนใหญ่ ส่วนด้านซ้ายเป็นพระราชกรณียกิจสำคัญ ๆ ที่เสด็จพระราชดำเนินไปทรงงาน ณ สถานที่ต่าง ๆ ตามวาระนั้น ๆ

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

5) การเจริญเติบโตของต้นไม้ หลักการสำคัญในการทรงงาน คือ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” นั่นคือการตรวจสอบ ทดลอง การเข้าหาถึงตัวประชาชน และพระราชทานให้เป็นแนวทางในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ก่อให้เกิด การเจริญเติบโตของต้นไม้แห่งศาสตร์พระราชา

6) กิ่งแห่งโครงการ พระราชกรณียกิจของพระองค์ที่เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาด้านต่าง ๆ เป็นกิ่ง ที่แตกออกมาจากลำต้นตามวันเวลาที่ริเริ่ม โดยกิ่งล่างแรกด้านซ้ายเป็นการจัดการแก้ปัญหาและพัฒนาด้านน้ำเริ่มใน พ.ศ. 2505 กิ่งลำดับต่อมาด้านขวา คือ การดำเนินด้านสหกรณ์และการบริหารจัดการดินที่เริ่มต้นตั้งแต่ พ.ศ. 2507 กิ่งที่อยู่เหนือขึ้นมาเป็นลำดับสาม คือ กิจการด้านเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและเหนือขึ้นไปด้านซ้ายก็เป็นกิ่งแห่งโครงการ นวัตกรรมด้านต่าง ๆ และลำดับต่อมาด้านขวาเป็นกิ่งแห่งทฤษฎีที่สำคัญ นั่นคือ “พระราชดำริเกษตรทฤษฎีใหม่” ที่ ทรงทดลองใน พ.ศ. 2532 และพระราชทานใน พ.ศ. 2535

7) ส่วนยอดคือความยั่งยืน ส่วนยอดของต้นไม้เป็นกิ่งที่ออกมาจากส่วนบนของลำต้น คือ ปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง ที่พระราชทานใน พ.ศ. 2540 โดยประกอบด้วย 3 กิ่งหลัก คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกัน เพื่อสร้างความมั่นคงในการดำรงชีพของพสกนิกรและมีอันสืบไปยังคนทั่วโลก ที่สามารถพัฒนา อย่างยั่งยืนและมีภูมิคุ้มกันภายนอกไม่ให้เกิดผลกระทบในการดำรงชีพ ทั้งนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลง กรณ บดินทรเทพยวรางกูร มีพระราชหฤทัยมุ่งมั่นที่จะสืบสานพระราชปณิธานของพระราชบิดา โดยการ “สืบสาน รักษา ต่อยอด สร้างสุขปวงประชา” ดังนี้

สืบสาน นำองค์ความรู้ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 มาสืบสานใน การทรงงาน เช่น โครงการที่เกิดจากฎีกา โครงการพัฒนาแหล่งน้ำ เป็นต้น

รักษา พระราชทานพระราชดำริกำหนดหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดูแลรักษาโครงการอันเนื่องมาจาก พระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ 9 ให้เกิดความยั่งยืน

ต่อยอด สานต่อโครงการตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 อาทิโครงการอ่าง เก็บน้ำบนภูผาภูนาคาม โครงการพัฒนาแหล่งเก็บน้ำเหนือเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ โครงการเพิ่มปริมาณน้ำในอ่างเก็บน้ำ เขื่อนแม่กวงอุดมธารา และโครงการบริหารจัดการน้ำชุมชนตามแนวพระราชดำริปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็น หลักการนำทาง ประกอบด้วยสามห่วง สองฐาน คือความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันในตัว มี ฐานความรู้ และ ฐานคุณธรรม โดยมีวิธีการของศาสตร์พระราชา จากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การพัฒนาอย่าง ยั่งยืน คือ เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา โดยต้องเข้าใจ เข้าถึง พัฒนา คน วัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม

เข้าใจ หมายถึง การใช้ข้อมูลที่มีอยู่แล้ว การใช้และแสวงหาข้อมูลเชิงประจักษ์ การวิเคราะห์และการวิจัย การทดลองใช้จนได้ผลจริงก่อน

เข้าถึง หมายถึงการระเบิดจากข้างใน เข้าใจกลุ่มเป้าหมายในการพัฒนา และสร้างปัญญาสังคม

พัฒนา หมายถึง การพัฒนาที่ประชาชนเริ่มต้นด้วยตนเอง พึ่งพาตนเองได้ และมีต้นแบบในการเผยแพร่ ความรู้ให้ประชาชนได้เรียนรู้และนำไปประยุกต์ใช้

สรุปได้ว่าแนวทาง “สืบสาน รักษา ต่อยอด สร้างสุขปวงประชา” สะท้อนถึงความมุ่งมั่นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามแนวทางของศาสตร์พระราชา โดยผสมผสานหลักธรรมาภิบาล ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และความร่วมมือของทุกภาคส่วน ทั้งนี้ เพื่อสร้างความยั่งยืนในทุกมิติของการพัฒนา

1.3 ประเภทของศาสตร์พระราชา

การแบ่งหมวดหมู่ประเภทของศาสตร์พระราชา ซึ่งครอบคลุมศาสตร์และศิลปะแตกต่างกันออกไปบ้าง ขึ้นอยู่กับการจัดประเภทให้สอดคล้องกับพันธกิจของแต่ละหน่วยงาน ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.) ได้แบ่งประเภทของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริออกเป็น 8 ประเภท (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2555) ได้แก่ 1) โครงการการเกษตร 2) โครงการสิ่งแวดล้อม 3) โครงการสาธารณสุข 4) โครงการส่งเสริมอาชีพ 5) โครงการการพัฒนาแหล่งน้ำ 6) โครงการการคมนาคม / การสื่อสาร 7) โครงการสวัสดิการสังคม / การศึกษา และ 8) โครงการแบบบูรณาการอื่น ๆ

มูลนิธิปิดทองหลังพระ (ออนไลน์) สืบสานแนวพระราชดำริ โดยยึดองค์ความรู้ตามพระราชดำริ 6 มิติ คือ น้ำ ดิน เกษตร พลังงานทดแทน ป่า และสิ่งแวดล้อม ที่สอดคล้องกับองค์ความรู้สากล องค์ความรู้ของครุภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นกรอบการทำงาน ยึดหลักการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ คือ เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา

การเข้าใจ คือ การสร้างให้เกิดความเข้าใจในข้อมูลพื้นฐาน ด้วยการศึกษาข้อมูลทุกมิติ ของชุมชน ค้นหารากของปัญหาและรวบรวมองค์ความรู้ของโครงการพระราชดำริทั่วประเทศ

การเข้าถึง เป็นเรื่องการสื่อสารและสร้างการมีส่วนร่วม โดยมุ่งสื่อสารสร้างความเข้าใจและ ความมั่นใจกับชุมชน ร่วม กัน วิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของชุมชน และให้ชุมชนมีส่วนร่วม ในกระบวนการพัฒนามากที่สุด

การพัฒนา เป็นเรื่องของการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชน สร้างทีมพี่เลี้ยง การ ออกแบบหลักสูตรและเมนูการพัฒนา การศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้และฝึกปฏิบัติของชุมชน รวมทั้งการให้ทีมพี่เลี้ยงให้คำแนะนำในชุมชนและติดตามสนับสนุนประเมินผล

บันไดทั้งสามขั้นนี้ จะทำให้ชุมชนมีความเป็นเจ้าของและนำไปสู่ความยั่งยืนของการพัฒนา ในที่สุดบันไดทั้ง 3 ขั้นนี้มุ่งไปสู่การพัฒนาให้ชุมชนมีความเป็นเจ้าของและนำไปสู่ความยั่งยืนในที่สุด

มิติของการพัฒนาของมูลนิธิปิดทองหลังพระ ประกอบด้วย 1) มิติน้ำ ป้องกันและแก้ไขปัญหาดังแต่ต้นน้ำไปจนถึงปลายน้ำ การพัฒนาแหล่งน้ำ การเก็บน้ำให้อยู่ในประเทศให้นานที่สุด การใช้น้ำทุกหยดให้เกิดประโยชน์สูงสุด 2) มิติดิน การป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำในเรื่องของสภาพดินซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญ ในการทำการเกษตร ปรับปรุงดิน ปลุกหญ้าแฝก 3) มิติพลังงานทดแทน การปรับใช้พลังงานให้เหมาะสมกับท้องถิ่นโดยการคิดค้น และพัฒนา พลังงานทางเลือกที่ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ไบโอดีเซล เชื้อเพลิงสีเขียว 4) มิติเกษตร การเกษตรทฤษฎีใหม่มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในแต่ละพื้นที่เกษตร ทฤษฎีใหม่ 5) มิติป่าไม้ การลดการตัดไม้ทำลายป่าและส่งเสริมให้มีการปลูกป่าในรูปแบบต่าง ๆ โดยการปลูกฝังจิตสำนึกให้ชุมชน เห็นความสำคัญของป่า อนุรักษ์ ดูแลรักษาและใช้ประโยชน์ จากป่าอย่างถูกวิธี เพื่อให้มนุษย์กับธรรมชาติอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข และ 6) มิติสิ่งแวดล้อม การนำแนวทางการกำจัด

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ของเสียและบำบัดน้ำเสียมาใช้ให้เกิด ประสิทธิภาพ เป็นการดำรงชีวิตอยู่อย่างเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในระยะยาว
กำจัดขยะ บำบัดน้ำเสีย อย่างไรก็ตาม

คณะกรรมการการศึกษาปรัชญา ทฤษฎีแห่งศาสตร์พระราชา (ศูนย์ศึกษาศาสตร์พระราชาเพื่อการพัฒนา
ท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 2563) ได้สรุปเกี่ยวกับการจัดประเภทของศาสตร์พระราชาได้ 3 ประการ

1. แนวทางการเรียนรู้ศาสตร์พระราชา ประกอบด้วย

- 1.1 แนวทางการเรียนรู้ศาสตร์พระราชาโดยมิติ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา”
- 1.2 แนวทางการเรียนรู้ศาสตร์พระราชาโดยมิติ “ภูมิสังคม”
- 1.3 แนวทางการเรียนรู้ศาสตร์พระราชาโดยมิติ “หลักการทรงงาน 23 ข้อ
- 1.4 แนวทางการเรียนรู้ศาสตร์พระราชาโดยมิติ “การสร้างคนด้วยการศึกษาและการเรียนรู้”
- 1.5 แนวทางการเรียนรู้ศาสตร์พระราชาโดยมิติ หลัก 3 ป.

2. หัวใจของศาสตร์พระราชา

- 2.1 ศาสตร์แห่งการพัฒนา
- 2.2 ศาสตร์แห่งความประพฤติ
- 2.3 ศาสตร์แห่งการอยู่ร่วมกัน

3. ศาสตร์พระราชาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

- 3.1 ศาสตร์พระราชาว่าด้วยการจัดการน้ำ
- 3.2 ศาสตร์พระราชาว่าด้วยสหกรณ์
- 3.3 ศาสตร์พระราชาว่าด้วยการจัดการดิน
- 3.4 ศาสตร์พระราชาว่าด้วยการจัดการป่าและสิ่งแวดล้อม
- 3.5 ศาสตร์พระราชาว่าด้วยนวัตกรรม
- 3.6 ศาสตร์พระราชาว่าด้วยเกษตรทฤษฎีใหม่
- 3.7 ศาสตร์พระราชาว่าด้วยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

สรุปได้ว่า ศาสตร์พระราชาเป็นองค์ความรู้ที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร
พระราชทานแก่ปวงชนชาวไทย ผ่านโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ครอบคลุมเรื่อง น้ำ ป่าไม้ ดิน การเกษตร
การส่งเสริมอาชีพ สาธารณสุข สวัสดิการสังคม การศึกษา การคมนาคม การสื่อสาร สิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลง
สภาพภูมิอากาศนวัตกรรมและเศรษฐกิจพอเพียงอาจกล่าวได้ว่าศาสตร์พระราชาเป็นองค์ความรู้ที่ช่วยเกื้อหนุนชีวิต
ความเป็นอยู่ในทุกด้านของประชาชน และเป็นแนวทางในการพัฒนาและการบริหารประเทศแบบยั่งยืนศาสตร์
พระราชาเป็นองค์ความรู้ที่ได้สะสมและพัฒนาเป็นลำดับขั้นต่อนมาอย่างต่อเนื่องเป็นเวลายาวนานถึง 70 ปี เป็น
ศาสตร์ที่ทันสมัย มีศูนย์กลางการเรียนรู้และการแก้ไขปัญหาอยู่ที่การพัฒนาคนและการพัฒนาประเทศแบบยั่งยืนบน
พื้นฐานของความพอเพียงเพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชนและส่งผลถึงมนุษยชาติทั้งปวงให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่าง
มั่นคง สันติสุขและยั่งยืน

2. การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา

การศึกษาในวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมรอบตัว ประกอบด้วยเนื้อหาหลักที่หลากหลายตั้งแต่ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม การดำเนินชีวิต รวมถึงศาสนา ศิลธรรม และจริยธรรม (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) ดังนี้

ภูมิศาสตร์ช่วยให้เรารู้จักสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและภูมิประเทศต่างๆ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และผลกระทบของกิจกรรมมนุษย์ต่อสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังช่วยให้เราเข้าใจถึงทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่และการใช้ทรัพยากรเหล่านี้อย่างยั่งยืน

ประวัติศาสตร์เป็นการศึกษาเหตุการณ์ในอดีตที่มีผลต่อการพัฒนาของมนุษยชาติ ช่วยให้เรารู้จักประสบการณ์ที่ผ่านมา และเข้าใจถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคม ประวัติศาสตร์ยังช่วยเสริมสร้างความรักชาติ และการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม

เศรษฐศาสตร์ศึกษาเกี่ยวกับการผลิต การกระจาย และการบริโภคทรัพยากรที่มีอยู่ในสังคม ช่วยให้เรารู้จักถึงการทำงานของระบบเศรษฐกิจ และสามารถวางแผนการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ หน้าที่พลเมืองเน้นความสำคัญของการเป็นพลเมืองดีในสังคม ทั้งการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมและการเมือง การเคารพกฎหมาย และการปฏิบัติตามศีลธรรมจรรยา

วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตเป็นสิ่งที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมและค่านิยมของคนในสังคม ศาสนามีบทบาทในการเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมในตัวบุคคล ช่วยให้คนเข้าใจความหมายและคุณค่าของชีวิต รวมถึงการปฏิบัติตามหลักศีลธรรมที่ดี

การเรียนรู้ในวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมจึงมีเป้าหมายที่ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจการดำเนินชีวิตของมนุษย์ รู้จักพัฒนาตนเองและผู้อื่น มีความอดทน อดกลั้น และมีคุณธรรมจริยธรรมที่ดี สามารถปรับใช้ความรู้ในการดำเนินชีวิต และมีคุณภาพชีวิตที่ดี เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมในสังคมอย่างมีความสุข และเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติและสังคมโลก

เนื้อหาวิชานี้ช่วยให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในตนเองและการพัฒนาตามยุคสมัย ทำให้เกิดความเข้าใจในความหลากหลายและยอมรับความแตกต่างกันในสังคม สร้างความอดทน อดกลั้นในการดำเนินชีวิต และพัฒนาให้เป็นคนที่มีคุณธรรม มีความเข้าใจในสังคมและสามารถอยู่ร่วมในสังคมได้อย่างเป็นสุข

ด้วยการศึกษาในวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม นักเรียนจะสามารถนำความรู้และทักษะที่ได้รับไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันและในที่ทำงาน สามารถวางแผนการใช้ชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีคุณภาพชีวิตที่ดี เป็นพลเมืองดีที่สามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าได้อย่างยั่งยืน

เพื่อสรุปการเรียนรู้ในวิชานี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในการเตรียมความพร้อมให้ผู้เรียนสามารถใช้ชีวิตในสังคมที่มีความหลากหลายและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา นักเรียนจะได้เรียนรู้วิธีการวิเคราะห์ปัญหาและหาทางแก้ไขอย่างมี

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

วิจารณ์ญาณ และมีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ผู้เรียนจะสามารถนำความรู้และทักษะที่ได้รับไปใช้ในการพัฒนาตนเองและสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การเรียนรู้ในวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการสร้างประชากรที่มีคุณภาพ มีคุณธรรม และสามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุขและมีประสิทธิภาพ ทั้งในระดับประเทศและระดับโลก

3. การบูรณาการศาสตร์พระราชาในการสอนสังคมศึกษา

แนวคิดและการบูรณาการศาสตร์พระราชาในการสอนสังคมศึกษาเป็นการผสมผสานความรู้และหลักการที่ได้รับจากพระราชดำรัสและพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ซึ่งเป็นพระราชอาแห่งประเทศไทย รวมถึงการนำศาสตร์และปรัชญาของพระราชามาใช้ในการเรียนการสอนและการพัฒนาการศึกษาในวิชาสังคมศึกษา แนวคิดนี้ไม่เพียงแต่ส่งเสริมการพัฒนาความรู้และทักษะทางสังคมศึกษา แต่ยังเน้นการสร้างความเป็นพลเมืองที่มีคุณธรรมจริยธรรม และสามารถปรับใช้ความรู้ในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ โดยหนึ่งในหลักการสำคัญของศาสตร์พระราชาคือ "เศรษฐกิจพอเพียง" ซึ่งเน้นการพึ่งตนเอง การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และการมีความอดทนอดกลั้นในการดำเนินชีวิต การบูรณาการหลักการนี้ในการสอนสังคมศึกษาช่วยให้นักเรียนเข้าใจถึงความสำคัญของการมีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม และสามารถปรับใช้หลักการนี้ในการวางแผนชีวิตและการทำงาน อีกหนึ่งแนวคิดที่สำคัญคือ "การพัฒนาที่ยั่งยืน" ซึ่งพระราชามีพระราชดำริในการพัฒนาโครงการต่างๆ ที่เน้นการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนและการพัฒนาที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม การสอนในวิชาสังคมศึกษาที่เน้นการพัฒนาที่ยั่งยืนช่วยให้นักเรียนเรียนรู้วิธีการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถนำความรู้ไปใช้ในการพัฒนาชุมชนและสังคมได้

การบูรณาการศาสตร์พระราชาในการสอนสังคมศึกษายังเน้นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริงและการปฏิบัติ ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนมีโอกาสได้ลงมือทำและเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง เช่น การเข้าร่วมโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การทำกิจกรรมทางสังคมที่เน้นการพัฒนาชุมชน และการเรียนรู้จากการศึกษานอกสถานที่ การสอนวิชาสังคมศึกษาที่ผสมผสานแนวคิดศาสตร์พระราชายังเน้นการสร้าง ความเข้าใจและการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม และการเคารพในความเป็นมนุษย์ โดยการเรียนรู้จากพระราชกรณียกิจของพระราชาและการสืบสานงานพระราชดำริที่เน้นการพัฒนาชุมชนและการช่วยเหลือผู้อื่น การบูรณาการแนวคิดศาสตร์พระราชาในการสอนสังคมศึกษายังช่วยเสริมสร้างความรู้และทักษะในการวิเคราะห์ปัญหาและหาทางแก้ไขอย่างมีวิจารณ์ญาณ นักเรียนจะได้เรียนรู้วิธีการคิดวิเคราะห์และการตัดสินใจที่มีพื้นฐานจากหลักการที่มีเหตุผลและมีความรับผิดชอบต่อสังคม การสอนสังคมศึกษาที่เน้นการบูรณาการศาสตร์พระราชายังสร้างเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในตัวนักเรียน เช่น ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ และความเมตตา กรุณา นักเรียนจะได้เรียนรู้ถึงคุณค่าของความดีและการปฏิบัติตนตามหลักศีลธรรมที่ดี ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

นอกจากนี้ การสอนวิชาสังคมศึกษาที่ผสมผสานแนวคิดศาสตร์พระราชายังเน้นการพัฒนาทักษะการสื่อสารและการทำงานร่วมกัน นักเรียนจะได้เรียนรู้วิธีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและการทำงานเป็นทีม ซึ่งเป็นทักษะที่สำคัญในการดำเนินชีวิตและการทำงานในสังคมที่มีความหลากหลาย การบูรณาการศาสตร์พระราชาในการสอนสังคมศึกษายังเน้นการสร้างความรู้ความเข้าใจในความเป็นจริงของสังคมและการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน นักเรียนจะได้เรียนรู้วิธีการบริหารจัดการปัญหาทางสังคมและการพัฒนาชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ การสอนสังคมศึกษาที่เน้นการบูรณาการศาสตร์พระราชาช่วยให้นักเรียนมีความเข้าใจในประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของประเทศชาติ และการพัฒนาที่ยั่งยืน นักเรียนจะได้เรียนรู้ถึงความสำคัญของการอนุรักษ์วัฒนธรรมและการพัฒนาอย่างยั่งยืน

การบูรณาการศาสตร์พระราชาในการสอนสังคมศึกษายังช่วยเสริมสร้างความเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ นักเรียนจะได้เรียนรู้ถึงบทบาทและหน้าที่ของตนในสังคม และสามารถนำความรู้และทักษะที่ได้รับไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตและการพัฒนาสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น การบูรณาการศาสตร์พระราชาในการสอนสังคมศึกษาเป็นการเสริมสร้างความรู้และทักษะที่สำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ นักเรียนจะได้เรียนรู้วิธีการคิดวิเคราะห์และการตัดสินใจที่มีพื้นฐานจากหลักการที่มีเหตุผลและมีความรับผิดชอบต่อสังคม นอกจากนี้ นักเรียนยังจะได้เรียนรู้ถึงคุณค่าของความดีและการปฏิบัติตามหลักศีลธรรมที่ดี ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ

การเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาที่เน้นการบูรณาการศาสตร์พระราชาจึงเป็นการเตรียมความพร้อมให้กับนักเรียนในการดำเนินชีวิตในสังคมที่มีความหลากหลายและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา นักเรียนจะได้เรียนรู้วิธีการวิเคราะห์ปัญหาและหาทางแก้ไขอย่างมีวิจารณญาณ และมีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ผู้เรียนจะสามารถนำความรู้และทักษะที่ได้รับไปใช้ในการพัฒนาตนเองและสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. บทสรุป

การบูรณาการศาสตร์พระราชาในการสอนสังคมศึกษาเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเนื่องจากช่วยเสริมสร้างความรู้ ทักษะ และคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ นักเรียน นักเรียนจะได้เรียนรู้วิธีการคิดวิเคราะห์และการตัดสินใจที่มีพื้นฐานจากหลักการที่มีเหตุผลและมีความรับผิดชอบต่อสังคม นอกจากนี้ยังได้เรียนรู้ถึงคุณค่าของการทำความดีและการปฏิบัติตามหลักศีลธรรมที่ดี ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริงและการปฏิบัติจะช่วยให้นักเรียนมีทักษะในการแก้ไขปัญหาและการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ การเสริมสร้างทักษะการสื่อสารและการทำงานร่วมกันจะช่วยให้นักเรียนสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างราบรื่นและประสบความสำเร็จ การสร้างความเข้าใจในความเป็นจริงของสังคมและการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืนจะช่วยให้นักเรียนมีบทบาทและหน้าที่ที่สำคัญในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

เอกสารอ้างอิง

คณะอนุกรรมการศึกษาปรัชญาทฤษฎีแห่งศาสตร์พระราชา. (2560). ศาสตร์พระราชา. กรุงเทพมหานคร :

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

ประยุทธ์ จันทร์โอชา. (2560). ศาสตร์พระราชา สู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน. รายการออกอากาศทางโทรทัศน์รวมการ
เฉพาะกิจแห่งประเทศไทย วันศุกร์ที่ 21 ตุลาคม 2559.

ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด. ศาสตร์พระราชา. https://elfhs.ssru.ac.th/phusit_ph/pluginfile.php/42/block_html/content/บทที่%205%20ศาสตร์พระราชา.pdf.

มนัส สุวรรณ. (2560). เศรษฐกิจพอเพียง: พระอัจฉริยภาพทางมนุษยนิเวศวิทยาแห่งองค์พระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัว. <http://www.cmruir.cmru.ac.th/handle/123456789/1129>.

วิชญ์ เครืองาม. (2560). ศาสตร์พระราชา ศาสตร์แห่งแผ่นดิน. ปาฐกถาพิเศษ ณ ห้องประชานิยม
สถาบันพระปกเกล้า วันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2560.

ศูนย์ศึกษาศาสตร์พระราชาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. (2563). ศาสตร์ พระราชาเอกสาร
ทางวิชาการ สืบสานศาสตร์พระราชา ฉบับที่ 6. เชียงใหม่ : วนิดาการพิมพ์.

สมบัติ นพรัก. (2561). ศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาศาสตร์การบริหาร. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้ง
แอนด์พับลิชชิ่ง.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2555). จดจารพระมหากษัตริย์นักพัฒนาเพื่อปวงประชาร่วมเย็น :

หนังสือรวบรวมสถิติและเอกสารสำคัญที่เกิดขึ้นในรัชกาล พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
ในรอบ 60 ปี แห่งการครองราชย์. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง,

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา,กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางกลุ่มสาระ
การเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมตาม หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช
2551. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.

ห้องสมุดมั่นพัฒนา. ศาสตร์พระราชา...ศาสตร์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. <http://www.manpatanalibrary.com/newsdetail.php?id=23>

วิเคราะห์การใช้ราชาศัพท์ “ทรง” ในนิทานจีนเรื่องจักรพรรดินีผู้ไม่มีวิญญาณ An analysis of the royal term “Song” in the Chinese tale the Lifeless Empress

รัชนิชา เฉยรอด¹ จอมขวัญ สุทินนท์²

Ratchaneechay Choeirod Jomkwan Sudhinont

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตขอนแก่น¹

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่²

Faculty of Technical Education, Rajamangala University of Technology Isan Khonkaen Campus

Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University, Hat Yai Campus

Corresponding Author Email; ratchaneechay.ch@rmu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มุ่งนำเสนอผลการวิจัยเรื่อง ราชาศัพท์ “ทรง” ในนิทานจีนเรื่องจักรพรรดินีผู้ไม่มีวิญญาณ รวบรวมข้อมูลราชาศัพท์ “ทรง” จากนิทานจีนเรื่องจักรพรรดินีผู้ไม่มีวิญญาณ ในหนังสือรวมนิทานเอก นานาชาติฉบับภาษาไทยโดย พร พิทยา และวิเคราะห์รูปแบบโครงสร้างของราชาศัพท์ “ทรง” ที่ปรากฏในกระแส ความของนิทานเรื่องนี้ ผลการวิจัยพบรูปแบบโครงสร้างถ้อยคำที่ใช้คำราชาศัพท์ประกอบหน้าคำ คำว่า “ทรง” จำนวน 3 โครงสร้าง ได้แก่ โครงสร้างที่ 1) ทรง + คำนามสามัญ ซึ่งมีลักษณะโครงสร้าง 2 ลักษณะ ได้แก่ 1.1) ทรง + คำนามสามัญ และ 1.2) ทรง + (พระ + คำนามสามัญ) โครงสร้างที่ 2) ทรง + คำกริยาสามัญ ซึ่งมีลักษณะโครงสร้าง 7 ลักษณะ ได้แก่ 2.1 ทรง + (พระ + คำกริยาสามัญ) 2.2 ทรง + (คำกริยาสามัญ + คำวิเศษณ์) 2.3 ทรง + (คำกริยา นำ + คำกริยาสามัญ) 2.4 ทรง + (คำกริยาสามัญ + คำกริยาสามัญ + คำกริยาสามัญ) 2.5 ทรง + (คำกริยานำ + คำกริยาสามัญ + พระ + คำนามสามัญ) 2.6 ทรง + (คำกริยานำ + คำเชื่อม + คำสรรพนาม + ทรง + พระ + คำกริยาสามัญ) และ 2.7 ทรง + (คำกริยาสามัญ + คำนามสามัญ) และโครงสร้างที่ 3) ทรง + คำกริยาราชศัพท์ การ ใช้ราชาศัพท์ “ทรง” ในนิทานจีนเรื่องจักรพรรดินีผู้ไม่มีวิญญาณสะท้อนให้เห็นโครงสร้างการใช้ถ้อยคำเพื่อแสดงความ แตกต่างระหว่างระดับภาษาที่ใช้กับประมุขของจักรวรรดิกับภาษาที่ใช้กับสามัญชน ผู้ใช้ภาษาปรับระดับภาษาได้เพียง เพิ่มราชาศัพท์ “ทรง” หน้าคำนามหรือหน้าคำนามสามัญหรือคำกริยานำและคำกริยาสามัญ รวมถึงปรากฏคำว่า “พระ” ในโครงสร้าง “พระ + คำนามสามัญ” เช่น พระนาม หรือ “พระ + กริยาสามัญ” เช่น พระสรวล อย่างไรก็ตาม คำว่า “รับสั่ง” เป็นคำที่ผู้ใช้ราชาศัพท์มักเข้าใจผิดโดยเติมราชาศัพท์ทรง เป็น “ทรงรับสั่ง” ซึ่งคลาดเคลื่อนจาก หลักการใช้ราชาศัพท์

คำสำคัญ: ราชาศัพท์, ทรง, นิทาน

Abstract

This research article aims to present the research results on the royal term “Song” in the Chinese tale “The Lifeless Empress”. Data were collected from the Thai-language edition of the selected international tales collection by Phon Pithaya (1963). This research analyzes the structural patterns of royal expressions that contain the royal term “Song” in the tale. Three structural patterns of royal expressions preceded by the royal term “Song” were identified: Structure 1) Song+Common Noun includes two types: 1.1 Song+Common Noun, and 1.2 Song+(Phra+Common Noun). Structure 2: Song+Common Verb includes 7 types: 2.1 Song+(Phra+Common Verb), 2.2 Song+(Common Verb+Adverb), 2.3 Song+(Auxiliary Verb+Common Verb); 2.4 Song+(Common Verb+Common Verb+Common Verb), 2.5 Song+(Auxiliary Verb+Common Verb+Common Verb+Phra+Common Verb), 2.6 Song+(Auxiliary Verb+Connector+Pronoun+Song+Phra+Common), and 2.7 Song+(Common Verb+Common Noun), and Structure 3: Song+Royal Verb. The use of the royal term “Song” in the Chinese tale “The Lifeless Empress” reflects a linguistic structure designed to distinguish between the language used when addressing the ruler of the empire and that used with common people. Language users can elevate their speech simply by adding the royal term “Song” before a noun, a common noun, or an auxiliary and common verb. Moreover, the term “Phra” appears in the structure Phra + Common Noun (e.g., Phranam) or Phra + Common Verb (e.g., Phrasuan). However, the term “Rapsang” is often misunderstood by users of royal language, who erroneously add the royal term “Song” to form Songrapsang - a construction that deviates from the accepted principles of royal language usage.

Keywords: Royal vocabulary, royal term “Song”, tale

1. บทนำ

ประเทศไทยมีวัฒนธรรมการใช้ภาษาตามมุมมองการแบ่งประเภทของคำตามระดับคำ การจัดระดับคำนี้เป็นไปเพื่อให้เลือกใช้ได้เหมาะสมตามวัยและสถานภาพของบุคคลที่ติดต่อสื่อสารระหว่างกันในสังคม (สุนันท์ อัญชลีบุญ, 2563, น. 119)

ราชาศัพท์ คือ แบบแผนทางภาษาที่สะท้อนให้เห็นโครงสร้างทางสังคมแบบมีลำดับชั้นและความแตกต่างทางสถานะของบุคคลในสังคมไทย ราชาศัพท์มีลักษณะการใช้วจนลีลาตายตัวแตกต่างจากภาษาทั่วไปด้วยความอลังการและความเก่าแก่ของภาษา (สุวดี นาสวัสดิ์ และกิงกาญจน์ เทพกาญจน์, 2560, น. 3) ราชาศัพท์ “ทรง” มีทั้งความหมายโดยตรงและใช้ประกอบหน้าคำต่าง ๆ ราชาศัพท์ที่มีคำว่า “ทรง” จึงมีโครงสร้างหลายหลายรูปแบบ

นิทานจีนเรื่องจักรพรรดิผู้ไม่มีวิญญาณเป็นนิทานเรื่องหนึ่งในหนังสือรวมนิทานเอกนานาชาติ โดย พร พิทยา (2506) ซึ่งระบุว่าเป็น “นิทานที่คัดสรรแล้ว จากนานาชาติ ให้คติชีวิต สอนใจ เด็กอ่านได้ ผู้ใหญ่อ่านดี” เป็นนิทานจีนที่ปรากฏราชาศัพท์อย่างชัดเจนตามสถานะของตัวละครที่เป็นพระราชินีหรือประมุขของจักรวรรดิซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะอันสะท้อนปฏิภาณของผู้เขียน ชวนให้อ่านสนุก น่าสนใจ และน่าติดตาม ทั้งปรากฏให้เห็นโครงสร้างของราชาศัพท์ที่ปรากฏคำว่าทรงหลากหลายโครงสร้าง โดยใช้ภาษาไทยเป็นเครื่องมือแสดงให้เห็นวัฒนธรรมด้านชนชั้นทางสังคมเช่นเดียวกับสังคมไทยซึ่งอยู่ร่วมทวีปคือทวีปเอเชีย

ทั้งเนื้อหาของนิทานจีนเรื่องจักรพรรดิผู้ไม่มีวิญญาณเกี่ยวข้องกับเวลาในการหลงเชื่อกลอุบาย แสดงถึงการได้รับผลจากการกระทำในอดีต นิทานเรื่องนี้ยังเป็นเครื่องมือในการสอนเด็ก ๆ เกี่ยวกับความฉลาดและไหวพริบในการรู้เท่าทันกลอุบาย นอกจากนี้ยังสะท้อนถึงความคิดสร้างสรรค์และความจินตนาการของคนจีนในยุคก่อน

ด้วยคุณค่าของนิทานจีนเรื่องจักรพรรดิผู้ไม่มีวิญญาณและความเป็นมาของราชาศัพท์ “ทรง” ซึ่งเป็นราชาศัพท์ไทยอันเป็นเครื่องมือแสดงให้เห็นวัฒนธรรมด้านชนชั้นทางสังคมที่มีร่วมกันระหว่างไทยกับจีน ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญที่จะศึกษาเรื่องราชาศัพท์ “ทรง” ในนิทานจีนเรื่องจักรพรรดิผู้ไม่มีวิญญาณ อันเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยเติมเต็มความรู้ด้านตัวอย่างของราชาศัพท์ที่ปรากฏในเรื่อง และเพื่อให้ผู้ที่สนใจศึกษาเกี่ยวกับราชาศัพท์ได้เข้าใจโครงสร้างของราชาศัพท์ “ทรง” ประกอบตัวอย่างกระแสความของเรื่องที่ปรากฏราชาศัพท์ “ทรง” อย่างชัดเจน ทั้งการวิเคราะห์นี้ช่วยให้เข้าใจลึกซึ้งถึงความหมายและความสำคัญของนิทานเรื่องนี้ในแง่มุมมองของการใช้ภาษาที่สะท้อนมุมมองความคิดอันแยบยลของนักประพันธ์ นอกจากนี้ยังเป็นการเปิดโอกาสให้ได้เรียนรู้เกี่ยวกับการรู้เท่าทันกลอุบายและวัฒนธรรมพื้นบ้านของจีนอีกด้วย

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์การใช้คำราชาศัพท์ ในนิทานจีนเรื่องจักรพรรดิผู้ไม่มีวิญญาณ ”ทรง“

3. วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาความรู้เกี่ยวกับราชาศัพท์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของระบบคำภาษาไทย
2. พิจารณาแหล่งข้อมูลที่ใช้สำนวนภาษาที่ปรากฏราชาศัพท์อย่างชัดเจน คือ นิทานจีนเรื่องจักรพรรดิผู้ไม่มีวิญญาณ ในหนังสือรวมนิทานเอกนานาชาติ โดย พร พิทยา (2506)
3. รวบรวมราชาศัพท์จากแหล่งข้อมูลทั้งหมดในตารางซึ่งเป็นเครื่องมือการวิจัย
4. วิเคราะห์โครงสร้างราชาศัพท์ “ทรง” โดยปรับแนวคิดเรื่องคำราชาศัพท์ จากประเด็นการแบ่งประเภทของคำตามระดับคำ ของ สุนันท์ อัญชลีกุล (2563, น. 120-125) ประเภทของคำและความหมายของคำตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) และชนิดของคำตามหนังสือบรรทัดฐานภาษาไทย เล่ม 3 (วิจิตร ณ ภาณุพงศ์ และอนันต์ เหล่าเลิศวรกุล, 2561, น. 16-65)
5. นำเสนอผลการวิจัยรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ประกอบตัวอย่าง

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

6. อภิปรายผลการวิจัยรูปแบบวิพากษ์ประกอบแหล่งข้อมูลสนับสนุนความคิดเกี่ยวกับราชาศัพท์

7. นำเสนอข้อเสนอแนะจากการวิจัยเกี่ยวกับราชาศัพท์ครั้งนี้พร้อมข้อเสนอการวิจัยเกี่ยวกับราชาศัพท์ในโอกาสต่อไปสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องต่อความรู้อย่างลึกซึ้ง

4. การทบทวนวรรณกรรม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) ให้รายละเอียดคำว่า “ทรง” เมื่อเป็นราชาศัพท์ ดังนี้

1. มีความหมายโดยตรง

1.1 เป็นกริยา มีความหมายว่า ชี เช่น ทรงม้า หมายถึง ชีม้า หรือ ทรงศร หมายถึง ถือศร

1.2 เป็นวิเศษณ์ ใช้เรียกสัตว์ทรงเลี้ยงที่ขึ้นระวางแล้ว เช่น ช้าง เรียกว่า ช้างทรง หรือ ม้า เรียกว่า ม้าทรง

2. ใช้ประกอบหน้าคำต่าง ๆ

2.1 ใช้ประกอบหน้านาม

2.1.1 ใช้ประกอบหน้านามบางคำแล้วหมายถึงกษัตริย์ เช่น พระทรงชัย หมายถึง กษัตริย์ หรือ พระทรงภพ หมายถึง กษัตริย์

2.1.2 ใช้ประกอบหน้านามที่เป็นพาหะหรืออาวุธของพระเป็นเจ้า หมายถึง พระเป็นเจ้านั้น ๆ เช่น ทรงพระโค หมายถึง พระอิศวร หรือ พระทรงหงส์ หมายถึง พระพรหม

2.1.3 ใช้ประกอบหน้านามราชาศัพท์ให้เป็นกริยาราชศัพท์ เช่น ทรงพระสรวล หรือ ทรงพระเมตตา

2.1.4 ใช้ประกอบหน้านามราชาศัพท์แล้วมีความหมายว่ามี เช่น ทรงพระปรีชาสามารถ หรือ ทรง

พระคุณ

2.2 ใช้ประกอบหน้ากริยาสامัญญ์ให้เป็นราชาศัพท์ เช่น ทราบ เป็น ทรงทราบ หรือ ยินดี เป็น ทรงยินดี

5. ผลการวิจัย

ผลการศึกษาเรื่องราชาศัพท์ “ทรง” ในนิทานจีนเรื่องจักรพรรดิผู้ไม่มีวิญญูณพบโครงสร้างถ้อยคำที่ใช้คำราชาศัพท์ประกอบหน้าคำ คำว่า “ทรง” จำนวน 3 โครงสร้าง ได้แก่ 1) ทรง + คำนามสามัญ 2) ทรง + คำกริยาสามัญญ์ และ 3) ทรง + คำกริยาราชศัพท์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ทรง + คำนามสามัญ

โครงสร้างราชาศัพท์ “ทรง” แบบ ทรง + คำนามสามัญ มีลักษณะโครงสร้าง 2 ลักษณะ ได้แก่ 1.1 ทรง + คำนามสามัญ และ 1.2 ทรง + พระ + คำนามสามัญ ดังนี้

1.1 ทรง + คำนามสามัญ

โครงสร้างราชาศัพท์ “ทรง” แบบ ทรง + คำนามสามัญ วิเคราะห์ได้ตามตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 โครงสร้างราชาศัพท์แบบ ทรง + คำนามสามัญ

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

คำราชาศัพท์ ประกอบหน้าคำ	คำนามสามัญ
ทรง	โสมนัส

ถ้อยคำ "ทรงโสมนัส" ในตารางที่ 1 อยู่ในโครงสร้างราชาศัพท์แบบ ทรง + คำนามสามัญ ซึ่งคำว่า "โสมนัส" เป็นคำนามสามัญ หมายถึง ความสุขใจ ความปลื้มปิติ ความเบิกบาน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556)

บริบทการใช้โครงสร้างราชาศัพท์แบบ ทรง + คำนามสามัญ ของคำว่า "ทรงโสมนัส" ในนิทานจีน เรื่องจักรพรรดิฉินที่หนึ่งไม่มีวิญญูณ มีดังตัวอย่างที่ 1 ต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1
พระเจ้ายวาทรงโสมนัสสนักหนา ส่วนชายชราเมื่อได้รับพระราชทานรางวัลแล้วก็หายหน้าไป (พร พิทยา, 2506, น. 10)

กระแสดูความในตัวอย่างที่ 1 ถ้อยคำว่า "ทรงโสมนัส" สะท้อนให้เห็นความรักและปรารถนาดีของพระเจ้ายวาทรงผู้ทรงเป็นจักรพรรดิฉินที่หนึ่งมีต่อพระนางเปาซุผู้ทรงเป็นขี้รักก่อนแต่งตั้งสถาปนาให้เธอเป็นจักรพรรดินี

1.2 ทรง + (พระ + คำนามสามัญ)

โครงสร้างราชาศัพท์ "ทรง" แบบ ทรง + (พระ + คำนามสามัญ) วิเคราะห์ได้ตามตารางที่ 2 ดังนี้
ตารางที่ 2 โครงสร้างราชาศัพท์แบบ ทรง + พระ + คำนามสามัญ

คำราชาศัพท์ ประกอบหน้าคำ	คำประกอบหน้าคำแสดง ความยกย่อง	คำนามสามัญ
ทรง	(พระ	นาม)

"ทรงพระนาม" ในตารางที่ 2 อยู่ในโครงสร้างราชาศัพท์แบบ ทรง + (พระ + คำนามสามัญ) ซึ่งคำว่า "นาม" เป็นคำนามสามัญ หมายถึง ชื่อ ราชาศัพท์ใช้ว่า พระนาม (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556)

บริบทการใช้โครงสร้างราชาศัพท์แบบ ทรง + (พระ + คำนามสามัญ) ของคำว่า "ทรงพระนาม" ในนิทานจีนเรื่องจักรพรรดิฉินที่หนึ่งไม่มีวิญญูณ มีดังตัวอย่างที่ 2 ต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 2
จักรพรรดิฉินผู้ทรงพระนามว่าพระเจ้ายวาทรงผู้ทรงผูกพันปฏิบัติรักใคร่หญิงสาวชาวชนบทผู้เลิศจาเมื่อนามเปาซุอย่างหลงใหล (พร พิทยา, 2506, น. 7)

กระแสดูความในตัวอย่างที่ 2 ถ้อยคำว่า "ทรงพระนาม" สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมการใช้ราชาศัพท์ซึ่งเป็นวัฒนธรรมไทยในการเล่าเรื่องราวที่มีฉากในจีนและตัวละครเป็นจักรพรรดิฉิน โดยปรากฏคำว่า "พระเจ้า" ก่อนหน้าคำนามวิสามัญแสดงชื่อบุคคลของจักรพรรดิฉิน คือ "ยวาท" เป็น "พระเจ้ายวาท"

2. ทรง + คำกริยาสามัญ

โครงสร้างราชาศัพท์ "ทรง" แบบ ทรง + คำกริยาสามัญ มีลักษณะโครงสร้าง 7 ลักษณะ ได้แก่ 2.1 ทรง + (พระ + คำกริยาสามัญ) 2.2 ทรง + (คำกริยาสามัญ + คำวิเศษณ์) 2.3 ทรง + (คำกริยานำ + คำกริยาสามัญ) 2.4

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ทรง + (คำกริยาสามัญ + คำกริยาสามัญ + คำกริยาสามัญ) 2.5 ทรง + (คำกริยานำ + คำกริยาสามัญ + พระ + คำนามสามัญ) 2.6 ทรง + (คำกริยานำ + คำเชื่อม + คำสรรพนาม + ทรง + พระ + คำกริยาสามัญ) และ 2.7 ทรง + (คำกริยาสามัญ + คำนามสามัญ) ดังนี้

2.1. ทรง + (พระ + คำกริยาสามัญ)

โครงสร้างราชาศัพท์ “ทรง” แบบ ทรง + (พระ + คำกริยาสามัญ) วิเคราะห์ได้ตามตารางที่ 3 ดังนี้

ตารางที่ 3 โครงสร้างราชาศัพท์แบบ ทรง + (พระ + คำกริยาสามัญ)

คำราชาศัพท์ ประกอบหน้าคำ	คำประกอบหน้าคำแสดง ความยกย่อง	คำนามสามัญ
ทรง	(พระ	สรवल)

“ทรงพระสรवल” ในตารางที่ 3 อยู่ในโครงสร้างราชาศัพท์แบบ ทรง + (พระ + คำกริยาสามัญ) ซึ่งคำว่า “สรवल” เป็นกริยาสามัญ หมายถึง หัวเราะ ราชาศัพท์ใช้ว่า ทรงพระสรवल (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556)

บริบทการใช้โครงสร้างราชาศัพท์แบบ ทรง + (พระ + คำกริยาสามัญ) ของคำว่า “ทรงพระสรवल” ในนิทานจีนเรื่องจักรพรรดิผู้มีวิญญูณ มีดังตัวอย่างที่ 3 ต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 3 จักรพรรดิไม่ได้ทรงพระสรवलเลย ไม่เคยแม้แต่ยิ้มเพียงเล็กน้อย (พร พิทยา, 2506, น. 7)
--

กระแสดูความในตัวอย่างที่ 3 ถ้อยคำว่า “ทรงพระสรवल” สะท้อนให้เห็นความรู้สึกของพระนางเปาซุผู้ทรงเป็นจักรพรรดินี ว่าไม่ทรงมีความสุขที่ได้รับการแต่งตั้งสถาปนาเปลี่ยนสถานะจากซุ้รักเป็นจักรพรรดินี

2.2 ทรง + (คำกริยาสามัญ + คำวิเศษณ์)

โครงสร้างราชาศัพท์ “ทรง” แบบ ทรง + (คำกริยาสามัญ + คำวิเศษณ์) วิเคราะห์ได้ตามตารางที่ 4 ดังนี้ ตารางที่ 4 โครงสร้างราชาศัพท์แบบ ทรง + (คำกริยาสามัญ + คำวิเศษณ์)

คำราชาศัพท์ ประกอบหน้าคำ	คำกริยาสามัญ	คำวิเศษณ์
ทรง	(เดิน	เล่น)

ถ้อยคำ “ทรงเดินเล่น” ในตารางที่ 4 อยู่ในโครงสร้างราชาศัพท์แบบ ทรง + (คำกริยาสามัญ + คำวิเศษณ์) ซึ่งคำว่า “เดิน” เป็นคำกริยากรรม หมายถึง ก้าวไปข้างหน้าหรือข้างหลังโดยสลับเท้าอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ร่างกายเคลื่อนที่ไป (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) และคำว่า “เล่น” เป็นคำวิเศษณ์ หมายถึง อาการที่ทำหรือพูดอย่างไม่เอาจริง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) ดังนั้น คำว่า “เดินเล่น” จึงหมายถึง ก้าวสลับเท้าไปข้างหน้าอย่างต่อเนื่องอย่างผ่อนคลาย

บริบทการใช้โครงสร้างราชาศัพท์แบบ ทรง + คำนามสามัญ + คำวิเศษณ์ ของคำว่า “ทรงเดินเล่น” ในนิทานจีนเรื่องจักรพรรดิผู้มีวิญญูณ มีดังตัวอย่างที่ 4 ต่อไปนี้

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ตัวอย่างที่ 4

ถ้าพระองค์ทรงปรารถนาให้พระนางเปาซูทรงพระสรวลแล้วไซ้ร ก็ขอให้จุดไฟในหอ
สัญญาณขึ้นพร้อมกัน ในคืนใดคืนหนึ่งก็ได้ ในขณะที่จักรพรรดิทรงเดินเล่นบนกำแพง
พระราชวัง (พร พิทยา, 2506, น.)

กระแสดูความในตัวอย่างที่ 4 ถ้อยคำว่า “ทรงเดินเล่น” สะท้อนให้เห็นกิจวัตรของพระนางเปาซูผู้ทรง
เป็นจักรพรรดินีผู้รักของพระเจ้ายววงผู้ทรงเป็นจักรพรรดิจีน ที่เป็นสถานการณ์สำคัญของเรื่องราวกลอุบายของชาย
ชาวจีนซึ่งเป็นบิดาของอดีตจักรพรรดิที่เคียดแค้นพระเจ้ายววงเนรเทศไปจากพระราชวัง เพื่อแต่งตั้งพระนางเปาซูขึ้นเป็น
จักรพรรดินีพระองค์ใหม่

2.3 ทรง + (คำกริยานำ + คำกริยาสามัญ)

โครงสร้างราชาศัพท์ “ทรง” แบบ ทรง + (คำกริยานำ + คำกริยาสามัญ) วิเคราะห์ได้ตามตารางที่ 5
ดังนี้

ตารางที่ 5 โครงสร้างราชาศัพท์แบบ ทรง + (คำกริยานำ + คำกริยาสามัญ)

คำราชาศัพท์	คำกริยานำ	คำกริยาสามัญ
ประกอบหน้าคำ		
ทรง	(พยายาม	กระทำ)

ถ้อยคำ “ทรงพยายาม” ในตารางที่ 5 อยู่ในโครงสร้างราชาศัพท์แบบ ทรง + (คำกริยานำ + คำกริยา
สามัญ) ซึ่งคำว่า “พยายาม” เป็นคำกริยานำ หมายถึง ทำโดยมานะบากบั่น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) และคำว่า
“กระทำ” เป็นคำกริยากรรม หมายถึง ทำ จัดแจง ปรงขึ้น สร้างขึ้น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) ดังนั้น คำว่า
“พยายามกระทำ” จึงหมายถึง ทำโดยมานะบากบั่น

บริบทการใช้โครงสร้างราชาศัพท์แบบ ทรง + (คำกริยานำ + คำกริยาสามัญ) ของคำว่า “ทรง
พยายามกระทำ” ในนิทานจีนเรื่องจักรพรรดินีผู้ไม่มีวิญญาณ มีดังตัวอย่างที่ 5 ต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 5

นั่นคือสาเหตุสำคัญอันพระเจ้ากรุงจีนพระองค์นี้มีได้นั่งนอนพระทัย ได้ทรงพยายาม
กระทำทุกอย่างในทางที่จะทำให้จักรพรรดินีทรงพระสรวล (พร พิทยา, 2506, น. 8)

กระแสดูความในตัวอย่างที่ 5 ถ้อยคำว่า “ทรงพยายามกระทำ” สะท้อนให้เห็นความมานะบากบั่นของ
พระเจ้ายววงผู้ทรงเป็นจักรพรรดิจีนที่จะทำให้พระนางเปาซูผู้ซึ่งได้รับการแต่งตั้งสถาปนาเป็นจักรพรรดินีทรงพระ
สรวล

อย่างไรก็ตาม คำว่า “กระทำ” ในบริบทดังกล่าวเป็นคำกริยากรรม หากพิจารณาโดยละเอียด อาจ
อยู่ในโครงสร้างแบบ ทรง + (คำกริยานำ + คำกริยาสามัญ + คำบอกจำนวน + คำลักษณนาม) ตามตารางที่ 6 ดังนี้
ตารางที่ 6 โครงสร้างราชาศัพท์แบบ ทรง + (คำกริยานำ + คำกริยาสามัญ + คำบอกจำนวน + คำลักษณนาม)

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

คำราชาศัพท์ ประกอบหน้าคำ	คำกริยานำ	คำกริยานำ	คำบอกจำนวน	คำลักษณนาม
ทรง	(พยายาม	กระทำ	ทุก	อย่าง)

2.4 ทรง + (คำกริยาสามัญ + คำกริยาสามัญ + คำกริยาสามัญ)

โครงสร้างราชาศัพท์ “ทรง” แบบ ทรง + (คำกริยาสามัญ + คำกริยาสามัญ + คำกริยาสามัญ)

วิเคราะห์ได้ตามตารางที่ 7 ดังนี้

ตารางที่ 7 โครงสร้างราชาศัพท์แบบ ทรง + (คำกริยาสามัญ + คำกริยาสามัญ + คำกริยาสามัญ)

คำราชาศัพท์ ประกอบหน้าคำ	คำกริยาสามัญ	คำกริยาสามัญ	คำกริยาสามัญ
ทรง	(ผูกพัน	ปฏิบัติ	รักใคร่)

ถ้อยคำ “ทรงผูกพันปฏิบัติรักใคร่” ในตารางที่ 7 อยู่ในโครงสร้างราชาศัพท์แบบ ทรง + (คำกริยาสามัญ + คำกริยาสามัญ + คำกริยาสามัญ) ซึ่งคำว่า “ผูกพัน” เป็นคำกริยากรรม หมายถึง มีความเป็นห่วงกังวล เพราะรักใคร่ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) คำว่า “ปฏิบัติ” เป็นคำกริยากรรม หมายถึง ผูกพัน, รักใคร่ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) และคำว่า “รักใคร่” เป็นคำกริยากรรม หมายถึง รัก (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) ดังนั้น คำว่า “ผูกพันปฏิบัติรักใคร่” จึงหมายถึง ห่วงกังวลเพราะรัก (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556)

บริบทการใช้โครงสร้างราชาศัพท์แบบ ทรง + (คำกริยาสามัญ + คำกริยาสามัญ + คำกริยาสามัญ) ของคำว่า “ทรงผูกพันปฏิบัติรักใคร่” ในนิทานจีนเรื่องจักรพรรดิฉินที่หนึ่งไม่มีวิญญูณ มีดังตัวอย่างที่ 6 ต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 6

จักรพรรดิฉินผู้ทรงพระนามว่าพระเจ้ายุวฉินทรงผูกพันปฏิบัติรักใคร่หญิงสาว
ชาวชนบทผู้เลิศจาเมืองเปาซุอย่างหลงใหล (พร พิทยา, 2506, น. 7)

กระแสดูความในตัวอย่างที่ 6 ถ้อยคำว่า “ทรงผูกพันปฏิบัติรักใคร่” สะท้อนให้เห็นความรักความผูกพันของพระเจ้ายุวฉินผู้ทรงเป็นจักรพรรดิฉินที่หนึ่งที่มีต่อพระนางเปาซุผู้ทรงได้รับการแต่งตั้งสถาปนาเป็นจักรพรรดิฉิน ซึ่งความผูกพันปฏิบัติรักใคร่เป็นสภาพสัจยชาติญาณทั่วไปของมนุษย์

อย่างไรก็ตาม คำว่า “ผูกพัน” คำว่า “ปฏิบัติ” และคำว่า “รักใคร่” ในบริบทดังกล่าวเป็นคำกริยากรรม หากพิจารณาโดยละเอียด อาจอยู่ในโครงสร้างแบบ ทรง + (คำกริยาสามัญ + คำกริยาสามัญ + คำกริยาสามัญ + คำนามสามัญ) ดังนี้

ตารางที่ 8 โครงสร้างราชาศัพท์แบบ ทรง + (คำกริยานำ + คำกริยาสามัญ + คำบอกจำนวน + คำลักษณนาม)

คำราชาศัพท์ ประกอบหน้าคำ	คำกริยาสามัญ	คำกริยาสามัญ	คำกริยาสามัญ	คำนามสามัญ
ทรง	(ผูกพัน	ปฏิบัติ	รักใคร่	หญิงสาว)

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

2.5 ทรง + (คำกริยานำ + คำกริยาสามัญ + พระ + คำนามสามัญ)

โครงสร้างราชาศัพท์ ทรง + (คำกริยานำ + คำกริยาสามัญ + พระ + คำนามสามัญ) วิเคราะห์ได้ตามตารางที่ 9 ดังนี้

ตารางที่ 9 โครงสร้างราชาศัพท์แบบ ทรง + (คำกริยานำ + คำกริยาสามัญ + พระ + คำนามสามัญ)

คำราชาศัพท์ประกอบหน้าคำ	คำกริยานำ	คำกริยาสามัญ	คำประกอบหน้าคำแสดงความยกย่อง	คำนามสามัญ
ทรง	(ซึ่ง	ทำลาย	พระ	ชนม์)

ถ้อยคำ "ทรงซึ่งทำลายพระชนม์" ในตารางที่ 9 อยู่ในโครงสร้างราชาศัพท์แบบ ทรง + (คำกริยานำ + คำกริยาสามัญ + พระ + คำนามสามัญ) ซึ่งคำว่า "ซึ่ง" เป็นคำกริยานำ หมายถึง แยก (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) และคำว่า "ทำลาย" เป็นคำกริยากรรม หมายถึง ทำให้หมดสิ้นไป (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) ดังนั้น คำว่า "ซึ่งทำลาย" จึงหมายถึง แยกกระทำบางอย่างขึ้นก่อนที่จะกระทำอีกอย่าง ส่วนคำว่า "ชนม์" เป็นคำนามสามัญ หมายถึง การเกิด (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) "ทรงซึ่งทำลายพระชนม์" จึงหมายถึง แยกปลงพระชนม์ก่อนการอื่น

บริบทการใช้โครงสร้างราชาศัพท์แบบ ทรง + (คำกริยานำ + คำกริยาสามัญ + พระ + คำนามสามัญ) ของคำว่า "ทรงซึ่งทำลายพระชนม์" ในนิทานจีนเรื่องจักรพรรดิผู้ไม่มีวิญญาณ มีดังตัวอย่างที่ 7 ต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 7

ศัตรูร้ายช่วยกันค้นหาพระนางเปาซุเพื่อปลงพระชนม์ และคนเหล่านั้นก็ได้พบแต่ "จักรพรรดิผู้ไม่มีวิญญาณ" ซึ่งบัดนี้ไม่มีวิญญาณจริง ๆ เพราะพระองค์ทรงซึ่งทำลายพระชนม์เสียก่อนโดยใช้เชือกผูกมัดพระคอ (พร พิทยา, 2506, น. 11)

กระแสดราม่าในตัวอย่างที่ 7 ถ้อยคำว่า "ทรงซึ่งทำลายพระชนม์" สะท้อนให้เห็นความรู้เท่าทันกลอุบายของพระนางเปาซุผู้ทรงเป็นจักรพรรดิผู้รักของพระเจ้ายววงผู้ทรงเป็นจักรพรรดิจีน ว่าจะทรงถูกปลงพระชนม์โดยแผนการของชายชราผู้ซึ่งเป็นบิดาของอดีตจักรพรรดิ จึง "ทรงซึ่งทำลายพระชนม์" ของพระองค์เอง

2.6 ทรง + (คำกริยานำ + คำเชื่อม + คำสรรพนาม + ทรง + พระ + คำกริยาสามัญ)

โครงสร้างราชาศัพท์ ทรง + (คำกริยานำ + คำเชื่อม + คำสรรพนาม + ทรง + พระ + คำกริยาสามัญ) วิเคราะห์ได้ตามตารางที่ 10 ดังนี้

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ตารางที่ 10 โครงสร้างราชาศัพท์แบบ ทรง + (คำกริยานำ + คำเชื่อม + คำสรรพนาม + ทรง + พระ + คำกริยาสามัญ)

คำราชาศัพท์	คำกริยานำ	คำเชื่อม	คำสรรพนาม	คำราชาศัพท์	คำประกอบหน้าคำ	คำกริยาสามัญ
ทรง	ปรารถนา	ให้	พระนางเปาซู	ทรง	พระ	สรวล

“ทรงปรารถนาให้พระนางเปาซูทรงพระสรวล” ในตารางที่ 10 อยู่ในโครงสร้างราชาศัพท์ ทรง + (คำกริยานำ + คำเชื่อม + คำสรรพนาม + ทรง + พระ + คำกริยาสามัญ) ซึ่งคำว่า “ปรารถนา” เป็นคำกริยานำ หมายถึง มุ่งหมาย อยากได้ ต้องการ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) ซึ่งตามบริบทเป็นความปรารถนาต่อบุคคลอื่นจึงทำให้มีโครงสร้างการใช้คำว่า “ทรง” มีขนาดยาวและซับซ้อน

บริบทการใช้โครงสร้างราชาศัพท์แบบ ทรง + (คำกริยานำ + คำเชื่อม + คำสรรพนาม + ทรง + พระ + คำกริยาสามัญ) ของถ้อยคำ “ทรงปรารถนาให้พระนางเปาซูทรงพระสรวล” ในนิทานจีนเรื่องจักรพรรดิผู้ไม่มีวิญญาณ มีดังตัวอย่างที่ 8 ต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 8

ถ้าพระองค์ทรงปรารถนาให้พระนางเปาซูทรงพระสรวลแล้วไซ้ร้ ก็ขอให้จุดไฟในหอสัญญาณขึ้นพร้อมกัน (พร พินยา, 2506, น. 9)

กระแสดูความในตัวอย่างที่ 8 ถ้อยคำ “ทรงปรารถนาให้พระนางเปาซูทรงพระสรวล” สะท้อนให้เห็นความมุ่งหมายของพระเจ้ายว่งผู้ทรงเป็นจักรพรรดิจีนที่ทรงบากบั่นหาวิธีให้พระนางเปาซูผู้ทรงเป็นจักรพรรดินิซุรักทรงพระสรวล

2.7 ทรง + (คำกริยาสามัญ + คำนามสามัญ)

โครงสร้างราชาศัพท์ ทรง + (คำกริยาสามัญ + คำนามสามัญ) วิเคราะห์ได้ตามตารางที่ 11 ดังนี้ ตารางที่ 11 โครงสร้างราชาศัพท์แบบ ทรง + (คำกริยาสามัญ + คำนามสามัญ)

คำราชาศัพท์	คำกริยาสามัญ	คำนามสามัญ
ประกอบหน้าคำ		
ทรง	(ให้	ความรู้)

“ทรงให้ความรู้” ในตารางที่ 11 อยู่ในโครงสร้างราชาศัพท์แบบ ทรง + (คำกริยาสามัญ + คำนามสามัญ) ซึ่งคำว่า “ให้” เป็นกริยาสามัญ หมายถึง มอบ เช่น ให้ช่อดอกไม้เป็นรางวัล (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) และคำว่า “ความรู้” เป็นคำอาการนาม หมายถึง ความเข้าใจ

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

บริบทการใช้โครงสร้างราชาศัพท์แบบ ทรง + คำกริยาสามัญ + คำนามสามัญ ของคำว่า “ทรงให้ความรู้” ในนิทานจีนเรื่องจักรพรรดิผู้ไม่มีวิญญูณ มีดังตัวอย่างที่ 6 ต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 9

พระเจ้ายูวางจึงทรงให้ความรู้ แก่ชายชราว่า ถ้าจุดไฟในหอสัญญาณไฟเมื่อใดก็หมายความว่า อนารยชนคนป่าเถื่อนทางตะวันตกมาโจมตี (พร พิทยา, 2506, น. 8)

กระแสดูแลในตัวอย่างที่ 9 ถ้อยคำว่า “ทรงให้ความรู้” สะท้อนให้เห็นความแยบยลของชายชราที่ลวงให้พระเจ้ายูวางผู้ทรงเป็นจักรพรรดิจินบอกวิธีที่จะนำไปสู่การปลงพระชนม์ของพระองค์เองรวมไปถึงพระนางเปาซุผู้ทรงเป็นจักรพรรดินิผู้รักของพระองค์

อย่างไรก็ตาม คำว่า “ให้” ในบริบทดังกล่าวเป็นคำกริยาทวิกรรม หากพิจารณาโดยละเอียด อาจอยู่ในโครงสร้างแบบ ทรง + คำกริยาสามัญ + คำนามสามัญ + คำบุพบท + คำนามสามัญ ดังนี้

ตารางที่ 12 โครงสร้างราชาศัพท์แบบ ทรง + คำกริยาสามัญ + คำนามสามัญ + คำบุพบท + คำนามสามัญ

คำราชาศัพท์ประกอบหน้าคำ	คำกริยาสามัญ	คำนามสามัญ	คำบุพบท	คำนามสามัญ
ทรง	ให้	ความรู้	แก่	ชายชรา

3. ทรง + คำกริยาราชศัพท์

โครงสร้างราชาศัพท์ “ทรง” แบบ ทรง + คำกริยาสามัญ มีลักษณะโครงสร้าง 1 ลักษณะ ได้แก่ ทรง + คำกริยาราชศัพท์ ดังนี้

ตารางที่ 13 โครงสร้างราชาศัพท์แบบ ทรง + คำกริยาราชศัพท์

คำราชาศัพท์ประกอบหน้าคำ	คำกริยาราชศัพท์
ทรง	รับสั่ง

“ทรงรับสั่ง” ในตารางที่ 13 อยู่ในโครงสร้างราชาศัพท์แบบ ทรง + คำกริยาราชศัพท์ ซึ่งคำว่า “รับสั่ง” เป็นคำกริยาราชศัพท์ หมายถึง พูด บอก สั่ง (ใช้แก่เจ้านาย) เช่น ท่านรับสั่งให้หา (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556)

บริบทการใช้โครงสร้างราชาศัพท์แบบ ทรง + คำกริยาราชศัพท์ ของคำว่า “ทรงรับสั่ง” ในนิทานจีนเรื่องจักรพรรดิผู้ไม่มีวิญญูณ มีดังตัวอย่างที่ 10 ต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 10

พระเจ้ายูวางก็ทรงรับสั่งว่า ยินดีปฏิบัติตามความปรารถนาของชายชราทุกประการ (พร พิทยา, 2506, น. 9)

กระแสดูแลในตัวอย่างที่ 10 ถ้อยคำว่า “ทรงรับสั่ง” สะท้อนให้เห็นว่าพระเจ้ายูวางผู้ทรงเป็นจักรพรรดิจินยินดีที่จะทรงทำทุกอย่างให้พระนางเปาซุผู้ทรงเป็นจักรพรรดินิผู้รักทรงพระสรวล กระทั่งเปลื้องปล้ำถูกปลงพระชนม์

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

อย่างไรก็ตาม คำว่า "รับสั่ง" เป็นคำกริยาราชศัพท์ จึงไม่ต้องใช้คำราชาศัพท์ประกอบหน้าคำว่า "ทรง"

6. สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบรูปแบบโครงสร้างถ้อยคำที่ใช้คำราชาศัพท์ประกอบหน้าคำ คำว่า "ทรง" จำนวน 3 โครงสร้าง ได้แก่ โครงสร้างที่ 1) ทรง + คำนามสามัญ ซึ่งมีลักษณะโครงสร้าง 2 ลักษณะ ได้แก่ 1.1) ทรง + คำนามสามัญ และ 1.2) ทรง + (พระ + คำนามสามัญ) โครงสร้างที่ 2) ทรง + คำกริยาสามัญ ซึ่งมีลักษณะโครงสร้าง 7 ลักษณะ ได้แก่ 2.1 ทรง + (พระ + คำกริยาสามัญ) 2.2 ทรง + (คำกริยาสามัญ + คำวิเศษณ์) 2.3 ทรง + (คำกริยานำ + คำกริยาสามัญ) 2.4 ทรง + (คำกริยาสามัญ + คำกริยาสามัญ + คำกริยาสามัญ) 2.5 ทรง + (คำกริยานำ + คำกริยาสามัญ + พระ + คำนามสามัญ) 2.6 ทรง + (คำกริยานำ + คำเชื่อม + คำสรรพนาม + ทรง + พระ + คำกริยาสามัญ) และ 2.7 ทรง + (คำกริยาสามัญ + คำนามสามัญ) และโครงสร้างที่ 3) ทรง + คำกริยาราชศัพท์

7. อภิปรายผลการวิจัย

การใช้ราชาศัพท์ "ทรง" ในนิทานจีนเรื่องจักรพรรดิผู้ไม่มีวิญญาณสะท้อนให้เห็นโครงสร้างการใช้ถ้อยคำเพื่อแสดงความแตกต่างระหว่างระดับภาษาที่ใช้กับประมุขของจักรวรรดิกับภาษาที่ใช้กับสามัญชน ผู้ใช้ภาษาปรับระดับภาษาได้เพียงเพิ่มราชาศัพท์ "ทรง" หน้าคำนามหรือหน้าคำนามสามัญหรือคำกริยานำและคำกริยาสามัญ รวมถึงปรากฏคำว่า "พระ" ในโครงสร้าง "พระ + คำนามสามัญ" เช่น พระนาม หรือ "พระ + กริยาสามัญ" เช่น พระสรวล

อย่างไรก็ตาม คำว่า "รับสั่ง" เป็นคำที่ผู้ใช้ราชาศัพท์มักเข้าใจผิดโดยเติมราชาศัพท์ทรง เป็น "ทรงรับสั่ง" ซึ่งคลาดเคลื่อนจากหลักการใช้ราชาศัพท์ ดังพิจารณาได้จากการการวิจัยเรื่อง ปริณิเทศหมายรับสั่ง: สมัยกรุงธนบุรีและสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 3 (ภคภต เทียมทัน, 2562, น. 100-122) ที่ใช้ถ้อยคำ "รับสั่ง" โดยไม่ปรากฏราชาศัพท์ "ทรง" เลยทั้งโครงสร้างคำนามและโครงสร้างคำกริยา ดังตัวอย่างต่อไปนี้

โครงสร้างคำนาม	โครงสร้างคำกริยา
หมายรับสั่ง	รับสั่ง
ผู้รับสั่ง	ตามรับสั่ง
ผู้รับรับสั่ง	

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 ข้อเสนอแนะทั่วไป

เนื่องจากนิทานจีนเรื่องจักรพรรดิผู้ไม่มีวิญญาณเป็นนิทานเรื่องหนึ่งในหนังสือรวมนิทานเอกราชชาติ โดย พร พทยา (2506) จึงปะปนอยู่กับนิทานเรื่องอื่น ๆ ที่ตัวละครไม่ได้เป็นพระราชินีหรือประมุขของจักรวรรดิ

จึงไม่เคร่งครัดการใช้ราชาศัพท์ จึงเป็นเหตุให้ตั้งข้อสังเกตการใช้ราชาศัพท์ที่คลาดเคลื่อนไปจากหลักเกณฑ์การใช้ราชาศัพท์ที่ได้เป็นอย่างดี จึงอาจเป็นแนวทางการคัดเลือกแหล่งข้อมูลเพื่อการศึกษาพิจารณาข้อสังเกตการใช้ราชาศัพท์ลักษณะดังกล่าว

8.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

เนื่องจากบทความเรื่องราชาศัพท์ “ ทรง ” ในนิทานจีนเรื่องจักรพรรดิผู่ยไม่มีวิญญูณ ศึกษาเพียงโครงสร้างราชาศัพท์ “ ทรง ” ซึ่งเป็นได้ทั้งคำกริยา คำวิเศษณ์ และคำประกอบหน้าคำนามหรือคำกริยา ซึ่งคำประกอบหน้า ยังมีคำว่า “ พระบรม ” รวมถึงคำว่า “ พระราช ” จึงอาจพิจารณาศึกษาโครงสร้างราชาศัพท์ของคำประกอบหน้าดังกล่าว อันจะแสดงให้เห็นข้อสังเกตบางประการที่น่าสนใจได้

เอกสารอ้างอิง

- พร พิตยา. (2506). ตาเถรล่องหน ใน รวมนิทานเอกนานาชาติ โดย พร พิตยา. พระนคร: อมรการพิมพ์.
- ภคกต เทียมทัน. (2562). ปรีเฉทหมายรับสั่ง: สมัยกรุงธนบุรีและสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 3. วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 41(2), 100-122.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2544. กรุงเทพฯ: นานมี บุ๊คส์พับลิเคชันส์.
- สุนันท์ อัญชลีกุล, (2563). ระบบคำภาษาไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวดี นาสวัสดิ์ และกิงกาญจน์ เทพกาญจน์. (2560). การให้เกียรติที่สะท้อนผ่านคำขึ้นต้นและคำลงท้ายในการกราบบังคมทูลต่อพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ในราชาศัพท์ไทย, วารสารพัฒนบริหารศาสตร์, 57(1), 1-35.

บทบาทการบริหารจัดการโรงเรียนเบาหวานคนารามของพระคิลานุปัฏฐาก :
การประยุกต์ใช้หลักธรรมอิทธิบาท 4 เพื่อสร้างสุขภาวะอย่างยั่งยืน
The role of the management of Kanaram Diabetes School by
PhraKilanupatthaka : Applying The Four Bases of
Spiritual Power to create sustainable health

อโนทัย ฝ้ายขาว พระปลัดฮอนด้า วาสทโท

Anothai Faikaow PhraPaladHonda Vatasattdho

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Faculty of Education Mahachulalongkornrajavidyalaya University, khonkaen Campus

Corresponding Author E-mail: anothaif@gmail.com

บทคัดย่อ

ในยุคปัจจุบัน ปัญหาโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (Non-Communicable Diseases : NCDs) โดยเฉพาะโรคเบาหวาน ได้ทวีความรุนแรงขึ้นอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นภาระสุขภาพสำคัญระดับโลก ไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนทั่วไป หากยังลุกลามมาถึงกลุ่มพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ซึ่งแม้จะดำรงชีวิตอย่างเรียบง่าย แต่กลับต้องเผชิญกับข้อจำกัดในการดูแลสุขภาพของตนเองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ สถานการณ์ดังกล่าวนำไปสู่ความจำเป็นในการบูรณาการความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในทุกภาคส่วน โดยเฉพาะการเสริมสร้างบทบาทของ “วัด” ให้เป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ด้านสุขภาวะ (Health Literacy Center) สำหรับพระสงฆ์และชุมชน

บทความวิชาการฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์บทบาทของ “พระคิลานุปัฏฐาก” หรือพระอาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัด (อสว.) ในการบริหารจัดการ “โรงเรียนเบาหวานคนาราม” ซึ่งเป็นนวัตกรรมสุขภาพที่ขับเคลื่อนภายใต้แนวคิด “พระดูแลพระ ประชาชนร่วมอุปัฏฐาก” โดยเน้นการประยุกต์ใช้หลักธรรมอิทธิบาท 4 ได้แก่ ฉันทะ (ความพอใจในงานที่ทำ) วิริยะ (ความเพียรพยายาม) จิตตะ (ความใส่ใจในภารกิจ) และ วิมังสา (การพิจารณาปัญญาดูแล) มาเป็นกรอบแนวคิดหลักในการบริหารจัดการ ซึ่งช่วยสร้างแรงจูงใจจากภายใน ส่งเสริมการมีส่วนร่วม และพัฒนาองค์ความรู้ด้านสุขภาวะในวัดอย่างยั่งยืน

จากการวิเคราะห์เชิงวิชาการพบว่า หลักธรรมในพระพุทธศาสนา ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงในขอบเขตของจริยธรรมหรือธรรมะสำหรับการปฏิบัติเท่านั้น แต่ยังสามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือเชิงกลยุทธ์ในการบริหารจัดการชุมชนสุขภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพ พระคิลานุปัฏฐากจึงไม่ใช่เพียงผู้ให้คำปรึกษาด้านสุขภาพแก่พระสงฆ์และประชาชนในวัดเท่านั้น แต่ยังเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ผู้จัดการระบบสุขภาวะและสะพานเชื่อมโยงภาคีเครือข่ายให้ขับเคลื่อนงานสุขภาพอย่างสอดคล้องกับบริบทของวัดและชุมชนได้อย่างแท้จริง

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

คำสำคัญ : พระคิลานุปัฏฐาก, โรงเรียนเบาหวานคณาราม, อิทธิบาท 4, วัดส่งเสริมสุขภาพ, การบริหารจัดการทางพระพุทธศาสนา

Abstract

In today's global context, non-communicable diseases (NCDs) particularly diabetes have emerged as a major public health challenge. This crisis does not spare even the monastic community, which, despite its disciplined and minimalist lifestyle, faces limitations in personal healthcare management. In response to this growing concern, the integration of multi-sectoral collaboration has become imperative. One innovative approach is the transformation of Buddhist temples into community health learning centers, where monks play a central role in promoting holistic wellness.

This academic article aims to explore the role of Phra Kilanupatthaka (Buddhist monastic health volunteers) in managing the "Diabetes School in Temples" (Rong Rian Bao-wan Khanaram), a grassroots public health initiative guided by the principle "Monks care for monks; laypeople support monks with compassion." The study focuses on the application of the Four Bases of Spiritual Power (Bases of Spiritual Power) Chanda (will), Viriya (effort), Citta (mindfulness), and Vimamsa (investigation) as a Buddhist framework for management and sustainable engagement.

Findings indicate that Buddhist principles are not merely ethical teachings but can serve as effective strategies in community health governance. The Phra Kilanupatthaka assumes multifaceted leadership roles as a spiritual guide, wellness manager, and collaborator bridging networks to foster an integrated temple-based health system. The integration of spiritual leadership with community wellness presents a transformative model of Buddhist educational administration in response to modern public health crises.

Keywords : Phra Kilanupatthaka, Kanaram Diabetes School, Four Bases of Spiritual Power, Health Promotion Temple, Buddhist Educational Administration

บทนำ

ในยุคปัจจุบัน ปัญหาโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (Non-Communicable Diseases: NCDs) ได้กลายเป็นภัยคุกคามต่อสุขภาพของประชากรทั่วโลก โดยเฉพาะโรคเบาหวาน ซึ่งองค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 2022) รายงานว่าเป็นสาเหตุการเสียชีวิตอันดับต้น ๆ ของโลก และมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในปี 2564 มีผู้เสียชีวิตจากโรคเบาหวานประมาณ 1.5 ล้านคนทั่วโลก ปัญหานี้มิได้จำกัดเฉพาะประชาชนทั่วไป แต่ยังส่งผล

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

กระทบต่อพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ซึ่งดำรงชีวิตอยู่ภายใต้ข้อจำกัดของพระวินัย โดยเฉพาะในเรื่องอาหารที่ได้รับจากการบิณฑบาต การเคลื่อนไหวร่างกายที่จำกัด และการเข้าถึงบริการสุขภาพที่ไม่ทั่วถึง (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2565) ด้วยข้อจำกัดเชิงวัตรปฏิบัติดังกล่าว พระสงฆ์จึงกลายเป็นกลุ่มเสี่ยงต่อการเจ็บป่วยด้วยโรคเบาหวาน และโรคไม่ติดต่อเรื้อรังอื่น ๆ อย่างน่าเป็นห่วง โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ซึ่งมีจำนวนพระสงฆ์มากและมักประสบปัญหาด้านสุขภาพในอัตราสูง จากข้อมูลผลการคัดกรองสุขภาพพระสงฆ์ในพื้นที่เขตสุขภาพที่ 7 พบว่า พระสงฆ์มีภาวะน้ำตาลในเลือดสูงในอัตราที่น่ากังวล และยังมีแนวโน้มพฤติกรรมสุขภาพที่ไม่เหมาะสมเพิ่มขึ้น ในขณะที่ภาครัฐและภาควิชาชีพสุขภาพต่างพยายามแสวงหานวัตกรรมในการจัดการกับปัญหา NCDs การริเริ่มใช้ “วัด” ซึ่งเป็นศูนย์รวมศรัทธาและศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนมาเป็นฐานปฏิบัติการด้านสุขภาพ ถือเป็นแนวทางที่มีความเป็นไปได้สูง โดยเฉพาะในภูมิภาคอีสานที่วัดยังคงมีบทบาทสำคัญในวิถีชีวิตของประชาชน แนวคิด “โรงเรียนเบาหวานคณาราม” จึงถือกำเนิดขึ้นในฐานะนวัตกรรมสุขภาพแบบมีส่วนร่วมที่บูรณาการพุทธธรรมกับหลักวิทยาศาสตร์สุขภาพ โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการส่งเสริมสุขภาพแบบองค์รวม ทั้งในมิติของกาย ใจ และจิตวิญญาณ

พระคิลานุปัฏฐาก หรือพระอาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัด (อสว.) จึงมีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการโรงเรียนเบาหวานคณารามให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม โดยมีไม่เพียงผู้เผยแพร่ความรู้ด้านสุขภาพ แต่ยังเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ผู้จัดการกิจกรรมสุขภาพ และผู้ประสานความร่วมมือกับเครือข่ายด้านสุขภาพในชุมชน บทบาทนี้ต้องอาศัยศักยภาพทั้งภายในและภายนอก ตลอดจนแนวคิดการบริหารที่สอดคล้องกับบริบททางศาสนาและวัฒนธรรม หลักธรรมอริยบท 4 ได้แก่ ฉันทะ (ความพอใจในงาน), วิริยะ (ความเพียร), จิตตะ (ความตั้งใจ), และวิมังสา (การไตร่ตรองใคร่ครวญ) เป็นหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่มีศักยภาพในการประยุกต์ใช้เป็นแนวทางการบริหารจัดการเชิงคุณธรรม เพื่อเสริมสร้างพลังภายในและเป็นแรงขับเคลื่อนให้กับพระคิลานุปัฏฐากในการกิจด้านสุขภาพ หลักธรรมเหล่านี้มีไม่เพียงคำสอนทางศีลธรรม แต่ยังสามารถพัฒนาเป็น “เครื่องมือทางบริหาร” ที่ช่วยให้เกิดการจัดการที่มีประสิทธิภาพ ยั่งยืน และสมดุล

ดังนั้น การศึกษาบทบาทการบริหารจัดการโรงเรียนเบาหวานคณารามโดยพระคิลานุปัฏฐาก ภายใต้การประยุกต์ใช้หลักธรรมอริยบท 4 จึงเป็นการเปิดมิติใหม่ของการจัดการสุขภาพในวัด ที่บูรณาการหลักการพุทธธรรมเข้ากับภารกิจทางสุขภาพ เป็นการสร้างรูปแบบของ “พุทธนวัตกรรมทางการศึกษา” ที่ไม่เพียงตอบสนองต่อปัญหาสาธารณสุขของพระสงฆ์และชุมชนเท่านั้น แต่ยังเป็นการส่งเสริมให้พระสงฆ์ได้ปฏิบัติศาสนกิจอย่างมีคุณภาพชีวิตและศักดิ์ศรีอย่างยั่งยืนในระยะยาวอีกด้วย

การดำเนินงานโรงเรียนเบาหวานคณารามโดยพระคิลานุปัฏฐากในพื้นที่เขตสุขภาพที่ 7 เป็นรูปแบบของการส่งเสริมสุขภาพที่บูรณาการวิถีพุทธกับการบริหารจัดการสมัยใหม่ โดยเฉพาะการประยุกต์ใช้ “หลักธรรมอริยบท 4” เข้ากับแนวคิดเรื่องสุขภาพองค์รวมและการเรียนรู้ตลอดชีวิตในวัด ซึ่งถือเป็นพุทธนวัตกรรมทางการศึกษาอย่างแท้จริง เพื่อให้เข้าใจแนวคิดดังกล่าวอย่างลึกซึ้ง การทบทวนวรรณกรรมจึงครอบคลุมใน หัวข้อสำคัญ ได้แก่ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ตัวอย่างงานศึกษาที่ผ่านมา และกรอบแนวคิดหลักของงาน

1. แนวคิด ทฤษฎี และหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้อง

พระพุทธศาสนาเสนอ “หลักธรรมอริยาบท 4” (Iddhipada 4) เป็นเครื่องมือพัฒนาศักยภาพภายในที่ช่วยให้บุคคลสามารถบรรลุเป้าหมายแห่งความเจริญก้าวหน้าได้ ประกอบด้วย (พระพรหม-คุณาภรณ์, 2552)

ฉันทะ (Chanda) ความพอใจและรักในงานที่ทำ

วิริยะ (Viriya) ความเพียรพยายาม

จิตตะ (Citta) ความตั้งใจมั่นในการทำงาน

วิมังสา (Vimamsa) การใช้ปัญญาไตร่ตรอง ทบทวนพัฒนาตน

หลักธรรมอริยาบท 4 นั้นนอกจากจะใช้พัฒนาตนในทางธรรมแล้ว ยังประยุกต์ใช้ในงานบริหาร การจัดการ และการศึกษาสมัยใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งในบริบทของพระคิลานุปัฏฐาก หลักธรรมนี้เป็นแนวทางในการสร้างแรงบันดาลใจ และขับเคลื่อนภารกิจการดูแลสุขภาพเชิงองค์รวมในวัด ขณะเดียวกัน แนวคิดเรื่อง สุขภาวะองค์รวม (Holistic Health) ตามกรอบขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization [WHO], 1986) ได้เน้นว่า สุขภาพมิใช่เพียงการไม่มีโรค แต่รวมถึงสุขภาวะทางร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ ซึ่งสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมที่เห็นว่า การดูแลสุขภาพต้องครอบคลุมทั้ง “กาย-จิต-ใจ” อย่างสมดุล (พระไพศาล วิสาโล, 2562)

ในบริบทนี้ “วัด” จึงไม่ได้เป็นเพียงสถานที่ประกอบศาสนกิจ แต่ยังสามารถเป็นพื้นที่เรียนรู้ พื้นที่บำบัด และศูนย์กลางของสุขภาวะที่ยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมไทยที่วัดมีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมคุณค่าทางจิตใจของประชาชนมาช้านาน

2. งานวิจัยและการศึกษาที่เกี่ยวข้อง

การส่งเสริมสุขภาพในวัดได้ปรากฏในงานวิจัยหลายชิ้นที่ชี้ให้เห็นถึงศักยภาพของพระสงฆ์และวัดในการเป็นฐานปฏิบัติการด้านสุขภาพ เช่น: แสงเดือน เตียวสุวรรณ (2561) ที่ได้ศึกษาแนวทางการส่งเสริมสุขภาพจิตของผู้ป่วยเรื้อรัง พบว่า การบำบัดผ่านกิจกรรมทางศาสนาในวัด เช่น การนั่งสมาธิ สวดมนต์ และการได้รับฟังธรรมเทศนา ช่วยลดระดับความเครียดและซึมเศร้าได้อย่างมีนัยสำคัญ สอดคล้องกับการศึกษาของณัฐพงษ์ รัตนไพศาล (2565) รายงานผลการดำเนินการของโรงเรียนเบ้าหวานคณารามในจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งพบว่า การมีพระคิลานุปัฏฐากทำหน้าที่ประสานงานและเป็นผู้นำกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพในวัด ช่วยลดความเสี่ยงโรคเบาหวานในชุมชนถึง ร้อยละ 35 และพบการศึกษาของ ภราดร พิพัฒน์ศิริ (2564) ที่ได้นำเสนอรูปแบบการบริหารงานสงฆ์โดยใช้หลักธรรมอริยาบท 4 เป็นกรอบแนวคิดในการดำเนินงานด้านจิตอาสา โดยเน้นการมีฉันทะในการทำงานเพื่อผู้อื่น การมีวิริยะไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค และการวิมังสาในการปรับกระบวนการให้เหมาะกับบริบทชุมชน จากตัวอย่างเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า การส่งเสริมสุขภาพโดยมีวัดและพระสงฆ์เป็นฐานการดำเนินงาน ไม่เพียงสร้างประโยชน์ด้านสุขภาพ แต่ยังเสริมสร้างพลังทางจิตวิญญาณและความเป็นชุมชนได้อย่างเข้มแข็ง

2.1 กรอบแนวคิดหลักของการศึกษา

เพื่อให้สามารถวิเคราะห์บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในโรงเรียนเบญจขรรค์ารามอย่างมีระบบ ผู้เขียนได้นำเสนอกรอบแนวคิดหลัก 3 ประการดังนี้:

1) หลักธรรมอริยบท 4

ใช้วิเคราะห์แรงขับเคลื่อนภายในของพระคิลานุปัฏฐาก ทั้งในด้านแรงจูงใจ ความเพียร ความตั้งใจ และการประเมินปรับปรุงงาน โดยถือเป็นกรอบธรรมทางพุทธที่เหมาะสมกับงานบริหารทางจิตวิญญาณ (พระพรหมคุณาภรณ์, 2552)

2) สุขภาวะองค์รวม

นำมาใช้ในการออกแบบกิจกรรมในโรงเรียนเบญจขรรค์าราม ที่ต้องส่งเสริมทั้งสุขภาพกาย (การคัดกรอง/ควบคุมน้ำตาล), สุขภาพใจ (ธรรมะบำบัด), สุขภาพสังคม (การมีส่วนร่วมของชุมชน), และสุขภาพจิตวิญญาณ (ความสงบทางใจและศีลธรรม)

3) พุทธนวัตกรรมทางการศึกษา

แนวคิดนี้อธิบายการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในวัด ผ่านการใช้หลักพุทธธรรมและกิจกรรมธรรมชาติ เช่น การปฏิบัติธรรม ฟังธรรมบรรยาย และกิจกรรมกลุ่มนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพอย่างมีนัยสำคัญ โดยมีพระสงฆ์เป็น “ครูชีวิต” (ปิ่น มุทุกันต์, 2560)

บริบทของพระคิลานุปัฏฐากกับการดูแลสุขภาพพระสงฆ์

พระคิลานุปัฏฐาก (พระอาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัด) คือกลุ่มพระสงฆ์ที่มีบทบาทสำคัญในการประสานงานและดำเนินกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพภายในวัด โดยเฉพาะการดูแลสุขภาวะของพระสงฆ์ในวัดและญาติโยมในชุมชน ซึ่งบทบาทนี้มีพัฒนาการจากการเป็นผู้ปฏิบัติตามวัตรพระธรรมวินัย สู่การเป็น “ผู้นำสุขภาวะ” ในรูปแบบของการสื่อสารธรรมะควบคู่กับสุขภาพ เช่น การจัดกิจกรรมสวดมนต์ ออกกำลังกาย ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเสี่ยง (อนุสรณ์ แสงนาค, 2564)

แนวคิดโรงเรียนเบญจขรรค์ารามกับการบริหารแบบมีส่วนร่วม

แนวคิด “โรงเรียนเบญจขรรค์าราม” ถือเป็นพุทธนวัตกรรมทางสุขภาวะที่บูรณาการบทบาทของวัดกับกระบวนการเรียนรู้ด้านสุขภาพ โดยเฉพาะในบริบทของพระสงฆ์และชุมชนรอบวัด แนวคิดนี้มีได้ตั้งอยู่บนฐานของการสอนสุขภาพแบบทางเดียว (one-way transmission) แต่เน้นรูปแบบ “การมีส่วนร่วมแบบรอบด้าน” (holistic participation) ซึ่งสอดคล้องกับหลักการมีส่วนร่วม (participatory management) ในศาสตร์การบริหารสมัยใหม่ และแนวคิด “พุทธบริหาร” ที่เน้นภาวะผู้นำโดยคุณธรรมและการมีส่วนร่วมในชุมชนอย่างลึกซึ้ง (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2561)

การจัดตั้งโรงเรียนเบญจขรรค์ารามในหลายพื้นที่ของเขตสุขภาพที่ 7 เป็นการดำเนินงานประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 3 ประการ ได้แก่ (1) การคัดกรองสุขภาพของพระสงฆ์และญาติโยมในชุมชน เช่น ตรวจระดับน้ำตาลในเลือด ความดันโลหิต ดัชนีมวลกาย ฯลฯ (2) การจัดกระบวนการเรียนรู้ตามหลัก 4 อ. คือ อาหาร ออกกำลังกาย

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

กาย อารมณ์ และโรคภัย ซึ่งถ่ายทอดผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ธรรมะบำบัดเดินจงกรม ปรุงอาหารสุขภาพ และสมาธิบำบัด และ (2) การติดตามผลพฤติกรรมสุขภาพหลังจบหลักสูตรโดยเน้นการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตอย่างต่อเนื่องในวัดและครอบครัว (ณัฐพงษ์ รัตนไพศาล, 2565)

การบริหารจัดการโรงเรียนเบญจมาศธรรมารามจึงเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของการจัดการเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม (Buddhist Participatory Management) กล่าวคือ พระคิลานุปัฏฐากไม่ได้ทำหน้าที่สอนธรรมะเพียงอย่างเดียว แต่ต้องทำหน้าที่ในฐานะ “ผู้อำนวยการโรงเรียนสุขภาพ” ที่ประสานงานกับหน่วยงานภายนอก เช่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.), องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.), กลุ่มจิตอาสา ตลอดจนภาคเอกชน และเครือข่ายภาคประชาสังคม การมีส่วนร่วมของชุมชนจึงเป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จ

รูปแบบนี้สะท้อนนวัตกรรมเชิงแนวคิดทางพุทธบริหารได้อย่างลุ่มลึก เพราะอาศัยหลักธรรม อิทธิบาท 4 และการพัฒนากำลังใจของพระสงฆ์ในการขับเคลื่อนกลไกการเปลี่ยนแปลง นำไปสู่การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางสุขภาพอย่างแท้จริง ทั้งในเชิงกายภาพ (physical space) และในเชิงจิตใจ (spiritual space)

การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารสุขภาพพระสงฆ์

หลักธรรมอิทธิบาท 4 (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา) ถือเป็นหนึ่งในเครื่องมือสำคัญทางพระพุทธศาสนา ที่ช่วยเสริมสร้างพลังภายในของบุคคลให้สามารถบรรลุเป้าหมายในการดำเนินชีวิตและงานได้อย่างยั่งยืน โดยเฉพาะในการบริหารจัดการงานเพื่อส่งเสริมสุขภาพภายในวัด อิทธิบาท 4 สามารถเป็นกรอบแนวคิดที่พระคิลานุปัฏฐาก (พระอาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัด) นำมาใช้เพื่อยกระดับบทบาทจากผู้ช่วยดูแลสุขภาพไปสู่ผู้นำการบริหารสุขภาพเชิงธรรมะได้อย่างลึกซึ้ง

1) ฉันทะ (Chanda) ความพอใจ ความรักในสิ่งที่ทำ

ฉันทะในบริบทของพระคิลานุปัฏฐากหมายถึงความพึงพอใจในบทบาทหน้าที่ของตน ไม่ใช่เพียงความรู้สึกยอมรับ แต่เป็นแรงจูงใจภายในที่ผลักดันให้พระสงฆ์เหล่านั้นทุ่มเทในการสื่อสารเรื่องสุขภาพแก่สหธรรมิกและญาติโยมอย่างจริงใจ การมีฉันทะจึงเป็นจุดเริ่มต้นของความรับผิดชอบที่เกิดจากแรงศรัทธา ไม่ใช่คำสั่งจากภายนอก (พระพรหมคุณาภรณ์, 2552)

2) วิริยะ (Viriya) ความพากเพียร ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค

การทำหน้าที่ของพระคิลานุปัฏฐากต้องเผชิญกับความท้าทายมากมาย เช่น ข้อจำกัดด้านเวลา การประสานงานกับภาคีเครือข่าย และการสร้างความเข้าใจด้านสุขภาพแก่พระสงฆ์ที่มีความเชื่อแบบเดิม วิริยะในที่นี้จึงสะท้อนความมานะพยายามในการปรับบริบทวัดให้สามารถเป็นพื้นที่แห่งการเยียวยาทั้งกายและใจ

3) จิตตะ (Citta) ความตั้งใจมั่น มีสติในสิ่งที่ทำ

พระคิลานุปัฏฐากที่มีจิตตะสูง จะสามารถตั้งมั่นในการติดตามผลกิจกรรมสุขภาพ เช่น การตรวจติดตามค่าน้ำตาลในเลือด การสังเกตพฤติกรรมสุขภาพของพระสงฆ์และญาติโยม พร้อมทั้งเก็บข้อมูลเพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งแสดงถึงความตั้งใจจริงและการไม่ละเลยรายละเอียด

4) วิมังสา (Vimamsa) การใคร่ครวญ แสวงหาวิธีที่เหมาะสม

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

วิม้งสาในบทบาทการบริหารหมายถึงการประเมินและปรับปรุงกระบวนการบริหารจัดการโรงเรียน เบาหวานคนรามอย่างเป็นระบบ เช่น การทบทวนวิธีการถ่ายทอดความรู้ การปรับหลักสูตรให้เหมาะกับบริบทวัด หรือ แม้แต่การสร้างสื่อธรรมะที่สอดคล้องกับพฤติกรรมสุขภาพ (เช่น ธรรมะเรื่องอาหาร การอดอาหาร การรู้ประมาณในการฉัน)

จากการวิเคราะห์จะเห็นได้ว่า อิทธิบาท 4 ไม่ได้เป็นเพียงแนวทางในการพัฒนาตนทางจิตวิญญาณเท่านั้น แต่สามารถขยายบทบาทไปสู่การเป็นแนวคิดในการพัฒนาระบบบริหารสุขภาพอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะในพื้นที่ศาสนา ซึ่งมีพลวัตเฉพาะที่ต้องใช้ความเข้าใจแบบองค์รวม ทั้งด้านธรรมวินัย วัฒนธรรม และบริบทชุมชน การประยุกต์ใช้หลักธรรม อิทธิบาท 4 ในการบริหารสุขภาพวัดจึงเปรียบเสมือนการยกระดับ “กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ” สู่ “นวัตกรรมสุขภาพแห่งพุทธะ” ที่ใช้ธรรมะเป็นเครื่องมือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและสำนึกของผู้ปฏิบัติ รวมถึงขยายผลสู่การพัฒนาเครือข่ายสุขภาพในระดับชุมชนอย่างลึกซึ้งและยั่งยืน

การส่งเสริมสุขภาพตามหลักพุทธศาสตร์

แนวคิด “สุขภาพองค์รวม” (Holistic Health) ซึ่งองค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 1986) ได้นิยามไว้ว่าเป็นภาวะของการมีสุขภาพสมบูรณ์ทั้งทางกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ ไม่ใช่เพียงแค่การไม่มีโรคหรือความเจ็บป่วย เป็นแนวคิดที่ได้รับการยอมรับในวงการแพทย์และสาธารณสุขทั่วโลก และเมื่อเปรียบเทียบกับแนวคิดสุขภาพในพระพุทธศาสนา จะพบว่ามีความสอดคล้องกันในหลายมิติ พระพุทธศาสนามีได้มองสุขภาพเพียงด้านร่างกาย แต่เน้นการปฏิบัติเพื่อให้เกิดความบริบูรณ์ทั้ง “กาย-วาจา-ใจ” โดยเน้น “ความมีสติ” (Sati), “สมาธิ” (Samadhi) และ “ปัญญา” (Panna) เป็นแกนหลักของการพัฒนาชีวิต อันถือเป็นกระบวนการสร้างสุขภาพอย่างลึกซึ้ง (พระพรหมคุณาภรณ์, 2552)

ในบริบทของพระคิลานุปัฏฐาก ผู้ทำหน้าที่ดูแลสุขภาพพระสงฆ์และประชาชนในวัด การส่งเสริมสุขภาพตามหลักพุทธศาสตร์มิใช่เพียงการให้ความรู้ด้านสุขภาพแบบทั่วไป เช่น การแจกแผ่นพับ หรือ จัดกิจกรรมรณรงค์ แต่เป็นการ “แปรเปลี่ยนวัดให้เป็นพื้นที่บำบัดทางกายและใจ” โดยใช้องค์ความรู้ทางพุทธธรรมควบคู่กับวิทยาศาสตร์สุขภาพอย่างมีนวัตกรรม ตัวอย่างเช่น การสอนสมาธิเพื่อลดความเครียดซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับระดับน้ำตาลในเลือดของผู้ป่วยเบาหวาน การเดินจงกรมเพื่อออกกำลังกาย การใช้บทสวดมนต์ร่วมกับการฝึกการหายใจแบบรู้สีกตัว (mindful breathing) ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการแพทย์แบบองค์รวมและสมัยใหม่ (Sears, 2007) นอกจากนี้ การส่งเสริมสุขภาพตามหลักพุทธศาสตร์ยังเน้นการพัฒนา “จิตวิญญาณแห่งความเมตตา” ซึ่งช่วยให้พระสงฆ์และชาวบ้านเกิดทัศนคติเชิงบวกต่อการดูแลสุขภาพตนเองและผู้อื่น การอบรมเรื่อง “อิทธิบาท 4” เพื่อสร้างแรงจูงใจจากภายใน (intrinsic motivation) ก็เป็นอีกกลยุทธ์หนึ่งที่ช่วยให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืนในการเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ (Thirawat, 2020)

กล่าวโดยสรุป การส่งเสริมสุขภาพตามแนวทางพุทธศาสตร์คือการหลอมรวมกระบวนการพัฒนากาย จิตใจ และจิตวิญญาณ ผ่านรูปแบบการปฏิบัติที่เข้าถึงได้ง่าย มีความหมาย และเกิดพลังการเปลี่ยนแปลงในระยะยาว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดสมัยใหม่ด้านสุขภาพและพฤติกรรมสุขภาพเชิงจิตวิญญาณ

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

การบริหารจัดการโรงเรียนเบญจนาถนารามของพระคิลานุปัฏฐาก โดยการประยุกต์ใช้หลักธรรมอิทธิบาท 4

จากการศึกษา (พระประพันธ์ชัย กิตติรัตนโน, การสื่อสารส่วนบุคคล, 2567) พบว่า การจัดตั้งโรงเรียนเบญจนาถนารามในวัด เป็นนวัตกรรมทางสุขภาพที่ผสมผสานศาสตร์สุขภาพสมัยใหม่เข้ากับหลักพุทธธรรม เพื่อให้วัดเป็นพื้นที่เรียนรู้และเสริมสร้างความรอบรู้สุขภาพ (Health Literacy) แก่พระสงฆ์และประชาชน โดยมีพระคิลานุปัฏฐาก ทำหน้าที่เป็นผู้นำและผู้จัดการสุขภาพ ซึ่งมีบทบาทละเอียดอ่อนและสำคัญยิ่งในการสร้างการเรียนรู้ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และการพัฒนาคุณภาพชีวิต บทบาทนี้ขับเคลื่อนด้วย หลักธรรมอิทธิบาท 4 ได้แก่ ฉันทะ (ความรักในสิ่งที่ทำ) วิริยะ (ความเพียร) จิตตะ (ความเอาใจใส่) และ วิมังสา (การใช้ปัญญาไตร่ตรอง) ซึ่งเมื่อประยุกต์เข้ากับ คาถา 5 ตัว ได้แก่ อ่านตัวออก บอกตัวได้ ใช้ตัวเป็น เห็นตัวชัด และจัดตัวถูก (หลวงตาแช่ พนจรพัฒนา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 2567) จะทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่ลึกซึ้ง มีความหมาย และเกิดผลอย่างยั่งยืนตามภาพ ซึ่งสามารถอธิบายได้ ดังนี้

ภาพนี้ได้จากการให้ข้อมูลโดยพระภูวดี ภูริวฑฒโน (การสื่อสารส่วนบุคคล, 2568)

1. ฉันทะ: จุดประกายความรักและศรัทธาในงานดูแลสุขภาพ

พระคิลานุปัฏฐาก ต้องเริ่มจากความศรัทธาและความพอใจในการทำหน้าที่ดูแลสุขภาพของพระสงฆ์และประชาชนในชุมชน สร้างแรงบันดาลใจให้ตนเองและผู้อื่นเห็นความสำคัญของการเรียนรู้และป้องกันโรคเบาหวาน

- สร้างแรงจูงใจให้เกิดการ “อ่านตัวออก” มองเห็นปัญหาสุขภาพของตนเองและชุมชน
- จุดประกายให้พระและชุมชนร่วมกันตั้งเป้าหมายและตระหนักถึงความจำเป็นในการเปลี่ยนแปลง

2. วิริยะ: ความเพียรในการลงมือทำและติดตามอย่างต่อเนื่อง

พระคิลานุปัฏฐาก ต้องมีความเพียรจัดกิจกรรมโรงเรียนเบญจนาถนารามในวัด ทั้งการให้ความรู้ การจัดกลุ่มเสี่ยง และการติดตามผลฝึกฝนตนเองและผู้เรียนให้ “บอกตัวได้” อธิบายและสะท้อนปัญหาสุขภาพของตนเอง ดำเนินกิจกรรมเป็นประจำ แม้เจออุปสรรค เพื่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงจริง

3. จิตตะ: ความเอาใจใส่และเข้าใจผู้เรียนแต่ละคน

บทบาทที่ละเอียดอ่อนของพระคิลานุปัฏฐาก คือ การใส่ใจในความแตกต่างของผู้เรียน ทั้งกลุ่มพระสงฆ์และชาวบ้านดูแลเป็นรายบุคคล และจัดกิจกรรมที่ตอบโจทย์ชีวิตจริง

- สนับสนุนให้ผู้เรียน “ใช้ตัวเป็น” รู้จักใช้ความรู้และทักษะที่ได้ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

- สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่อบอุ่น ให้ทุกคนรู้สึกเป็นเจ้าของการเปลี่ยนแปลง

4. วิมังสา: การใช้ปัญญาไตร่ตรองและปรับปรุงกระบวนการ

พระคิลานุปัฏฐากทำหน้าที่เป็นผู้นำกระบวนการเรียนรู้ที่ต้องพิจารณาอย่างรอบคอบใช้ข้อมูลจากการประเมิน การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม มวิเคราะห์และปรับปรุงกิจกรรม

- ช่วยผู้เรียน “เห็นตัวชัด” มองเห็นจุดแข็ง จุดอ่อน และความเสี่ยงสุขภาพ
- ช่วยให้ทุกคน “จัดตัวถูก” วางแผนและปรับพฤติกรรมให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตจริง

สรุป การประยุกต์ใช้ อิทธิบาท 4 ทำให้บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากไม่ได้เป็นเพียงผู้จัดการ แต่เป็น ผู้นำทางจิตใจ และปัญญาที่ช่วยให้ผู้เรียนรู้จักคิด สะท้อน และเปลี่ยนแปลงตนเองตามหลัก คาทา 5 ตัว จนเกิดความรู้สุขภาพ (Health Literacy) และความยั่งยืนในการป้องกันโรคเบาหวานในชุมชน โรงเรียนเบาหวานคณารามจึงไม่ใช่แค่สถานที่สอน แต่เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันที่เต็มไปด้วยความรัก ความเพียร ความเอาใจใส่ และปัญญา สู่การสร้างสุขภาวะที่ดีแก่ทุกคน

3. บทสรุป

ในยุคที่โรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (Non-Communicable Diseases: NCDs) กลายเป็นวิกฤติสุขภาพที่คุกคามทั่วสังคมไทย พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนากลายเป็นกลุ่มเปราะบางที่ได้รับผลกระทบโดยตรง ทั้งจากข้อจำกัดด้านพระวินัย รูปแบบการดำรงชีวิต และการเข้าถึงบริการสุขภาพ ด้วยเหตุนี้ การพัฒนางานพุทธบริหารสุขภาวะในวัด จึงถือเป็นกลยุทธ์สำคัญในการยกระดับคุณภาพชีวิตของพระสงฆ์และชุมชนอย่างยั่งยืน

บทความวิชาการนี้ได้นำเสนอรูปแบบ “โรงเรียนเบาหวานคณาราม” ซึ่งเป็นนวัตกรรมสุขภาพเชิงพุทธที่เกิดขึ้นจากการบูรณาการระหว่าง “วิถีธรรม” และ “วิถีสุขภาพ” โดยมี พระคิลานุปัฏฐาก ทำหน้าที่เป็นผู้นำการบริหารจัดการสุขภาวะภายในวัดอย่างรอบด้าน ไม่เพียงทำหน้าที่ในเชิงสุขภาพ แต่ยังเป็น “ผู้นำสุขภาวะทางจิตวิญญาณ” (Spiritual Health Leader) ที่ขับเคลื่อนภารกิจด้วยพลังภายในอันเกิดจากหลักธรรม อิทธิบาท 4 ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ดังนี้ ฉันทะ สร้างแรงบันดาลใจจากศรัทธาในบทบาท, วิริยะ คือความมุ่งมั่นไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค, จิตตะ แสดงถึงความตั้งใจและใส่ใจในรายละเอียดของการปฏิบัติงาน และ วิมังสา คือกระบวนการใคร่ครวญ ประเมิน และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง หลักธรรมเหล่านี้ไม่ได้เป็นเพียงแนวทางพัฒนาตนในทางธรรม แต่สามารถพัฒนาเป็นกลไกทางการบริหารที่มีประสิทธิภาพ เชื่อมโยงภารกิจการดูแลสุขภาพกับมิติศีลธรรมอย่างแนบแน่น สะท้อนการบริหารแบบองค์รวมที่มีความลึกซึ้งทางจิตวิญญาณ

ผลการศึกษา ยังแสดงให้เห็นว่า วัดสามารถเปลี่ยนผ่านจากการเป็นเพียงสถานที่ประกอบศาสนกิจไปสู่การเป็น “พื้นที่บำบัด” (Healing Space) ของชุมชน โดยเน้นการบูรณาการกิจกรรมสุขภาพ เช่น สมาธิบำบัด การเดินจงกรม การฝึกเจริญสติ และการสื่อสารธรรมะเข้ากับกระบวนการสร้างเสริมสุขภาพทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณ จุดเด่นของวัดคือ “ทุนทางศรัทธา” ซึ่งสามารถสร้างความเชื่อมั่นและการมีส่วนร่วมจากชุมชนได้ดีกว่าระบบสุขภาพแบบสังการ ความสำเร็จของโรงเรียนเบาหวานคณารามจึงมีไม่เพียงในเชิงผลลัพธ์ทางสุขภาพเท่านั้น แต่ยังเป็นการ พ้นพหุบาทของวัด ในฐานะ “ศูนย์กลางสุขภาวะ” และ “แหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต” ที่สามารถหล่อเลี้ยงชีวิตของสังคมทั้งทางร่างกาย

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

จิตใจ และวิญญาณ ได้อย่างแท้จริง อย่างไรก็ตาม ความยั่งยืนของรูปแบบนี้จำเป็นต้องอาศัย พลังความร่วมมือแบบบูรณาการ จากทุกภาคส่วน ได้แก่ ภาครัฐ ภาควิชาการ ภาคศาสนา และภาคประชาสังคม โดยมีพระคิลานุปัฏฐากเป็นฟันเฟืองหลักในการเชื่อมโยงเครือข่ายเหล่านี้ เข้ากับวิถีวัดและวิถีชุมชน ด้วยเป้าหมายร่วมกันคือ “การฟื้นฟูชีวิตวัด ให้กลับมาเป็นศูนย์กลางสุขภาวะของสังคมอย่างยั่งยืน” ที่สามารถดูแลกาย เยียวยาใจ และหล่อเลี้ยงจิตวิญญาณได้พร้อมกัน

4. องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษา

1. การเปลี่ยนบทบาทของวัด

- วัดสามารถพัฒนาเป็น “ศูนย์เรียนรู้สุขภาวะ” และ “พื้นที่บำบัด” ที่เข้าถึงชุมชนอย่างลึกซึ้ง โดยใช้กิจกรรมทางพุทธศาสนา เช่น สมาธิบำบัด เติมน้ำใจ สวดมนต์ ร่วมกับแนวคิดสุขภาพองค์รวม

2. พระคิลานุปัฏฐากในฐานะผู้นำสุขภาวะเชิงจิตวิญญาณ

- จากเดิมที่เป็นเพียงผู้ช่วยกิจกรรม กลายเป็นผู้นำการบริหารจัดการสุขภาวะที่สามารถประยุกต์ใช้ธรรมะในการขับเคลื่อนการเรียนรู้ สร้างแรงจูงใจภายใน และประสานความร่วมมือกับภาคภายนอกได้

3. การประยุกต์ใช้หลักธรรมอิทธิบาท 4 ในการบริหารจัดการสุขภาวะ

- ฉันทะ: จุดประกายแรงบันดาลใจในการทำงานสุขภาวะ
- วิริยะ: ความพากเพียรท่ามกลางอุปสรรค
- จิตตะ: ความใส่ใจและความตั้งใจในการติดตามงาน
- วิมังสา: การประเมินตนเองและพัฒนากระบวนการอย่างต่อเนื่องทำให้เกิดการเรียนรู้แบบมี

ความหมาย และพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน

เปรียบเทียบองค์ความรู้เดิมกับองค์ความรู้ใหม่

ประเด็น	องค์ความรู้เดิม	องค์ความรู้ใหม่ที่ค้นพบ
บทบาทของวัด	สถานที่ประกอบศาสนกิจ	พื้นที่บำบัดสุขภาวะองค์รวม ทั้งกาย ใจ และจิตวิญญาณ
บทบาทพระคิลานุปัฏฐาก	อาสาสมัครสุขภาวะเฉพาะกิจ	ผู้นำสุขภาวะทางจิตวิญญาณ และผู้จัดการสุขภาพของวัด
กลไกการบริหารสุขภาวะ	ใช้ระบบแพทย์แผนปัจจุบัน / สาธารณสุข	ใช้หลักธรรมอิทธิบาท 4 เป็นกลไกภายในในการบริหารจัดการ
แนวทางสุขภาวะ	เน้นให้ความรู้สุขภาพทางกาย	ผสมผสานพุทธธรรมกับวิทยาศาสตร์สุขภาพ เช่น สมาธิบำบัด การภาวนา การสื่อสารธรรมะ
รูปแบบการมีส่วนร่วม	ชุมชนมีส่วนร่วมบางส่วน	การมีส่วนร่วมแบบองค์รวมระหว่างพระ – วัด – ชุมชน – ภาคีเครือข่าย

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ข้อเสนอเพื่อการพัฒนาองค์ความรู้ต่อไป

๑. ขยายผลการศึกษา

ศึกษาความหลากหลายของรูปแบบ “โรงเรียนเบญจมาศนาราม” ในวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ เพื่อประเมินประสิทธิภาพการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในบริบทต่างกัน

๒. พัฒนาหลักสูตรสุขภาวะเชิงธรรมะ

สร้างหลักสูตรฝึกอบรมและคู่มือปฏิบัติสำหรับพระภิกษุที่เน้นการประยุกต์หลักธรรม เช่น อิทธิบาท 4 ควบคู่กับความรู้สุขภาพ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืน

๓. สร้างโมเดลการเรียนรู้สุขภาพบนฐานวัด (Temple-based Health Learning)

พัฒนารูปแบบการเรียนรู้สุขภาพเชิงพุทธที่เป็นระบบ มีแบบฝึกปฏิบัติการ และเกณฑ์ประเมินผล เพื่อขยายสู่พื้นที่อื่นและยกระดับเป็นนโยบายสาธารณะได้ในอนาคต

๔. ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายพระภิกษุระดับภูมิภาค

เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ สร้างแรงบันดาลใจ และพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่อง รวมถึงเป็นกลไกสนับสนุนเชิงนโยบายร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ

เอกสารอ้างอิง

- กรมอนามัย. (2566). แนวทางการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์และชุมชนด้วยวัดเป็นศูนย์กลาง. สำนักส่งเสริมสุขภาพ.
- ณัฐพงษ์ รัตนไพศาล. (2565). บทบาทของพระภิกษุในการคัดกรองโรคเรื้อรัง. วารสารสุขภาพ, 12(1), 88–105.
- ปิ่น มุทุกันต์. (2560). วัดกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต. วารสารพุทธบูรณาการ, 5(1), 67–78.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2552). หลักพุทธธรรม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมสภา.
- พระพรหมคุณาภรณ์. (2552). พุทธธรรม (พิมพ์ครั้งที่ 22). กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระไพศาล วิสาโล. (2562). สุขภาวะทางจิตวิญญาณในสังคมไทย. กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. (2561). พุทธบริหารการศึกษาแบบมีส่วนร่วม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ภราดร พิพัฒน์ศิริ. (2564). การบริหารงานสงฆ์ด้วยหลักอิทธิบาท 4. วารสารพระพุทธศาสนาและสังคม, 9(3), 112–125.
- ภราดร พิพัฒน์ศิริ. (2564). การบริหารงานสงฆ์แบบมีส่วนร่วมโดยประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา: กรณีศึกษาวัดในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วารสารวิชาการศาสนาและสุขภาพ, 10(1), 55–70.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2566). รายงานประจำปี 2565. กรุงเทพฯ: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- แสงเดือน เตียวสุวรรณ. (2561). การส่งเสริมสุขภาพจิตผู้ป่วยในวัด. วารสารสุขภาพชุมชน, 6(2), 45–56.
- อนุสรณ์ แสงนาค. (2564). บทบาทพระภิกษุในการส่งเสริมสุขภาพผู้ป่วยโรคเรื้อรังในวัดภาคอีสาน. วารสารพระพุทธศาสนาและการจัดการ, 4(1), 15–29.

Sears, S. R., & Kraus, S. (2007). I think therefore I am: Cognitive distortions and coping style as mediators for the effects of mindfulness on anxiety. *Journal of Clinical Psychology*, 63(6), 591–605.

<https://doi.org/10.1002/jclp.20374>

Thirawat, N. (2020). Buddhist management innovation in Thai temples: Integrating spiritual leadership and community health promotion. *Journal of Buddhist Studies and Applied Social Science*, 5(1), 34–47.

World Health Organization. (1986). Ottawa charter for health promotion.

<https://www.who.int/publications/i/item/ottawa-charter-for-health-promotion>

World Health Organization. (2022). World health statistics 2022: Monitoring health for the SDGs, sustainable development goals. <https://www.who.int/publications/i/item/9789240051157>

ภาวะผู้นำดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม

แผนกสามัญศึกษา

Digital Leadership Based on the Four Iddhipāda Principles of

Administrators in Phrapariyattidhamma Schools

General Education Division

พระมหาบรรจง ตีสรรโณ พระปลัดฮอนด้า วาสทโท ยิงสรค์ หาพา
Phramahabanjong tisarano PhraPaladHonda Vatasattdho Yingsan Hapha
มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, khonkaen Campas
Corresponding Author E-mail: honda608@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ภาวะผู้นำดิจิทัล ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 ซึ่งประกอบด้วย ฉันทะ, วิริยะ, จิตตะ, และ วิมังสา โดยเน้นการประยุกต์ใช้หลักธรรมเหล่านี้ในการพัฒนาผู้นำในยุคดิจิทัลเพื่อการบริหารจัดการโรงเรียนในสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปตามเทคโนโลยีและการศึกษาออนไลน์ในปัจจุบัน ผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาต้องเผชิญกับความท้าทายในการใช้เทคโนโลยีในการจัดการการศึกษาและการเรียนการสอน การนำหลักอิทธิบาท 4 มาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา ภาวะผู้นำดิจิทัล จึงเป็นการสร้างสมดุลระหว่างคุณธรรมและทักษะทางเทคโนโลยี เพื่อให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพสูงสุด ในการศึกษา ผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมได้รับการสนับสนุนจากหลักอิทธิบาท 4 ที่ช่วยเสริมสร้างภาวะผู้นำที่มีคุณธรรมและทักษะที่เหมาะสมกับการบริหารในยุคดิจิทัล โดยการใช้ ฉันทะ หรือความพอใจในการทำงานเพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้กับตนเองและทีมงานในการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการกระบวนการเรียนการสอนและการบริหารจัดการต่างๆ การมี วิริยะ หรือความพยายามจะช่วยให้ผู้นำสามารถฝ่าฟันอุปสรรคจากการใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ ในการปรับปรุงกระบวนการทำงาน การใช้ จิตตะ หรือความตั้งใจในการมีทิศทางการบริหารที่ชัดเจนและเป็นระบบ รวมถึงการใช้ วิมังสา หรือการพิจารณาและวิเคราะห์ผลอย่างรอบคอบ ซึ่งช่วยให้การใช้เทคโนโลยีในโรงเรียนมีประสิทธิภาพและมีความโปร่งใส

การศึกษาในครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า ผู้นำที่มีภาวะผู้นำดิจิทัลที่ดีต้องสามารถประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการใช้เทคโนโลยีในการบริหารงานและพัฒนาคุณธรรมในตัวผู้บริหารและนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับเทคโนโลยีในยุคดิจิทัลจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้นำต้องใส่ใจ

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำดิจิทัล, อิทธิบาท 4, โรงเรียนพระปริยัติธรรม, แผนกสามัญศึกษา

Abstract

This article aims to study the digital leadership of the administrators of the Phrapariyattidhamma School (General Education Department) based on the principles of Iddhipāda 4, which consists of Chanda, Viriya, Citta, and Vimamsa. The focus is on applying these principles to develop digital leadership in the management of schools in an environment influenced by rapidly changing technology and online education. Administrators of the Phrapariyattidhamma School face challenges in integrating technology into school management and teaching processes. Therefore, applying the principles of Iddhipāda 4 as a guideline for developing digital leadership creates a balance between ethics and technological skills, ensuring the effectiveness of school management. In this study, the administrators of Phrapariyattidhamma School are supported by the Iddhipāda 4 principles, which help enhance leadership by combining moral integrity and skills appropriate for digital age management. The application of Chanda (desire or motivation) creates inspiration within the leaders and their teams to integrate technology into teaching and school management. Viriya (effort) helps leaders overcome obstacles in adopting new technologies for improving work processes. Citta (intention) ensures the leaders' commitment to clear and systematic management, while Vimamsa (discernment) guides careful analysis and evaluation of outcomes, ensuring the effective and transparent use of technology within the school.

The findings of this study indicate that leaders with good digital leadership must integrate the principles of Four Iddhipāda 4 to enhance their ability to use technology in management while also fostering ethical values in both administrators and students. Creating a learning environment that aligns with the digital age technologies is essential for leadership to focus on in order to achieve efficient outcomes.

Keywords: Digital Leadership, Iddhipāda 4, Phrapariyattidhamma Schools, General Education Division

บทนำ

ในยุคปัจจุบันที่เทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามามีบทบาทสำคัญในทุกๆ ด้านของชีวิต โดยเฉพาะในด้านการศึกษา ภาครัฐและเอกชนต่างมุ่งเน้นการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในกระบวนการเรียนการสอนและการบริหารจัดการ ในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงนี้, ผู้นำในองค์กรการศึกษาจำเป็นต้องมีภาวะผู้นำที่สามารถประยุกต์ใช้

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารจัดการสถานศึกษาให้เหมาะสมและตอบสนองต่อความต้องการของยุคสมัย โดยเฉพาะในระดับโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ซึ่งมีบทบาทในการพัฒนาความรู้และคุณธรรมแก่เยาวชนในสังคม

ภาวะผู้นำดิจิทัล (Digital Leadership) จึงกลายเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้นำในสถานศึกษาต้องพัฒนาและปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ของโลกดิจิทัลที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ผู้นำในยุคดิจิทัลไม่เพียงแต่ต้องมีทักษะทางเทคโนโลยี แต่ยังต้องมีคุณสมบัติทางจิตวิญญาณและการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารการศึกษาด้วย เช่น หลัก อธิปไตย 4 ซึ่งประกอบด้วย ฉันทะ (ความพอใจในงาน), วิริยะ (ความพยายาม), จิตตะ (ความตั้งใจ) และ วิมังสา (การพิจารณา) ซึ่งเป็นหลักธรรมที่สามารถช่วยเสริมสร้างภาวะผู้นำที่มีความสามารถในการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีคุณธรรม

โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษามีความสำคัญในการสอนทั้งด้านวิชาการและคุณธรรม โดยผู้นำในสถานศึกษาต้องใช้ ภาวะผู้นำดิจิทัล ในการปรับใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการ เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ที่มีคุณภาพและเหมาะสมกับยุคสมัย การนำ หลักอภิปาป 4 มาประยุกต์ใช้ในการบริหารการศึกษา จึงเป็นแนวทางที่น่าสนใจในการสร้างผู้นำที่สามารถนำเทคโนโลยีมาใช้อย่างมีคุณธรรมและสร้างผลกระทบที่ต่อองค์กรและนักเรียน

บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้ ภาวะผู้นำดิจิทัล ตามหลักอภิปาป 4 ในการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา โดยมุ่งเน้นในการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนาและส่งเสริมการเรียนรู้ การสอน รวมทั้งการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับหลักธรรมเพื่อสร้างประโยชน์สูงสุดให้กับทั้งผู้เรียนและผู้บริหาร

1. ความหมายของภาวะผู้นำดิจิทัล

ภาวะผู้นำดิจิทัล (Digital Leadership) คือ ความสามารถของผู้นำในการนำองค์กรหรือสถานศึกษาไปข้างหน้าผ่านการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานและการพัฒนาในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสาร การบริหารจัดการ การเรียนการสอน หรือการพัฒนาทรัพยากรบุคคล ในยุคที่เทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามามีบทบาทสำคัญในชีวิตประจำวันและการทำงาน การเป็นผู้นำที่มีภาวะผู้นำดิจิทัลนั้นจึงหมายถึงการที่ผู้นำสามารถใช้เครื่องมือดิจิทัลและทรัพยากรต่างๆ ในการขับเคลื่อนองค์กรให้เติบโตได้ในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว

ภาวะผู้นำดิจิทัลไม่ได้จำกัดเพียงแค่การใช้เทคโนโลยีในการดำเนินงาน แต่ยังเกี่ยวข้องกับทักษะและความเข้าใจในการจัดการการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการนำเทคโนโลยีมาใช้ ผู้นำในยุคดิจิทัลต้องมีทักษะในการสร้างความร่วมมือในทีมงาน การใช้เทคโนโลยีในการสื่อสาร การประเมินผลการทำงานจากข้อมูลดิจิทัล และการสร้างนวัตกรรมที่สามารถนำมาปรับใช้ในองค์กรได้จริง ซึ่งมีนักวิชาการของไทยและต่างประเทศได้ให้ความหมายของภาวะผู้นำดิจิทัลไว้ดังนี้

สมพงษ์ วงศ์ธนะธัญญา (2557) กล่าวถึงภาวะผู้นำดิจิทัลว่าเป็นความสามารถของผู้นำในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารจัดการองค์กร หรือสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ โดยสามารถนำเครื่องมือดิจิทัลมาใช้ในการ

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

จัดการข้อมูล การสื่อสาร การประสานงาน และการวิเคราะห์ข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังต้องมีความสามารถในการสร้างการเรียนรู้และการปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี

อนงค์นาถ วิบูลย์ (2561) มองว่า ภาวะผู้นำดิจิทัล คือการที่ผู้นำสามารถใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการปรับปรุงกระบวนการทำงานและการบริหารจัดการองค์กรให้มีความยืดหยุ่นและทันสมัย โดยมุ่งเน้นการใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารและทำงานร่วมกับทีมงานอย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมกับการสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้และพัฒนาทักษะดิจิทัลให้กับทีมงานทุกคน

สุรัตน์ อภิชัย (2562) ได้กล่าวว่า ภาวะผู้นำดิจิทัล เป็นความสามารถของผู้นำในการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ๆ เพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงในองค์กร โดยสามารถใช้เทคโนโลยีในการขับเคลื่อนการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพในสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ยังต้องสามารถนำเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนาและสร้างแนวทางใหม่ๆ ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในองค์กรได้

สุราสินี สืบชาติ (2564) มองว่า ภาวะผู้นำดิจิทัล คือการที่ผู้นำสามารถนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารจัดการในทุกๆ ด้าน ทั้งการสื่อสาร การบริหารจัดการทรัพยากร และการพัฒนานวัตกรรมต่างๆ โดยผู้นำต้องมีความเข้าใจในทักษะทางดิจิทัล และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการทำงานขององค์กรได้อย่างเหมาะสม พร้อมกับการปรับปรุงและพัฒนากระบวนการทำงานอย่างต่อเนื่อง

วิทยา ขวามณี (2563) มองว่า ภาวะผู้นำดิจิทัล คือการที่ผู้นำสามารถใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการและพัฒนาองค์กรให้มีความยั่งยืน โดยไม่เพียงแต่การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการปรับปรุงกระบวนการทำงาน แต่ยังสามารถสร้างแนวทางในการใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาและเพิ่มขีดความสามารถขององค์กรในการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคดิจิทัล

Klaus Schwab (2016) ในหนังสือ "The Fourth Industrial Revolution" ของ Schwab (2016), ภาวะผู้นำดิจิทัลหมายถึงความสามารถในการนำองค์กรหรือสังคมไปข้างหน้าในยุคที่เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทสำคัญอย่างมากในทุกๆ ด้าน การเป็นผู้นำดิจิทัลไม่เพียงแต่การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการปรับปรุงกระบวนการ แต่ยังเกี่ยวข้องกับการทำให้การใช้เทคโนโลยีเป็นส่วนหนึ่งของวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ในอนาคต โดยผู้นำต้องสามารถมองเห็นโอกาสที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จในสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

George Westerman (2014) George Westerman, นักวิจัยจาก MIT Sloan School of Management, ได้กล่าวในงานวิจัยของเขาว่า ภาวะผู้นำดิจิทัล คือการที่ผู้นำสามารถใช้เทคโนโลยีเพื่อสร้างคุณค่าในองค์กรได้ โดยการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลไม่ใช่แค่เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในกระบวนการทำงานเท่านั้น แต่ยังเป็นการสร้างโมเดลธุรกิจใหม่หรือปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานที่ช่วยให้มีความยืดหยุ่นและการเติบโตอย่างยั่งยืนในโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

John P. Kotter (2012) Kotter, นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการการเปลี่ยนแปลง, มองว่า ภาวะผู้นำดิจิทัล คือความสามารถของผู้นำในการใช้เทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการสร้างและขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงใน

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

องค์กร โดยการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงต้องเน้นการสร้าง ความเข้าใจและความร่วมมือจากทุกฝ่ายภายในองค์กร ผู้นำต้องเป็นผู้ที่สามารถจัดการกับความท้าทายที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้และสามารถกระตุ้นทีมงานให้พร้อมต่อการปรับตัว

Erik Brynjolfsson and Andrew McAfee (2014) ในหนังสือ "The Second Machine Age" Erik Brynjolfsson และ Andrew McAfee ได้กล่าวถึงภาวะผู้นำดิจิทัลว่าเป็นการมีความสามารถในการทำให้องค์กรสามารถใช้เทคโนโลยีดิจิทัลให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการแข่งขันในตลาด โดยเน้นการพัฒนาและการใช้เครื่องมือดิจิทัลที่ช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการผลิตและสร้างนวัตกรรม ผู้นำต้องสามารถใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการสร้างสรรค์มูลค่าใหม่ๆ และปรับตัวให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจดิจิทัล

Marc S. Tucker (2017) Marc S. Tucker, ประธานของ National Center on Education and the Economy, กล่าวว่าผู้นำในยุคดิจิทัลต้องสามารถใช้เทคโนโลยีเพื่อสร้างการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและสามารถปรับเปลี่ยนการศึกษาหรือการฝึกอบรมให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของโลกดิจิทัลได้ ภาวะผู้นำดิจิทัลไม่ใช่แค่การใช้เทคโนโลยีในการพัฒนาวิธีการสอน แต่ยังเกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยีในการจัดการและบริหารระบบการศึกษา เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการที่หลากหลายของผู้เรียนในยุคดิจิทัล

สรุป จากมุมมองของนักวิชาการทั้ง 10 ท่าน ภาวะผู้นำดิจิทัลสามารถสรุปได้ว่า ภาวะผู้นำดิจิทัล คือความสามารถของผู้นำในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารจัดการองค์กรหรือสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพและทันสมัย ใช้เทคโนโลยีในการสื่อสาร การบริหารทรัพยากร การสร้างนวัตกรรม และการพัฒนาทักษะดิจิทัลให้กับทีมงาน และสามารถนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้ในการบริหารจัดการองค์กร หรือสถานศึกษา เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงที่เป็นประโยชน์ เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน และสร้างคุณค่าใหม่ๆ ในสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ผู้นำต้องสามารถปรับตัวและใช้เครื่องมือดิจิทัลอย่างเหมาะสมเพื่อขับเคลื่อนองค์กรไปข้างหน้า

2. คุณลักษณะของภาวะผู้นำดิจิทัล

ภาวะผู้นำดิจิทัล (Digital Leadership) เป็นคุณสมบัติที่ผู้นำต้องมีการปรับตัวและใช้งานเทคโนโลยีเพื่อบริหารจัดการองค์กรหรือสถานศึกษาในยุคดิจิทัลที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การเป็นผู้นำที่มีภาวะผู้นำดิจิทัลนั้น ไม่เพียงแต่มีทักษะทางเทคโนโลยี แต่ยังต้องมีทักษะทางการบริหารที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง ดังนั้นคือ คุณลักษณะของภาวะผู้นำดิจิทัล ที่สำคัญ:

2.1 วิสัยทัศน์และความสามารถในการวางกลยุทธ์

ผู้นำดิจิทัลต้องมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาองค์กร และสามารถวางกลยุทธ์ที่เหมาะสมเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต ผู้นำต้องมองไปข้างหน้าและวางแผนระยะยาวเพื่อให้การใช้เทคโนโลยีช่วยสร้างความเติบโตและความสำเร็จอย่างยั่งยืน

2.2 การปรับตัวและเรียนรู้ตลอดเวลา

ผู้นำในยุคดิจิทัลต้องมีความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของเทคโนโลยี นอกจากนี้ยังต้องมีทักษะในการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ และสามารถนำเทคโนโลยีใหม่ๆ มาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.3 การใช้ข้อมูลและการวิเคราะห์

การใช้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจเป็นสิ่งที่สำคัญในภาวะผู้นำดิจิทัล ผู้นำต้องสามารถใช้ข้อมูล (Data) ที่มีอยู่ในองค์กรในการวิเคราะห์และตัดสินใจอย่างมีเหตุผลและแม่นยำ การวิเคราะห์ข้อมูลจะช่วยให้ผู้นำสามารถมองเห็นโอกาสใหม่ๆ และแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็ว

2.4 การสื่อสารและการเชื่อมโยง

ในยุคดิจิทัล ผู้นำต้องมีความสามารถในการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพทั้งภายในและภายนอกองค์กร การใช้เครื่องมือดิจิทัลในการสื่อสาร เช่น อีเมล, โซเชียลมีเดีย, และแพลตฟอร์มออนไลน์ต่างๆ จะช่วยให้ผู้นำสามารถเชื่อมโยงกับทีมงานและบุคคลภายนอกได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

2.5 การสร้างและพัฒนานวัตกรรม

ผู้นำดิจิทัลต้องสามารถสร้างสรรค์และพัฒนาแนวคิดใหม่ๆ เพื่อการพัฒนาองค์กร โดยการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการสร้างนวัตกรรมในผลิตภัณฑ์หรือบริการใหม่ๆ ผู้นำต้องเปิดรับความคิดใหม่ๆ และกระตุ้นให้ทีมงานของตนมีความคิดสร้างสรรค์และไม่กลัวที่จะทดลองสิ่งใหม่ๆ

2.6 การบริหารการเปลี่ยนแปลง

การเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตลอดเวลาในยุคดิจิทัล ผู้นำต้องสามารถบริหารจัดการการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการนำพาทีมงานหรือองค์กรผ่านการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดี รวมถึงการจัดการกับความต้านทานและความไม่แน่นอนที่อาจเกิดขึ้น

2.7 ความสามารถในการพัฒนาทักษะดิจิทัลของทีมงาน

ผู้นำดิจิทัลไม่เพียงแต่พัฒนาเทคโนโลยีในองค์กรเท่านั้น แต่ยังสามารถพัฒนาทักษะดิจิทัลของทีมงานเพื่อให้พวกเขาสามารถใช้เครื่องมือและเทคโนโลยีใหม่ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาทักษะดิจิทัลให้กับทีมงานจึงเป็นหน้าที่สำคัญของผู้นำ

2.8 การมีคุณธรรมและจริยธรรม

แม้ว่าผู้นำดิจิทัลจะต้องมีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีและบริหารจัดการข้อมูล แต่ยังคงต้องมีคุณธรรมและจริยธรรมในการใช้เทคโนโลยี เช่น การเคารพความเป็นส่วนตัวของข้อมูล, การปกป้องข้อมูลส่วนบุคคล, และการใช้เทคโนโลยีในการตัดสินใจอย่างโปร่งใสและมีความยุติธรรม

2.9 การมอบความไว้วางใจและเสริมสร้างความสัมพันธ์ในทีม

ภาวะผู้นำดิจิทัลต้องสามารถสร้างความไว้วางใจและความสัมพันธ์ที่ดีในทีมงาน การส่งเสริมการทำงานเป็นทีม และการใช้เทคโนโลยีในการประสานงานจะช่วยให้ผู้นำสามารถนำทีมไปสู่เป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.10 ความยืดหยุ่นและความมุ่งมั่น

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ผู้นำดิจิทัลต้องมีความยืดหยุ่นในการปรับตัวและพร้อมที่จะรับมือกับความท้าทายที่เกิดขึ้นในโลกดิจิทัล โดยไม่สูญเสียความมุ่งมั่นในการดำเนินงาน เพื่อให้การบริหารองค์กรสามารถประสบความสำเร็จในระยะยาว

สรุป

ภาวะผู้นำดิจิทัลนั้นมีความสำคัญในการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการพัฒนาองค์กร ผู้นำต้องมีคุณลักษณะที่เหมาะสมในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการ พร้อมทั้งมีวิสัยทัศน์ในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาบุคลากรในองค์กรให้สามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. องค์ประกอบหลักของภาวะผู้นำดิจิทัล

3.1 วิสัยทัศน์ทางดิจิทัล (Digital Vision)

การมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนและสามารถปรับตัว: ผู้นำต้องมีวิสัยทัศน์ที่สามารถนำพาองค์กรไปสู่อนาคตที่ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ รวมถึงการมีความสามารถในการมองเห็นโอกาสในการใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาองค์กร

การคาดการณ์แนวโน้มในอนาคต: ผู้นำต้องสามารถคาดการณ์และปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี เพื่อให้สามารถพัฒนาองค์กรในทิศทางที่เหมาะสม

3.2 ทักษะการใช้เทคโนโลยี (Digital Literacy)

ความเข้าใจและทักษะด้านเทคโนโลยี: ผู้นำในยุคดิจิทัลต้องมีความรู้และทักษะในการใช้เครื่องมือดิจิทัลทั้งในด้านการสื่อสาร การบริหารจัดการ และการพัฒนานวัตกรรม

การเลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม: การเลือกใช้เครื่องมือหรือซอฟต์แวร์ดิจิทัลที่เหมาะสมกับลักษณะงานและความต้องการขององค์กร หรือสถานศึกษานั้นๆ

3.3 ทักษะการสื่อสาร (Digital Communication)

การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพผ่านช่องทางดิจิทัล: ผู้นำต้องสามารถใช้ช่องทางการสื่อสารที่หลากหลาย เช่น อีเมล, แอปพลิเคชันการประชุมออนไลน์, โซเชียลมีเดีย เพื่อสื่อสารกับทีมงานและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

การสร้างการมีส่วนร่วมผ่านเทคโนโลยี: การใช้เทคโนโลยีในการกระตุ้นและสร้างความสนใจให้กับทีมงาน เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในกระบวนการต่างๆ ขององค์กร

3.4 การบริหารการเปลี่ยนแปลง (Change Management)

การมีความสามารถในการนำการเปลี่ยนแปลง: ผู้นำดิจิทัลต้องสามารถรับมือและนำพาองค์กรผ่านการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการนำเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาใช้

การจัดการกับความต้านทานต่อการเปลี่ยนแปลง: เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ผู้นำต้องสามารถจัดการกับความต้านทานและช่วยให้ทีมงานสามารถปรับตัวได้

3.5 การสร้างนวัตกรรมและการพัฒนา (Innovation and Development)

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

การส่งเสริมการคิดเชิงสร้างสรรค์: ผู้นำต้องสนับสนุนและส่งเสริมให้ทีมงานมีความคิดสร้างสรรค์ และสามารถนำเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนาแนวทางการทำงานใหม่ๆ ที่เพิ่มประสิทธิภาพ

การสนับสนุนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง: ผู้นำต้องมีทักษะในการพัฒนาและเรียนรู้เทคโนโลยีใหม่ๆ อยู่เสมอ เพื่อสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาองค์กรและสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ

3.6 การตัดสินใจด้วยข้อมูล (Data-Driven Decision Making)

การใช้ข้อมูลในการตัดสินใจ: ผู้นำต้องสามารถใช้ข้อมูลและการวิเคราะห์จากเครื่องมือดิจิทัลเพื่อประกอบการตัดสินใจในการบริหารจัดการ การพัฒนาและการปรับปรุงองค์กร

การสร้างระบบการเก็บข้อมูลและการประมวลผล: การสร้างระบบที่สามารถเก็บและประมวลผลข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้การตัดสินใจในองค์กรเกิดขึ้นจากข้อมูลที่มีคุณภาพ

3.7 การบริหารจัดการทีมงานในยุคดิจิทัล (Digital Team Leadership)

การสร้างทีมงานที่มีความสามารถทางดิจิทัล: ผู้นำต้องสามารถสร้างและบริหารทีมที่มีทักษะทางดิจิทัล โดยสามารถใช้เครื่องมือดิจิทัลในการทำงานร่วมกัน

การเสริมสร้างความร่วมมือและการทำงานแบบยืดหยุ่น: ในยุคดิจิทัล ทีมงานอาจทำงานในรูปแบบที่ยืดหยุ่นหรือระยะไกล ผู้นำต้องสามารถสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.8 การมีทักษะทางอารมณ์และจริยธรรม (Emotional Intelligence and Ethics)

การเข้าใจและจัดการกับอารมณ์ของตนเองและทีมงาน: ผู้นำในยุคดิจิทัลต้องสามารถเข้าใจและจัดการกับอารมณ์ของตนเองและทีมงาน ในการรับมือกับความเครียดจากการทำงานหรือการเปลี่ยนแปลง

การสร้างความโปร่งใสและความไว้วางใจ: ผู้นำต้องสร้างสภาพแวดล้อมที่โปร่งใสและเต็มไปด้วยความไว้วางใจ ในการทำงานร่วมกันโดยใช้เทคโนโลยีอย่างถูกต้องและมีจริยธรรม

3.9 การมีทักษะในการเรียนรู้และปรับตัว (Continuous Learning and Adaptability)

การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง: ผู้นำต้องมีความสามารถในการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ และปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี ซึ่งอาจเป็นการเรียนรู้ทักษะใหม่ หรือการใช้เครื่องมือใหม่ๆ ที่เกิดขึ้น

การปรับตัวให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลง: ผู้นำต้องมีความยืดหยุ่นในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในโลกดิจิทัล

สรุป

องค์ประกอบของ ภาวะผู้นำดิจิทัล ประกอบด้วยทักษะและคุณสมบัติที่ผู้นำในยุคดิจิทัลควรมี เพื่อให้สามารถนำองค์กรหรือทีมงานไปสู่ความสำเร็จในโลกที่เต็มไปด้วยการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและการแข่งขันที่สูง การมีวิสัยทัศน์ทางดิจิทัล การใช้เทคโนโลยีในการตัดสินใจและบริหารงาน การสร้างนวัตกรรม และการจัดการทีมงานในยุคดิจิทัลเป็นสิ่งสำคัญในการขับเคลื่อนองค์กรไปข้างหน้า

4. การพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

ในยุคที่เทคโนโลยีดิจิทัลมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาองค์กรและการศึกษา ภาวะผู้นำดิจิทัล (Digital Leadership) จึงกลายเป็นทักษะที่สำคัญสำหรับผู้บริหารในทุกภาคส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาซึ่งมีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับพระภิกษุและบุคคลทั่วไปที่มาศึกษา นอกจากทักษะด้านดิจิทัลแล้ว ผู้บริหารในสถาบันการศึกษาดังกล่าวยังต้องมีคุณธรรมและจริยธรรมในการบริหารจัดการการศึกษา ซึ่งสามารถนำหลัก อิทธิบาท 4 มาใช้เป็นกรอบในการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อิทธิบาท 4 ประกอบด้วยคุณธรรม 4 ประการที่สามารถใช้เป็นพื้นฐานในการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัล ได้แก่ ฉันทะ (ความพอใจ), วิริยะ (ความเพียร), จิตตะ (ความตั้งใจ) และ วิมังสา (การพิจารณา) ซึ่งแต่ละประการสามารถนำมาใช้พัฒนาความสามารถในการบริหารงานด้านดิจิทัลได้ดังนี้

1. ฉันทะ (ความพอใจ) ในบริบทของการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัล ฉันทะ หมายถึง ความตั้งใจและความชื่นชอบในการใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาและปรับปรุงการทำงานขององค์กร การที่ผู้บริหารมีความพึงพอใจและหลงใหลในการนำเทคโนโลยีมาใช้ จะช่วยกระตุ้นให้ผู้นำพร้อมที่จะเรียนรู้และรับมือกับการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลได้อย่างเต็มที่ ผู้นำที่มีฉันทะจะสามารถสร้างแรงบันดาลใจให้กับทีมงานในการใช้เทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการพัฒนาการศึกษา

2. วิริยะ (ความเพียร) การพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลต้องการ วิริยะ หรือความเพียรในการเรียนรู้และการปรับตัวอย่างต่อเนื่อง ผู้นำที่มีความเพียรจะไม่หยุดนิ่งในการหาความรู้ใหม่ ๆ เกี่ยวกับเทคโนโลยีดิจิทัล และสามารถฝ่าฟันอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในองค์กรได้ การพัฒนาทักษะดิจิทัลและการติดตามผลของการใช้เทคโนโลยีในองค์กรต้องใช้ความอดทนและความพยายามอย่างต่อเนื่อง

3. จิตตะ (ความตั้งใจ) จิตตะ คือ ความตั้งใจมั่นในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้สำเร็จ ผู้นำที่มีจิตตะจะมีความตั้งใจในการพัฒนาองค์กรหรือโรงเรียนผ่านการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างจริงจัง ไม่ว่าจะเป็นการใช้เครื่องมือในการสื่อสาร, การเรียนการสอนออนไลน์, หรือการบริหารข้อมูลต่าง ๆ ผู้นำที่มีความตั้งใจในการกิจนี้จะสามารถตัดสินใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถผลักดันการใช้เทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. วิมังสา (การพิจารณา) การใช้หลัก วิมังสา หรือการพิจารณาความเหมาะสมในการนำเทคโนโลยีมาใช้ในองค์กรเป็นอีกหนึ่งคุณสมบัติที่สำคัญของผู้นำดิจิทัล ผู้นำที่มีการพิจารณาในเชิงลึกจะสามารถเลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนพระปริยัติธรรมได้ โดยไม่เพียงแต่การเลือกเครื่องมือที่ทันสมัย แต่ยังต้องคำนึงถึงการฝึกอบรมทีมงานให้สามารถใช้เทคโนโลยีได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถประเมินผลการใช้เทคโนโลยีเหล่านั้นในการพัฒนาองค์กรและการศึกษา

การนำหลักอิทธิบาท 4 มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม จะช่วยให้ผู้นำสามารถบริหารจัดการองค์กรในยุคดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถสร้างความยั่งยืนในการพัฒนาการศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยไม่ละเลยการสร้างคุณธรรมและจริยธรรมในกระบวนการบริหารงาน

สรุป

การพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาผ่านหลักอิทธิบาท 4 สามารถเสริมสร้างทักษะการใช้เทคโนโลยีในการบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยังช่วยเสริมสร้างคุณธรรมในการนำพาองค์กรไปข้างหน้าในสังคมดิจิทัลที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

5. องค์ความรู้ใหม่จากการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาด้วยหลักอิทธิบาท 4

การนำหลักอิทธิบาท 4 มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นการผสมผสานความรู้ทั้งด้าน เทคโนโลยีดิจิทัล และ คุณธรรมจริยธรรม ซึ่งสามารถสร้างมิติใหม่ในกระบวนการพัฒนาองค์กรการศึกษา ดังนี้:

5.1 การผสมผสานเทคโนโลยีและคุณธรรม การนำหลักอิทธิบาท 4 มาใช้ในการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลช่วยให้ผู้นำไม่เพียงแต่ใช้เทคโนโลยีในการบริหารงาน แต่ยังคำนึงถึง คุณธรรมและจริยธรรม ในการนำเทคโนโลยีมาปรับใช้ ตัวอย่างเช่น การพิจารณา (วิมังสา) ในการเลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับบริบทขององค์กร หรือการมีความตั้งใจ (จิตตะ) ในการนำเทคโนโลยีไปใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยไม่ทิ้งคุณค่าทางจิตวิญญาณของผู้เรียน

5.2 การพัฒนาผู้นำที่ยืดหยุ่นและพร้อมเรียนรู้ การพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลด้วยหลักอิทธิบาท 4 สร้างผู้นำที่มีความยืดหยุ่น และสามารถปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงในเทคโนโลยีได้ตลอดเวลา ตัวอย่างเช่น ความเพียร (วิริยะ) ในการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องในด้านการใช้เครื่องมือดิจิทัล การพัฒนาผู้นำเช่นนี้จะทำให้ผู้บริหารสามารถนำองค์กรไปสู่เป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพในโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

5.3 การสร้างแรงบันดาลใจในการใช้เทคโนโลยี หลักฉันทะ (ความพอใจ) ทำให้ผู้นำดิจิทัลมีความหลงใหลและตื่นตัวในการใช้เทคโนโลยีในงานของตนเอง ซึ่งสามารถ สร้างแรงบันดาลใจ ให้กับทีมงานหรือบุคลากรในโรงเรียนในการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอน หรือแม้แต่ในการบริหารจัดการข้อมูล และการติดต่อสื่อสาร

5.4 การเน้นการพัฒนาทักษะดิจิทัลของทีมงาน การใช้ หลักอิทธิบาท 4 จะส่งผลให้ผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมมีการพัฒนาทักษะดิจิทัลในองค์กร โดยผู้นำที่มีวิริยะ (ความเพียร) และจิตตะ (ความตั้งใจ) จะมุ่งมั่นในการฝึกอบรมและพัฒนาทีมงานให้สามารถใช้งานเทคโนโลยีได้อย่างเต็มที่ ซึ่งจะช่วยเพิ่มความสามารถในการประยุกต์ใช้เครื่องมือดิจิทัลในงานประจำวันอย่างมีประสิทธิภาพ

5.5 การประเมินผลและการพัฒนาต่อยอด หลัก วิมังสา หรือการพิจารณาในกระบวนการตัดสินใจช่วยให้ผู้นำมีความสามารถในการ ประเมินผล การใช้เทคโนโลยีในองค์กร และพิจารณาถึงการปรับปรุงหรือพัฒนาวิธีการทำงาน เพื่อให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การประเมินผลที่มีการพิจารณาอย่างรอบคอบจะช่วยให้ผู้นำสามารถแก้ไขข้อบกพร่องและพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง

5.6 การนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา การพัฒนาผู้นำดิจิทัลด้วยหลักอิทธิบาท 4 จะช่วยสร้าง การเปลี่ยนแปลงในวิธีการศึกษา โดยผู้นำสามารถนำเทคโนโลยีมาใช้ในกระบวนการเรียนการสอนให้เกิดประโยชน์สูงสุด

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ทั้งในเรื่องของการใช้แพลตฟอร์มการเรียนออนไลน์, การประเมินผลออนไลน์, การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อพัฒนา นโยบายการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นและตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในอนาคต

5.7 การพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการ การนำหลักอิทธิบาท 4 มาประยุกต์ใช้ช่วยให้ผู้นำสามารถ บริหาร จัดการองค์กร ด้วยความรอบคอบและมุ่งเน้นการใช้เทคโนโลยีในการปรับปรุงกระบวนการทำงาน เช่น การใช้ เทคโนโลยีในการติดตามผลการดำเนินงานของโรงเรียน การใช้ระบบดิจิทัลในการบริหารทรัพยากร และการสื่อสาร ระหว่างผู้บริหารและครูอาจารย์

6. องค์ความรู้ใหม่

การพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลด้วยหลักอิทธิบาท 4 ได้สร้าง องค์ความรู้ใหม่ ที่สำคัญในบริบทการศึกษา โดยเน้น การพัฒนาผู้นำที่มีคุณธรรมและสามารถปรับตัวในโลกดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลช่วยเสริมสร้างผู้นำที่มีความตั้งใจในการใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาองค์กรการศึกษาอย่าง ยั่งยืน ในขณะที่เดียวกันยังคำนึงถึงคุณค่าทางจิตวิญญาณและจริยธรรมในการบริหารจัดการการศึกษา

เอกสารอ้างอิง

ธีราพงษ์ สงวนสัตย์. (2562). การบริหารการศึกษาผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล: การศึกษาจากประสบการณ์จริง. วารสาร การศึกษาและเทคโนโลยี, 30(1), 33–47.

ฉิมขโย อุตตโม. (2559). อิทธิบาท 4: หลักการในการพัฒนาจิตใจและความเป็นผู้นำ. สำนักพิมพ์ธรรมะการศึกษา.

นันทพร รัตนวงศ์. (2564). ผู้นำดิจิทัลในยุคใหม่: แนวคิดและการประยุกต์. เว็บไซต์การศึกษาดิจิทัล. สืบค้นจาก <https://www.edudigital-leader.org>

พงษ์ศักดิ์ เกษมสันต์. (2564). การพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลในองค์กรการศึกษา. วารสารวิจัยทางการศึกษา, 23(2), 101–115.

พิพัฒน์ พงษ์เกษม. (2561). การพัฒนาผู้นำในยุคดิจิทัล: แนวทางและเทคนิคการบริหารจัดการในองค์กรการศึกษา. สำนักพิมพ์วิชาการ.

รัตนพงษ์ เกียรติไพบูลย์. (2564). ผู้นำดิจิทัลในสถาบันการศึกษาของไทย: การศึกษาเชิงเปรียบเทียบ. วารสาร การบริหารการศึกษา, 12(3), 88–101.

วิทยา ขวามณี. (2563). ภาวะผู้นำดิจิทัลกับความยั่งยืนขององค์กรในยุค 5G. วารสารบริหารธุรกิจ, 27(3), 17–26.

วิโรจน์ พุทธิสาร. (2561). ผู้นำดิจิทัลกับการเปลี่ยนแปลงในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา. วิจัยการศึกษา เพื่อการพัฒนา, 12(4), 55–64.

ศิริกานต์ วัฒนพงษ์. (2563). แนวทางการพัฒนาผู้นำดิจิทัลในสถานศึกษา. วารสารการพัฒนาองค์กรการศึกษา, 17(3), 72–85.

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ศิริ ปัญญาธรรม. (2563). การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการพัฒนาผู้นำทางการศึกษา. วารสารการศึกษาและเทคโนโลยี, 45(2), 75–92.

สมาคมการศึกษาดิจิทัลแห่งประเทศไทย. (2565). บทบาทของผู้นำดิจิทัลในโรงเรียน. สืบค้นจาก <https://www.thai-digital-education.org>

สุดารัตน์ พูนผล. (2558). หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารองค์กรการศึกษา. วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา, 34(1), 50–64.

เสรี กาญจนเสถียร. (2562). เทคโนโลยีดิจิทัลและการศึกษาในยุคสมัยใหม่. นานมีบุ๊คส์.

สมพงษ์ วงศ์ธนัญญา. (2557). ภาวะผู้นำในยุคดิจิทัล. วารสารการบริหารการศึกษา, 10(2), 45–52.

สุรัตน์ อภิชัย. (2562). การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงในองค์กร. วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนา, 7(1), 85–92.

สุธาสินี สืบชาติ. (2564). ภาวะผู้นำดิจิทัลกับการพัฒนาองค์กรยุคใหม่. วารสารการจัดการภาครัฐและเอกชน, 18(4), 30–39.

อนงค์นาถ วิบูลย์. (2561). การพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา. วารสารนวัตกรรมการศึกษา, 13(1), 63–72.

Brynjolfsson.(2014). The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies. W.W. Norton & Company.

Kotter.(2012). Leading Change. Harvard Business Review Press.

Schwab.(2016). The Fourth Industrial Revolution. World Economic Forum.

Tucker.(2017). Leading High-Performance School Systems: Lessons from the World's Best. ASCD.

Westerman.(2014). Leading Digital: Turning Technology into Business Transformation. Harvard Business Review Press.

ม.จ.ร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

พุทธวิธีการศึกษาพหุวัฒนธรรมเพื่อความความเสมอภาคที่ยั่งยืนทางสังคม

Buddhist educational approaches to multiculturalism for sustainable social equity

พระอภินัน ปภสฺสโร พระวุฒิพงษ์ สุทธิจิตโต พระครูอุดมธรรมวุฒิ

พระครูสุธีสารบัณฑิต พระเมธีวัชรอาจารย์ พระรัตนพล ญาณิสฺสโร

PhraApinan Papasaro PhraWuttiphong Suddhicitto PhraKhruUdom Dhamma Wutti

PhrakruSudhisarabandhit PhraMedhivacharajan Phra Rattanaphon Yanissaro

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus

Corresponding Author Email ; 6305501063@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางพุทธวิธีการศึกษาในบริบทพหุวัฒนธรรมที่ส่งเสริมความเสมอภาคอย่างยั่งยืนทางสังคม โดยเน้นการประยุกต์ใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐาน ได้แก่ หลักเมตตาและกรุณาในพรหมวิหาร 4 และหลักสัมมาทิฐิในอริยมรรคมีองค์ 8 ซึ่งเป็นแนวทางในการพัฒนาทัศนคติ ความเข้าใจ และการยอมรับความแตกต่างในสังคมที่หลากหลายทางชาติพันธุ์ ศาสนา และวัฒนธรรม ผลการศึกษาพบว่า พุทธวิธีการศึกษาในบริบทพหุวัฒนธรรมควรเน้นการเรียนรู้ที่มุ่งการพัฒนาจิตใจให้เกิดเมตตากรุณาต่อผู้อื่นอย่างไม่มีเงื่อนไข การปลูกฝังสัมมาทิฐิให้ผู้เรียนมีความเข้าใจโลกและผู้อื่นอย่างถูกต้องตามหลักเหตุและผล อันนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และความเสมอภาคทางสังคมที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง บทความนี้เสนอว่า การนำหลักพุทธธรรมมาเป็นกรอบในการจัดการศึกษาสามารถเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการสร้างสังคมแห่งความเข้าใจ เคารพในความหลากหลาย และเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

คำสำคัญ: พุทธวิธีการศึกษา, พหุวัฒนธรรม, ความยั่งยืนทางสังคม, การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

Abstract

This academic article aims to explore Buddhist approaches to education within a multicultural context that fosters sustainable social equity. The study focuses on the application of key Buddhist principles, particularly loving-kindness (metta) and compassion (karuna) from the Brahmavihara (Four Sublime States), and Right View (Sammaditthi) from the Noble Eightfold Path. These principles serve as a foundation for cultivating attitudes of empathy, understanding, and acceptance of diversity in societies composed of various ethnicities, religions, and cultures. The

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

findings reveal that Buddhist educational methods in multicultural settings should emphasize inner development that nurtures unconditional goodwill toward others, and promote Right View to help learners understand the world and others through reason and ethical discernment. Such an approach can lead to peaceful coexistence and the establishment of genuine and lasting social equality. This article proposes that integrating Buddhist doctrines into educational frameworks can be an effective means of building a society grounded in mutual understanding, respect for diversity, and compassionate cooperation.

Keywords: Buddhist educational approach, multiculturalism, social sustainability, peaceful coexistence

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 6 ได้กำหนดความมุ่งหมายและหลักการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทย ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรมในการดำเนินชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และมาตรา 22 แนวการจัดการศึกษายังให้ความสำคัญแก่ผู้เรียนทุกคนโดยยึดหลักว่าทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ รวมทั้งมาตรา 23 ในการจัดการศึกษา ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของ แต่ละระดับการศึกษา ซึ่งเรื่องหนึ่งที่กำหนดให้ดำเนินการคือ เรื่องความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข การจัดกระบวนการเรียนให้คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลให้ผู้เรียนรู้จักประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา ให้รู้จักคิดเป็นทำเป็น รวมทั้ง ปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา อีกทั้งมีการประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนทุกฝ่ายเพื่อการพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2546)

พุทธวิธีการศึกษาพุทธวัฒนธรรม หมายถึง แนวทางหรือกระบวนการจัดการศึกษาที่นำหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมการเรียนรู้ การอยู่ร่วมกัน และการพัฒนาคุณธรรมของผู้เรียนในสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ศาสนา เชื้อชาติ และวิถีชีวิต โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างความเข้าใจ ความเคารพซึ่งกันและกัน การยอมรับความแตกต่าง และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

ดังนั้นผู้เขียนบทความจึงมีความสนใจใน เรื่องพุทธวิธีการศึกษาพุทธวัฒนธรรมเพื่อความความเสมอภาคที่ยั่งยืนทางสังคมไม่เพียงแต่ส่งเสริมความเข้าใจและยอมรับความแตกต่าง แต่ยังเน้นการพัฒนาคุณธรรม ความคิดสร้างสรรค์ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ เพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนทางสังคมอย่างแท้จริง โดยเน้นการประยุกต์ใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐาน ได้แก่ หลักเมตตาและกรุณาในพรหมวิหาร 4 และหลักสัมมาทิฐิในอริยมรรค

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

มีองค์ 8 ซึ่งเป็นแนวทางในการพัฒนาทัศนคติ ความเข้าใจ และการยอมรับความแตกต่างในสังคมที่หลากหลายทางชาติพันธุ์ ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นต้น

1. สภาพการจัดการการศึกษาพุทธวัฒนธรรมในยุคปัจจุบัน

สภาพการจัดการศึกษาพุทธวัฒนธรรมในยุคปัจจุบันมีความซับซ้อนและมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ทั้งในระดับโลกและในบริบทของประเทศไทย โดยมีทั้งความก้าวหน้าและความท้าทายที่สำคัญ

1. การตระหนักถึงความสำคัญและนโยบายที่เกี่ยวข้อง ระดับนโยบาย มีการตระหนักมากขึ้นถึงความจำเป็นของการจัดการศึกษาพุทธวัฒนธรรม ทั้งในระดับประเทศและระดับภูมิภาค เช่น อาเซียน โดยมีแนวคิดที่ว่า การจัดการศึกษาควรคำนึงถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของผู้เรียน และส่งเสริมความเท่าเทียมในโอกาสทางการศึกษา การยอมรับความหลากหลาย มีการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมมากขึ้นในนโยบายการศึกษา ซึ่งรวมถึงนโยบายเกี่ยวกับภาษาที่ใช้ในการเรียนการสอนที่ไม่จำกัดเพียงภาษาไทย แต่สนับสนุนให้เรียนรู้หลายภาษา โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมสูง เช่น 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ การมุ่งสู่ความเข้าใจอันดี วัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาพุทธวัฒนธรรมคือเพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับความหลากหลายทางวัฒนธรรม และส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรม

2. การจัดการเรียนการสอนและหลักสูตร การบูรณาการเนื้อหา มีความพยายามในการบูรณาการเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เข้าไปในรายวิชา และผ่านกระบวนการสร้างความรู้ที่ครูช่วยเหลือผู้เรียนให้เกิดความเข้าใจและตัดสินใจ การสอนที่ยึดหลักความยุติธรรม ส่งเสริมการสอนที่เน้นหลักความยุติธรรมและลดอคติ เพื่อให้ผู้เรียนทุกคนได้รับประสบการณ์การศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน การปรับโครงสร้างและบรรยากาศโรงเรียน มีความพยายามในการปรับโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมในโรงเรียน รวมถึงการจัดบรรยากาศที่ส่งเสริมความเสมอภาค ยุติธรรม และยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม เช่น การจัดหาสื่อการเรียนรู้ที่สะท้อนความหลากหลาย การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนทุกวัฒนธรรม การเน้นวัฒนธรรมร่วมสมัย มีแนวโน้มที่จะจัดการเรียนรู้โดยเน้นวัฒนธรรมร่วมสมัยมากขึ้นควบคู่ไปกับวัฒนธรรมทางประวัติศาสตร์ เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของนักเรียนในปัจจุบัน

3. บทบาทของครูและบุคลากรทางการศึกษา ความสำคัญของครู ครูมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนพหุวัฒนธรรม โดยต้องมีใจกว้าง แสวงหาความรู้ใหม่ที่หลากหลายทั้งในและนอกห้องเรียน และมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในวัฒนธรรมที่แตกต่าง การพัฒนาศักยภาพครู มีความต้องการในการพัฒนาครูให้มีความรู้ความเข้าใจ และทักษะในการจัดการศึกษาพหุวัฒนธรรม เช่น การอบรมพัฒนาด้านภาษา การสื่อสาร และความไวต่อวัฒนธรรมที่หลากหลาย

4. ความร่วมมือและการมีส่วนร่วม โรงเรียนกับชุมชน ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยนำวัฒนธรรมเป็นสื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน ใช้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชน และนำผู้ปกครองเข้าร่วมกิจกรรมในโรงเรียน การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีการให้ความสำคัญกับการมี

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการศึกษาเชิงพุทธวัฒนธรรม เช่น คณะกรรมการสถานศึกษา ชุมชน และผู้ปกครอง

ความท้าทายและข้อจำกัดในปัจจุบัน นโยบายกับการปฏิบัติ แม้จะมีนโยบายที่ชัดเจนในระดับชาติ แต่การนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติในระดับโรงเรียนและห้องเรียนยังคงเป็นความท้าทาย อาจไม่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของชุมชนในพื้นที่จริงเสมอไป การปรับหลักสูตรและเนื้อหาหลักสูตรแกนกลางที่ยึดจากกระทรวงศึกษาธิการ อาจไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของนักเรียนในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้ง ความรู้ความเข้าใจของครู ครูและบุคลากรทางการศึกษาบางส่วนอาจยังขาดความรู้ความเข้าใจที่ลึกซึ้งและทักษะที่จำเป็นในการจัดการเรียนการสอนแบบพุทธวัฒนธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ อคติและการเหมารวม ยังคงมีอคติและความเข้าใจผิดเกี่ยวกับกลุ่มวัฒนธรรมต่างๆ ซึ่งส่งผลต่อการจัดการศึกษาและการอยู่ร่วมกัน ทรัพยากรและงบประมาณ การจัดการศึกษาพุทธวัฒนธรรมอย่างมีคุณภาพอาจต้องการทรัพยากรและงบประมาณสนับสนุนเพิ่มเติมเพื่อจัดหาสื่อการเรียนรู้ พัฒนาครู และจัดกิจกรรมที่หลากหลาย การกระจุกตัวของปัญหา ปัญหาและความท้าทายมักจะปรากฏชัดเจนในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมสูง เช่น ในกลุ่มจังหวัดชายแดนภาคใต้ กลุ่มชนพื้นที่สูงหรือกลุ่มผู้ย้ายถิ่น (วินัย ดิสงส์ (2550:44) สรุปได้ว่าจัดการสถานศึกษาคือกระบวนการวางแผนจัดการศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษาโดยความร่วมมือจากหลายฝ่ายในการพัฒนาผู้เรียนอย่างมีคุณภาพและเกิดประสิทธิผล สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุขซึ่งในการบริหารสถานศึกษาในปัจจุบันมีรูปแบบการบริหารจัดการที่หลากหลายตามบริบทของสถานศึกษาที่แตกต่างกันเพื่อให้สถานศึกษาเป็นองค์กรแห่งคุณภาพที่ยั่งยืน ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงพุทธ ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงพุทธ ในประเด็นนี้ไม่ปรากฏชัดว่าเป็นทฤษฎีที่เป็นหลักการตายตัวแต่มีแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธ โดยใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนา ซึ่งผู้เขียนได้เลือกมา พัฒนาพุทธวัฒนธรรมเพื่อความความเสมอภาคที่ยั่งยืนทางสังคมเชิงพุทธ อันประกอบไปด้วยหลักพุทธธรรม 2 หมวด คือ หลักเมตตาและกรุณาในพรหมวิหาร 4 และหลักสัมมาทิฐิในอริยมรรคมีองค์ 8 ทั้งนี้ ได้นำเสนอแนวทางการบูรณาการ โดยใช้สภาพปัญหาที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก เกี่ยวกับสภาพปัญหาที่พบอาจเกิดจากตัวผู้นำหรือปัจจัยอื่นที่ทำ ความสำคัญของการจัดการศึกษาพุทธวัฒนธรรมในระดับสูง แต่มีความรู้ความเข้าใจและมีการปฏิบัติหรือจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในแนวทางพุทธวัฒนธรรมในระดับปานกลางครูไม่มีความรู้ว่าจะสอดแทรกวัฒนธรรมของผู้เรียนเข้าไปในแผนการสอนอย่างไร ครูไม่รู้จักเทคนิคการสอนสำหรับห้องเรียนที่นักเรียนมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม (จิตติมา อพัทธนานนท์, 2563, หน้า 3)

จากประเด็นดังกล่าวเห็นได้ว่า การส่งเสริมค่านิยมสันติสุขและความเสมอภาคในห้องเรียนพุทธวัฒนธรรมในการส่งเสริมค่านิยมสันติสุขและความเสมอภาคในห้องเรียนพุทธวัฒนธรรมเป็นหน้าที่ที่ซับซ้อนและท้าทาย แต่ก็ยังเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการสร้างสังคมที่มีความยุติธรรมและสันติสุข ปรับเปลี่ยนแนวทางการสอน และสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียนทุกคน ความสำเร็จในการดำเนินบทบาทนี้จะส่งผลต่อไม่เพียงแต่นักเรียนในห้องเรียน แต่ยังส่งผลต่อการสร้างสังคมที่ดีกว่าในอนาคตต่อไป

3. เป้าประสงค์ความเสมอภาคทางการศึกษาของสังคม

เป้าประสงค์ความเสมอภาคทางการศึกษาของสังคมหมายถึง วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่สังคมกำหนดขึ้น เพื่อให้ทุกคนในสังคมได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างด้าน เศรษฐกิจ สังคม เชื้อชาติ เพศ ศาสนา หรือภูมิสำเนา องค์ประกอบสำคัญ การเข้าถึงการศึกษาทุกคนมีสิทธิ์และโอกาส เข้าถึงการศึกษาในทุกระดับอย่างเท่าเทียม ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐาน อาชีวศึกษา หรืออุดมศึกษา คุณภาพ การศึกษาการได้รับการศึกษาที่มีมาตรฐานและคุณภาพเดียวกัน มีครูที่มีคุณภาพ หลักสูตรที่เหมาะสม และสิ่งอำนวยความสะดวกที่เพียงพอ เกิดการกระจายโอกาส เพื่อลดช่องว่างทางการศึกษาระหว่างกลุ่มคนต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นคน รวยกับคนจน เมืองกับชนบท หรือกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ การพัฒนาศักยภาพ เพื่อให้ทุกคนได้พัฒนาความรู้ ทักษะ และ ศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่ เพื่อสร้างโอกาสในการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพเป้าประสงค์นี้มุ่งสร้างสังคมที่ ยุติธรรม ลดความเหลื่อมล้ำ และพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างทั่วถึง เพื่อความก้าวหน้าและความมั่นคงของสังคม โดยรวม

ในอดีตนั้น ห้องเรียนของไทยมักประกอบด้วยนักเรียนที่มีเชื้อชาติและศาสนาใกล้เคียงกัน แต่ปัจจุบัน สถานศึกษาหลายแห่ง โดยเฉพาะในเขตเมืองและพื้นที่ชายแดน มีนักเรียนจากหลากหลายกลุ่มวัฒนธรรม อาทิ ชาติพันธุ์ไทย มลายู จีน พม่า กะเหรี่ยง หรือแม้กระทั่งชาวต่างชาติ ส่งผลให้เกิดความแตกต่างด้านภาษา ความเชื่อ และวิถีชีวิต ปรากฏการณ์นี้นำไปสู่ปัญหาความเข้าใจผิด ความขัดแย้ง การแบ่งแยก หรือการเลือกปฏิบัติ หากไม่มีการจัดการที่เหมาะสม ครุจึงมีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังค่านิยมแห่งสันติสุข (Peace) และความเสมอภาค (Equality) ให้เกิดขึ้นในห้องเรียนสถานการณ์เศรษฐกิจและสังคมไทยภายใต้การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ นำมาซึ่งการเคลื่อนย้ายคน สินค้า และข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ อย่างไร้ที่สิ้นสุดวัฒนธรรมข้ามชาติที่ไม่ได้ผูกติดกับพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง มีการหลั่งไหลแลกเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลาจากการแสวงหาโอกาสและความอยู่รอดของพลเมืองในระยะหลายสิบปีที่ผ่านมา ประเทศไทยกลายเป็นศูนย์กลางของแรงงานข้ามชาติเมื่อหากพิจารณาจากรายงานวิจัยการย้ายถิ่นของประเทศไทยโดยองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาตินำเสนอถึงขีดจำกัดในการย้ายถิ่นฐานในประเทศไทยที่มีความรุนแรงขึ้นตั้งแต่รายงานปี 2557 เป็นต้นมา ผู้อาศัยที่ไม่ใช่ชาวไทยประมาณ 4.7 ล้านคน เพิ่มขึ้นอย่างมากจาก 3.7 ล้านคนจากรายงานก่อนหน้านี้ ส่วนใหญ่มาจากกัมพูชา ลาวเมียนมาร์และเวียดนาม จากการมีแรงงานข้ามชาติจำนวนมากเช่นนี้ทำให้ประเทศไทยมีข้อได้เปรียบและผลประโยชน์อย่างมหาศาล การเติมเต็มปัญหาการขาดแคลนแรงงาน การเติบโตทางเศรษฐกิจ คิดสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 10ของแรงงานทั้งหมด และด้วยความโดดเด่นลักษณะทางภูมิศาสตร์หากมองย้อนไปในอดีตดินแดนแถบนี้ยังมีความหลากหลายของชนชาติต่างๆไม่ว่าเขมร มอญ พม่า ลาวไทย ยวน ไทยลาว ละว้า มุสลิม แขก มลายูและอื่น ๆ อีกมากมายแต่ชนชาติต่าง ๆ เหล่านี้กลับอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติอาจมีการตั้งอาณาจักรน้อยใหญ่ขึ้นบ้างแต่ละชนชาติก็ยังคงมีอิสระในการดูแลตนเองหรือยึดมั่นและปฏิบัติตามธรรมเนียมประเพณีทางวัฒนธรรมของตนได้พอสมควร อาณาจักรสยามจึงมีความมั่นคงหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม แสดงให้เห็นได้จากทั้งผู้อพยพ จีน อินเดีย มลายูและอื่น ๆ ชาวพื้นเมืองเหล่านั้นก็ไม่ได้สร้างปัญหาให้ผู้ปกครองแต่อย่างใดก่อนที่จะก้าวเข้าสู่ยุคทันสมัย ปัจจัยดังกล่าวจึงเป็นตัวบ่งชี้สำคัญที่แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยในปัจจุบันเป็นหนึ่งใน

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ประเทศที่มีความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างประจักษ์การอยู่ร่วมกันภายใต้ผู้คนที่มาจากสังคม ความเชื่อ ศาสนา และเชื้อชาติที่แตกต่างหลากหลายเกิดการทับซ้อนทางวัฒนธรรมในแต่ละสังคมเรียกว่า สังคมพหุวัฒนธรรม ต่อมาแนวคิดการสร้างรัฐชาติสมัยใหม่เน้นความสำคัญในการครอบครองดินแดน และการยอมรับเฉพาะภาษาวัฒนธรรมกระแสหลักที่มีแสนยานุภาพ เป็นความพยายามสร้างอัตลักษณ์ความเป็นหนึ่งเดียวโดยใช้คำว่าชาตินิยมให้ความชอบธรรมกับชาติที่มีอำนาจเหนือกว่าเพื่อครอบงำชาติที่มีอำนาจด้อยกว่า ความเป็นหนึ่งเดียวของรัฐอาจเป็นเพียงภาพมายาที่ถูกสร้างขึ้น

จากความหลากหลายทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์การใช้กำลังกดขี่และกดดันทางการเมืองของรัฐสมัยใหม่อันเป็นยุทธศาสตร์ในการควบคุมชนชาติส่วนน้อย ไม่ให้แสดงออกทางวัฒนธรรมหลายชนชาติต้องยอมผ่อนปรนและค่อย ๆ ถูกกลืนไปในที่สุด (ปริชา สุวิธพันธ์, 2548, หน้า 30-31) แนวคิดดังกล่าวถูกนำมาใช้ในการหลอมรวมรัฐไทยเพื่อให้เป็นอันหนึ่งอันเดียว การพยายามสร้างชาตินิยมในระดับนโยบายเพื่อไปสู่ปฏิบัติการ มีกระบวนการปลูกฝังความรู้สึกเป็นชาติไทยลงในองค์ประกอบของรัฐในรูปแบบสมัยใหม่ โดยการสร้างความรู้สึกแนบแน่นให้กับพลเมืองในรัฐที่เป็นพวกเดียวกันด้วยวิธีการต่าง ๆ ได้แก่ การสร้างสัญลักษณ์ร่วมกัน ได้แก่ธงชาติเพลงชาติภาษาประจำชาติการแต่งกายประจำชาติยังรวมไปถึงระบบการศึกษาที่สอนให้เกิดแนวคิดชาตินิยมจนกดทับวัฒนธรรมกลุ่มย่อย ปรากฏการณ์เช่นนี้ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งในระยะยาวที่ฝังรากลึกลงในระบบโครงสร้างทางสังคม หรือการกลืนกินวัฒนธรรมที่อ่อนแอกว่าจนทำให้วัฒนธรรมนั้นสูญหายไป

สังคมของการศึกษาซึ่งน่าจะเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างหลากหลายและกว้างขวางแต่กลับยึดติดกับมายาคติวัฒนธรรมแบบปิด ซึ่งผูกขาดเฉพาะวัฒนธรรมของคนส่วนใหญ่เสียเช่นกัน (นงเยาว์ เนาวรัตน์, 2561, หน้า 1) แนวคิดการศึกษาจึงกลับกลายเป็นหนึ่งในเครื่องมือสำหรับการหลอมรวมให้เกิดรัฐชาติที่สมบูรณ์เห็นได้ชัดเจนจากแบบเรียนที่มีการเลือกนำเสนอข้อมูลเพียงด้านเดียวโดยไม่ให้ความสำคัญกับเชื้อชาติอื่น ทั้งที่ในสังคมไทยนั้นมีการหลอมรวมอยู่ของหลายเชื้อชาติหลายศาสนา หลายสถาบัน และหลายวัฒนธรรม ทั้งนี้อาจเพื่อตอบสนองความจำเป็นของรัฐที่ส่งเสริมการสร้างรัฐไทยสมัยใหม่ ลักษณะที่เหนือกว่าและมีความเป็นพิเศษของความเป็นไทยจึงถูกแสดงออกมาเพื่อกระตุ้นให้เกิดการผสมกลืนกลายทางวัฒนธรรมและการสร้างเอกราชแห่งชาติ

จากมุมมองข้างต้นนั้นเห็นได้ว่า เป้าประสงค์ความเสมอภาคทางการศึกษาของสังคมเป้าหมายของสังคมที่มุ่งให้ทุกคนได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม โดยไม่แบ่งแยกด้านเศรษฐกิจ สังคม เชื้อชาติ เพศ หรือศาสนา จุดมุ่งหมายหลัก การเข้าถึงการศึกษาทุกระดับอย่างทั่วถึง คุณภาพการศึกษาที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน การกระจายโอกาสลดช่องว่างทางการศึกษาการพัฒนาศักยภาพของแต่ละบุคคลอย่างเต็มที่เป้าหมายสุดท้าย สร้างสังคมที่ยุติธรรม ลดความเหลื่อมล้ำ และพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างทั่วถึงเพื่อความก้าวหน้าและมั่นคงของสังคม

4. พุทธวิธีการศึกษาพหุวัฒนธรรมเพื่อความยั่งยืนทางสังคมก่อให้เกิดความเสมอภาค

พุทธวิธีการศึกษาพหุวัฒนธรรมเพื่อความยั่งยืนทางสังคมก่อให้เกิดความเสมอภาค หมายถึง แนวทางการจัดการศึกษาที่ใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นฐานในการเรียนรู้และยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม เพื่อสร้าง

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

สังคมที่ยั่งยืนและเป็นธรรมต่อทุกกลุ่มคนการก่อให้เกิดความเสมอภาคทางสังคมโดยนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้อันประกอบด้วย หลักเมตตาและกรุณา และหลักสัมมาทิฐิ

ความหมายของคำว่า "หลักเมตตาและกรุณา" หลักเมตตา หมายถึง ความรัก ความปรารถนาดี และความหวังให้ผู้อื่นมีความสุข ปราศจากทุกข์ เมตตาเป็นความรู้สึกที่แผ่ออกไปสู่ผู้อื่นโดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง ไม่หวังผลตอบแทน และไม่เกิดจากความยึดติด เมตตาเป็นการเริ่มต้นของความสัมพันธ์ที่ดีในสังคม ช่วยให้เกิดความเข้าใจ ความอบอุ่น และการให้อภัย

หลักกรุณา หมายถึง ความสงสารและความปรารถนาที่จะช่วยให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ ความเดือดร้อน หรือความเจ็บปวด กรุณาเป็นพลังแห่งความเอื้อเฟื้อที่เกิดจากจิตใจอ่อนโยน และเต็มใจช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ทั้งเมตตาและกรุณาเป็นส่วนหนึ่งของ พรหมวิหาร 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนา ที่ส่งเสริมให้มนุษย์อยู่ร่วมกันด้วยความรัก ความเข้าใจ และความเคารพซึ่งกันและกัน เป็นพื้นฐานของความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว ชุมชน และสังคมโดยรวม

หลักสัมมาทิฐิ (ความเห็นชอบ)ความหมายของคำว่า “หลักสัมมาทิฐิ” แปลว่า “ความเห็นชอบ” หรือ “ความเข้าใจถูกต้อง” เป็นองค์ประกอบแรกของ อริยมรรคมีองค์ 8 ซึ่งเป็นแนวทางแห่งการดับทุกข์ตามหลักพระพุทธศาสนา สัมมาทิฐิ หมายถึง ความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องความจริงของชีวิตและธรรมชาติของโลก ได้แก่ ความเข้าใจเรื่อง อริยสัจ 4 (ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค) ความเข้าใจเรื่อง กฎแห่งกรรม (ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว) ความเข้าใจเรื่อง เหตุและผล ของสรรพสิ่งอย่างมีเหตุผล ไม่ยึดติดความเชื่อผิด ๆ หรืออคติผู้ที่มีสัมมาทิฐิจะสามารถมองเห็นสิ่งต่าง ๆ อย่างตรงตามความเป็นจริง ไม่หลงผิด ไม่ยึดถือความเชื่อแบบงมงาย และสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีปัญญา มีเมตตา และรู้จักแยกแยะถูกผิดดีชั่ว ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาตนเองและการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติและเป็นธรรม เจริญรุ่งเรืองต้องใช้วัฒนธรรมเป็นฐานรากหรือจุดเริ่มต้น สังคมจึงจะมีความแข็งแกร่งและคงทน (ประเวศ วะสี, 2547) วัฒนธรรมเป็นระบบของความเชื่อมั่นและคุณค่าทางสังคมที่เป็นแรงขับเคลื่อนพฤติกรรมของมนุษย์ เป็นข้อกำหนด ระเบียบแบบแผน หรือมาตรฐานการประพฤติที่สังคมรับรอง วัฒนธรรมคือวิถีการดำรงชีวิตของสมาชิกในสังคม เป็นรูปแบบการดำเนินชีวิตของชุมชนหนึ่ง ๆ ซึ่งมีลักษณะเปลี่ยนแปลงได้และถ่ายทอดสืบต่อจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนรุ่นต่อไป (ยศ สันตสมบัติ, 2540)

การประยุกต์ใช้การศึกษาพุทธวัฒนธรรมการศึกษาแบบพุทธวัฒนธรรมควรนำมาใช้เป็นแนวคิดหลักในการจัดการศึกษาสำหรับชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เช่น พื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ได้แก่ ชาวไทยมุสลิม ชาวไทยพื้นเมืองใต้ และชาวไทยเชื้อสายจีน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันอย่างปรองดองและการปฏิสัมพันธ์กับชาวไทยกลุ่มอื่น ๆ โดยมีวัฒนธรรมไทยกลางเป็นวัฒนธรรมหลักของประเทศ นอกจากนี้ยังมีชุมชนลักษณะพิเศษที่เป็นกลุ่มชนส่วนน้อย เช่น ชาวเล ชาวเขา ชาวซาไก หรือกลุ่มเด็กที่มีความต้องการพิเศษ เด็กขาดโอกาสประเภทต่าง ๆ ที่มีวัฒนธรรมตามรูปแบบการดำรงชีวิตของตนเอง (เอกรินทร์ สังข์ทอง, 2555)

จะเห็นได้ว่า พุทธวิธีการศึกษาพุทธวัฒนธรรมไม่ใช่เพียงแค่การเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมที่แตกต่าง แต่เป็นการปลูกฝังคุณธรรมภายในอย่างเมตตา กรุณา และพัฒนาปัญญาอย่างสัมมาทิฐิ เพื่อให้ผู้เรียนเติบโตเป็นพลเมืองที่มีความเข้าใจ เปิดกว้าง ยอมรับในความแตกต่าง และพร้อมที่จะร่วมสร้างสังคมที่ทุกคนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างเสมอภาคและยั่งยืน

5. คุณค่าของพุทธวิธีเพื่อการส่งเสริมคุณภาพทางการศึกษา

พุทธวิธีเพื่อการส่งเสริมคุณภาพทางการศึกษา คือ การนำหลักธรรมคำสอนและแนวปฏิบัติในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมตตา กรุณา และ สัมมาทิฐิ มาเป็นรากฐานและแนวทางในการจัดการเรียนรู้ การพัฒนาผู้เรียน และการบริหารจัดการสถานศึกษา เพื่อมุ่งสู่การสร้างคนที่มีคุณภาพทั้งในมิติของความรู้ ทักษะ คุณธรรม และการดำรงชีวิตในสังคมอย่างผาสุกคุณค่าของการประยุกต์ใช้หลัก เมตตา กรุณา สัมมาทิฐิ เพื่อคุณภาพการศึกษา

1. คุณค่าด้านการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน (Holistic Development)เมตตา (Loving-Kindness) คุณค่า ปลูกฝังจิตใจของผู้เรียนให้มีความปรารถนาดีต่อตนเองและผู้อื่นอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการเรียนรู้ที่จะรักผู้อื่น เคารพผู้อื่น และไม่มุ่งร้ายต่อผู้อื่น ผลลัพธ์ทางการศึกษา ผู้เรียนเติบโตมาเป็นคนที่มีจิตใจอ่อนโยน มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ลดความเห็นแก่ตัว ลดการแข่งขันที่มุ่งร้าย และส่งเสริมการทำงานร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ ทำให้เกิดบรรยากาศการเรียนรู้ที่เป็นมิตร ปลอดภัย และเกื้อกูลกัน

กรุณา (Compassion) คุณค่า ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกลอยอยากช่วยเหลือผู้อื่นที่กำลังเผชิญความทุกข์ หรือความยากลำบาก ผลลัพธ์ทางการศึกษา ผู้เรียนพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาทางสังคม มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม และพร้อมที่จะยื่นมือเข้าช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริงและปัญหาในสังคม ปลูกฝังการเป็นพลเมืองที่มีสำนึกสาธารณะและมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

สัมมาทิฐิ (Right Understanding/Right View) คุณค่า พัฒนาปัญญาให้ผู้เรียนมีความเข้าใจที่ถูกต้องตามความเป็นจริงเกี่ยวกับโลก ชีวิต และการกระทำของตนเอง ซึ่งรวมถึงการเข้าใจในเหตุผลของสรรพสิ่ง และความจริงที่ว่า การกระทำดีนำมาซึ่งผลดี การกระทำไม่ดีนำมาซึ่งผลไม่ดี (กฎแห่งกรรม) ผลลัพธ์ทางการศึกษา ผู้เรียนสามารถคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล ไม่หลงเชื่อในสิ่งงมงายหรือข่าวลือ มีวิจารณญาณในการตัดสินใจ มีความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ และสามารถแยกแยะผิดชอบชั่วดีได้อย่างชัดเจน นำไปสู่การตัดสินใจที่ถูกต้องในการศึกษา การทำงาน และการดำรงชีวิต

2. คุณค่าด้านการสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน จากเมตตาและกรุณา คุณค่า สร้างบรรยากาศในห้องเรียนที่เต็มไปด้วยความอบอุ่น ความเข้าใจ และการยอมรับความแตกต่าง ครูมีความเมตตาต่อศิษย์ และศิษย์มีความกรุณาต่อเพื่อนร่วมชั้น ผลลัพธ์ทางการศึกษา ผู้เรียนกล้าแสดงออก กล้าตั้งคำถาม และไม่กลัวความผิดพลาด เพราะรู้ว่าตนเองจะได้รับการสนับสนุนและช่วยเหลือ ไม่ใช่การตำหนิ ทำให้กระบวนการเรียนรู้เปิดกว้างและสร้างสรรค์

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

สัมมาทิฐิจึงมีคุณค่าสำคัญอย่างยิ่ง เป็นรากฐานของการเรียนรู้เชิงประจักษ์และการแสวงหาความจริง ครูส่งเสริมให้ผู้เรียนตั้งคำถาม ค้นคว้า และพิสูจน์สิ่งต่างๆ ด้วยตนเอง แทนที่จะเชื่อตามกันมา ผลลัพธ์ทางการศึกษา ผู้เรียนไม่เพียงแคได้ "ความรู้" แต่ได้ "ปัญญา" สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริง และพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (Lifelong Learning) เพราะมีความเข้าใจในกระบวนการแสวงหาความจริง

3. คุณค่าด้านการสร้างสังคมแห่งความเสมอภาคและสันติสุข จากเมตตาและกรุณาคุณค่า เป็นพลังในการทำลายกำแพงแห่งความแตกต่างทางวัฒนธรรม ความเชื่อ เชื้อชาติ หรือฐานะทางสังคม เพราะความปรารถนาดีและความปรารถนาที่จะช่วยเหลือผู้อื่นนั้นไร้ขีดจำกัด

ผลลัพธ์ทางการศึกษา ผู้เรียนได้รับการปลูกฝังให้เป็นพลเมืองที่มีความอดทนอดกลั้น มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ยอมรับและเคารพในความหลากหลาย ซึ่งเป็นรากฐานของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม ลดความขัดแย้ง และส่งเสริมการรวมกลุ่มเพื่อสร้างประโยชน์สาธารณะ

จากสัมมาทิฐิ คุณค่าส่งเสริมการมองโลกตามความเป็นจริง ยอมรับว่ามนุษย์มีความแตกต่างหลากหลายโดยธรรมชาติ และความต่างนั้นเป็นสิ่งสวยงาม ไม่ใช่จุดอ่อน ผลลัพธ์ทางการศึกษา ผู้เรียนไม่ถูกครอบงำด้วยอคติหรือการเหมารวม (Stereotype) สามารถมองเห็นคุณค่าในตัวผู้อื่นทุกคน และตระหนักว่าทุกคนควรมีโอกาสและสิทธิที่เท่าเทียมกันในการเข้าถึงการศึกษาและการใช้ชีวิตในสังคม นำไปสู่การสร้างสังคมที่ยุติธรรมและเสมอภาคอย่างยั่งยืน การจัดการเรียนรู้คือการจัดสถานการณ์สภาพการณ์หรือกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์อันก่อให้เกิดการเรียนรู้ได้ง่าย ซึ่งจะส่งผลให้ผู้เรียนมีความเจริญงอกงาม และพัฒนาการทั้งทางกาย และทางสมองอารมณ์และสังคม การจัดการเรียนรู้ คือ การอบรมผู้เรียนโดยการจัดกิจกรรมอุปกรณ และการแนะแนวให้กับ ผู้เรียน การจัดการเรียนรู้คือการจัดประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน การจัดการเรียนรู้คือการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และความสามารถในการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้การจัดการเรียนรู้คือการจัดกิจกรรมต่างๆให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วม การจัดการเรียนรู้คือการแนะแนวทางให้ผู้เรียนค้นพบความรู้ด้วยตนเอง การจัดการเรียนรู้คือการจัดสรรประสบการณ์ที่เลือกสรรแล้วเป็นอย่างดีให้กับผู้เรียน (สมน อมรวิวัฒน์ 2533)

จากประเด็นข้างต้นนั้นเห็นได้ว่า คุณค่าการนำหลักธรรม เมตตา กรุณา สัมมาทิฐิ มาเป็นแกนหลักในพุทธวิธีเพื่อการส่งเสริมคุณภาพทางการศึกษา ไม่เพียงแต่จะยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเท่านั้น แต่ยังมุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีคุณธรรม จริยธรรม มีปัญญาในการดำรงชีวิต และมีบทบาทสำคัญในการสร้างสรรค์สังคมที่เปี่ยมด้วยความเข้าใจ ความรัก ความช่วยเหลือเกื้อกูล และความเสมอภาคอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นรากฐานของ "คุณภาพชีวิต" ที่ยั่งยืนสำหรับทุกคนในสังคม

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

6. การประยุกต์ใช้ในบริบทพุทธวัฒนธรรมผ่านนัยยะร่วมสมัย(ความหมายปัจจุบัน)

หลักธรรม	นัยยะร่วมสมัย(ความหมายปัจจุบัน)	การประยุกต์ใช้ในบริบทพุทธวัฒนธรรม
เมตตา (Loving-Kindness)	ความปรารถนาดี ความปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุข ไม่ว่าผู้นั้นจะเป็นใคร มีพื้นเพอย่างไร รวมถึงความรู้สึกเห็นอกเห็นใจผู้อื่นอย่างไม่มีเงื่อนไข	การสร้างความสัมพันธ์เชิงบวก - การฟังอย่างตั้งใจ รับฟังและทำความเข้าใจมุมมองของผู้อื่นจากหลากหลายวัฒนธรรมโดยไม่มีอคติ - การแสดงออกถึงความเข้าใจ ใช้คำพูดและการกระทำที่สื่อถึงความปรารถนาดีต่อทุกคน เช่น การช่วยเหลือเพื่อนร่วมงานต่างชาติที่ประสบปัญหา - การส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ สนับสนุนกิจกรรมที่ส่งเสริมการรวมกลุ่มของคนต่างวัฒนธรรม เช่น งานเทศกาล หรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
กรุณา (Compassion)	ความปรารถนาที่จะช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ เห็นความทุกข์ของผู้อื่นแล้วเกิดความรู้สึกอยากปลดปล่อยให้พ้นจากสิ่งนั้น	การแก้ไขปัญหาและความขัดแย้ง - การให้ความช่วยเหลือที่เป็นรูปธรรม เมื่อเห็นคนต่างวัฒนธรรมเผชิญความยากลำบาก เช่น ปัญหาด้านภาษาหรือการปรับตัว ควรยื่นมือเข้าช่วยเหลือ - การทำความเข้าใจต้นตอของปัญหา วิเคราะห์และทำความเข้าใจถึงสาเหตุของความทุกข์ที่อาจมาจากความแตกต่างทางวัฒนธรรม เพื่อให้ความช่วยเหลือที่ตรงจุด - การสร้างระบบสนับสนุน สนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มหรือเครือข่ายที่ให้ความช่วยเหลือและคำปรึกษาแก่ผู้ที่มีมาจากต่างวัฒนธรรม
สัมมาทิฐิ (Right Understanding/Right View)	ความเข้าใจที่ถูกต้องตามความเป็นจริงในเรื่องของโลกและชีวิต รวมถึงความเชื่อที่ถูกต้องในเรื่องของการกระทำและผลของการกระทำ	การเรียนรู้และเปิดใจ ศึกษาและทำความเข้าใจความแตกต่างทางวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ และค่านิยมของผู้อื่นอย่างมีเหตุผล - การตั้งคำถามกับอคติ ตรวจสอบและ

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

	(กรรม)	ทบทวนอคติหรือทัศนคติที่เหมาะสมต่อกลุ่มคนบางกลุ่ม เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่เที่ยงตรง - การส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จัดเวทีหรือโอกาสให้คนต่างวัฒนธรรมได้พูดคุย แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และเรียนรู้ซึ่งกันและกันอย่างสร้างสรรค์ - การเคารพความแตกต่าง ยอมรับว่าแต่ละวัฒนธรรมมีคุณค่าในตัวเอง และไม่ตัดสินว่าวัฒนธรรมใดดีกว่าหรือด้อยกว่า
--	--------	---

จากตารางหลักธรรมและการประยุกต์ใช้เพื่อสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม แสดงให้เห็นถึงพุทธวิธีที่เชื่อมโยงกับความเสมอภาคทางการศึกษา ดังนี้

1) เมตตา (Loving-Kindness) ในบริบทการศึกษาหมายถึงการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่อบอุ่นและเป็นมิตรต่อผู้เรียนทุกคน ไม่ว่าจะมาจากวัฒนธรรมใด ครูผู้สอนและเพื่อนร่วมชั้นควรฟังอย่างตั้งใจต่อมุมมองที่แตกต่าง แสดงความปรารถนาดีผ่านการช่วยเหลือนักเรียนต่างชาติในการปรับตัว และส่งเสริมกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนจากต่างวัฒนธรรมได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

2) กรุณา (Compassion) ในสถานศึกษาหมายถึงการเห็นใจและให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เรียนที่ประสบปัญหาจากความแตกต่างทางภาษาหรือวัฒนธรรม ครูควรวิเคราะห์ต้นตอของปัญหาที่นักเรียนเผชิญ เช่น อุปสรรคด้านภาษา หรือความไม่เข้าใจในระบบการศึกษา และสร้างระบบสนับสนุนที่เหมาะสม เช่น การจัดโปรแกรม mentoring หรือชั้นเรียนพิเศษ

3) สัมมาทิฐิ (Right Understanding) เป็นรากฐานสำคัญของการศึกษาที่เป็นธรรม ครูผู้สอนและนักเรียนควรเปิดใจเรียนรู้ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ตั้งคำถามกับอคติที่มีต่อกลุ่มคนบางกลุ่ม และส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่สร้างสรรค์ การเคารพความแตกต่างและยอมรับคุณค่าของแต่ละวัฒนธรรมจะช่วยสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ทุกคนรู้สึกมีคุณค่าและได้รับการยอมรับ

ผลลัพธ์ที่คาดหวัง การนำหลักธรรมทั้งสามไปประยุกต์ใช้ในระบบการศึกษาจะช่วยสร้างสังคมการเรียนรู้ที่เปิดกว้าง ลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกคนได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ โดยไม่ถูกจำกัดด้วยพื้นเพทางวัฒนธรรมหรือเชื้อชาติ นี่คือการสร้างความเสมอภาคที่แท้จริงในการศึกษาที่หลากหลาย

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

7. สรุป

การประยุกต์ใช้หลักธรรม เมตตา กรุณา และ สัมมาทิฐิ ในการศึกษาพัฒนาวัฒนธรรม นำไปสู่แนวทางที่สอดคล้องกับพุทธวิธีเพื่อสร้างความเสมอภาคที่ยั่งยืนในสังคม ดังนี้ สร้างรากฐานแห่งเมตตาและกรุณา หัวใจของการอยู่ร่วมกัน เน้นการพัฒนาคุณธรรมภายในการศึกษาควรส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึก เมตตา คือปรารถนาดีต่อทุกคน ไม่ว่าจะภูมิหลังทางวัฒนธรรมเช่นไร และเกิด กรุณา คือความปรารถนาที่จะช่วยเหลือผู้ที่กำลังเผชิญความทุกข์จากความแตกต่างทางวัฒนธรรม โดยไม่เลือกปฏิบัติปลูกฝังความเห็นอกเห็นใจจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความเข้าใจในความหลากหลายทางวัฒนธรรม เพื่อให้ผู้เรียนสัมผัสได้ถึงความรู้สึกของผู้อื่น และเรียนรู้ที่จะโอบรับความแตกต่างอย่างเปิดใจ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการแก้ไขความขัดแย้งอย่างสันติและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในสังคมพัฒนาวัฒนธรรม พัฒนาสัมมาทิฐิเข้าใจโลกตามความเป็นจริง ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นเหตุเป็นผลการศึกษาควรพัฒนาให้ผู้เรียนมี สัมมาทิฐิ คือความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับความหลากหลายทางวัฒนธรรม ไม่หลงไปกับอคติหรือการเหมารวม (Stereotypes) สอนให้วิเคราะห์ข้อมูลข่าวสารอย่างรอบด้าน และตระหนักว่าความแตกต่างไม่ใช่ข้อจำกัด แต่เป็นโอกาสในการเรียนรู้และเติบโต เคารพในคุณค่าของทุกวัฒนธรรม สร้างความเข้าใจว่าทุกวัฒนธรรมมีคุณค่าในตัวเอง และส่งเสริมการยอมรับในความแตกต่างทางความคิด ความเชื่อ และวิถีชีวิต โดยไม่ตัดสินว่าวัฒนธรรมใดดีกว่าหรือด้อยกว่า เพื่อนำไปสู่การสร้างสังคมที่ทุกคนรู้สึกได้รับการยอมรับและมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียม บูรณาการสู่การปฏิบัติ สู่สังคมที่เสมอภาคและยั่งยืน จัดการศึกษาที่ส่งเสริมการอยู่ร่วมกัน ออกแบบหลักสูตรและกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และปฏิบัติจริงในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เช่น โครงการจิตอาสาข้ามวัฒนธรรม หรือการทำงานร่วมกันในกลุ่มที่หลากหลาย เพื่อให้เกิดทักษะการสื่อสารและความร่วมมือ สร้างพื้นที่ปลอดภัยสำหรับการแสดงออก สร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้ทุกคนรู้สึกปลอดภัยในการแสดงออกถึงตัวตนทางวัฒนธรรมของตนเอง และเปิดโอกาสให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์ เพื่อลดช่องว่างและความเข้าใจผิดที่อาจนำไปสู่ความขัดแย้ง ด้วยการยึดมั่นในหลักเมตตา กรุณา และสัมมาทิฐิในการจัดการศึกษาพัฒนาวัฒนธรรม เราสามารถสร้างสังคมที่ความหลากหลายเป็นพลัง ไม่ใช่กำแพง

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

และนำไปสู่ความเสมอภาคที่ยั่งยืนสำหรับทุกคน

การประยุกต์หลักธรรมพุทธในบริบทพุทธวัฒนธรรม คือการนำเมตตา กรุณา และสัมมาทิฐิมาเสริมสร้างความเข้าใจ ความเห็นอกเห็นใจ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ เมตตาเปิดใจยอมรับความหลากหลายด้วยความปรารถนาดี กรุณากระตุ้นให้ลงมือช่วยเหลือผู้ที่เผชิญอุปสรรคจากความแตกต่างทางวัฒนธรรม และสัมมาทิฐิส่งเสริมความเข้าใจที่เที่ยงตรง ปราศจากอคติ การรวมหลักธรรมเหล่านี้ช่วยหล่อหลอมสังคมที่เป็นธรรม และพัฒนาให้แต่ละคนเป็นพลเมืองโลกที่มีคุณภาพในยุคโลกาภิวัตน์

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (ฉบับปรับปรุง). ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2545. กรุงเทพมหานคร:คุรุสภาลาดพร้าว.
- ฐิติมดี อาพัทธนานนท์. (2563). การพัฒนาโรงเรียนหลากหลายวัฒนธรรมเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะพหุวัฒนธรรมผ่านทางการศึกษาสำหรับครูและนักเรียนในประเทศไทย. นครปฐม: สถาบันวิจัยภาษา และวัฒนธรรมเอเซีย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- นงเยาว์ เนาวรัตน์. (2561). การศึกษาพหุวัฒนธรรม: มุมมองเชิงวิพากษ์และการปฏิบัติการในโรงเรียน. เชียงใหม่: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปรีชา คุวินทร์พันธุ์. (2548). ศาสนาชาติพันธุ์-ชาตินิยม และความรุนแรง. กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐศาสตร์ ประเวศ วะสี. (2547). ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกับการพัฒนา. ราชบัณฑิตยสถาน, 29(2), 275-280.
- จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- สุมน อมรวิวัฒน์. (2553). สมบัติทิพย์ของการศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ยศ สันตสมบัติ. (2540). มนุษย์กับวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วินัย ดิสงส์. การบริหารโรงเรียนแบบมีส่วนร่วม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ธารอักษร, 2550.
- โรงเรียนอนุบาลปราสาทศึกษาการ. (2567). ประวัติโรงเรียนอนุบาลปราสาทศึกษาการ. (ออนไลน์), แหล่งที่มา : <https://docs.google.com/document>. สืบค้นเมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2567.
- เอกรินทร์ สังข์ทอง. (2555). ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในสังคมพหุวัฒนธรรม: การทบทวนแนวคิดทฤษฎีและการปฏิบัติ. วารสารคณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี, 20(1).